

Energisektoren under forandring - trusler og muligheder

Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 2. juni 1998.

Projektledelse i Teknologirådets sekretariat:

Lars Klüver og Lars Frelle Petersen.

Teknologirådets rapporter 1998/1 Resumé og redigeret udskrift:

Claus Djørup.

Fagpressebureauet Omslag:

Britt Karlsen.

Grafikerne Design & Produktion

Tryk: Folketingets trykkeri

ISBN: 87-90221-23-0

ISSN: 1395-7392

Rapporten bestilles hos

Teknologirådet

Antonigade 4

1106 København K

Telefon 33 32 05 03

Fax 3391 0509

E-mail tekno@tekno.dk

www.tekno.dk

Forord

Denne rapport er en redigeret udskrift af en høring om energisektoren under forandring, som blev afholdt på Christiansborg den 2. juni 1998. Høringen blev afholdt af Teknologirådet for Folketingets Energipolitiske Udvalg. Baggrunden for høringen var den forestående liberalisering af energimarkedet.

Rapporten indledes med et resumé, som giver læseren mulighed for at orientere sig i nogle af de centrale spørgsmål, der blev diskuteret på høringen. Resten af rapporten er opdelt i afsnit, svarende til emneblokkene i høringens program. Afsnittene indledes med oplægsholdernes indlæg, fulgt af en spørge- og debatrunde med Folketingets Energipolitiske Udvalg.

Høringens skriftlige oplæg er dokumenteret i en mappe, der blev uddelt til deltagerne. Mappen kan rekvireres i Teknologirådet. Denne rapport kan ses - og hentes fra - Teknologirådets hjemmeside www.tekno.dk.

Høringen blev planlagt af Folketingets Energipolitiske Udvalg samt Frede Hvelplund, Aalborg Universitet, Tarjei Haaland, Greenpeace og Peter Hoffmann, Danske Elværkers Forening.

Teknologirådet vil gerne benytte lejligheden til at takke for samarbejdet. En særlig tak til oplægsholderne på høringen, der bidrog væsentligt til en aktuel debat. Teknologirådet, juni 1998

Lars Klüver

Indhold

Resumé.

Indledning.

Før energireformen

Den nuværende struktur og liberalisering

Inga Thorup Madsen, Energistyrelsen

Bent Agerholm, Elkraft

Spørge- og debatrunde

Den nuværende struktur

Frede Hvelplund, Aalborg Universitet

Gert Braae, Energiselskabet ARKE

Poul Sachmann, Elsam

Uffe Bro, Danske Fjernvarmeværkers Forening

Spørge- og debatrunde

Trusler og muligheder ved en liberalisering

Niels I. Meyer, DTU

Birthe Philip, NESAs, Elkraft

Holger Lavesen, DONG

Erling Bjerre, Eltra

Spørge- og debatrunde

Miljøkonsekvenser

Sigurd Lauge Petersen, Energistyrelsen

Tarjei Haaland, Greenpeace

Gert Tinggaard Svendsen, Handelshøjskolen i Århus

Frans Clemmesen, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Spørge- og debatrunde

Ejerskab og brugerindflydelse

Henrik Lund, Aalborg Universitet

Mogens Houe, KOMGAS

Knud Mosekjær Madsen, Danske Elværkers Forening 95

Spørge- og debatrunde

Prisudvikling

Hans Henrik Østergaard, Elprisudvalget, Gas-og Varmeprisudvalget

Anders Larsen, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut

Henrik Lilja, Håndværksrådet

Niels O. Gram, Dansk Industri

Spørge- og debatrunde

På vej mod en dansk model

Knud Pedersen, Energistyrelsen

Torben Synnest, Dansk Kraftmægling

Birger T. Madsen, BTM-Consult ApS.

Preben Maegaard, Nordvestjysk Folkecenter for VE

Bo Kragelund, Konkurrencestyrelsen

Spørge- og debatrunde

Bilag:

[Program for høringen](#)

[Folketingets spørgepanel](#)

[Præsentation af oplægsholdere](#)

[Udgivelser fra Teknologirådet](#)

Resumé

Energireform fremsættes til efteråret

Af Claus Djørup, Fagpressebureauet

Regeringens forslag til en lovreform på energiområdet ventes at blive fremsat i begyndelsen af folketingssamlingen, der begynder den 6. oktober 1998, oplyste vicedir. Knud Pedersen, Energistyrelsen. Forinden kommer lovudkastet i høring. En skitse vil først foreligge efter sommerferien.

"Disse drøftelser må ikke foregå bag lukkede døre, men skal ud til en drøftelse i bred offentlig, politisk debat", sagde formanden for Elkraft, Sjællandske Kraftværker og NESAs, Birthe Philip, var utilfreds med, at elsektoren ikke var involveret i lovforberedelserne.

Sammen med adm. dir. Poul Sachmann, det kommercielle Elsam, foreslog hun en energikommission, som får til opgave at kanalisere og afveje de mange interesser, som skal indgå i reformarbejdet. "Vi ved, der skal fremsættes et lovforslag ved begyndelsen af næste folketingssamling, men vi kender overhovedet ikke indholdet. (...)" "Det er et så stort område for samfundet, at det må ikke blive hastværksarbejde. Det er et uhyre kompliceret område, og det får vidtrækkende konsekvenser. (...)" "Der kommer mange ord, men ikke noget konkret. Hele sektoren er i en dyb frustration", sagde Birthe Philip.

Baggrunden for reformerne

Lovgivningen skal ændres for at gennemføre el- og gasdirektiverne og for samtidig at tilgodese de danske målsætninger om miljøhensyn, forbrugerbeskyttelse og forsyningssikkerhed, fastslog kontorchef Inga Thorup Madsen, Energistyrelsen.

Eldirektivet skal være indarbejdet i dansk lovgivning i februar 1999 og gasdirektivet i maj år 2000. En del er allerede gennemført med hensyn syn til markedsåbning for enkeltkunder og distributionsselskaber med forbrug på over 100 GWh om året. Den seneste lovændring sikrer, at den dyrere miljøvenlige strøm kan afsættes på det danske marked. Videre er defineret et systemansvar, som i dag varetages af Elkraft og Eltra. Dele af eldirektivet og hele gasdirektivet mangler at blive udmøntet i dansk lov, bl.a. om et godkendelsessystem på elområdet for ny kapacitet efter objektive kriterier. Liberaliseringen i nabolandene skaber nye handelsmønstre, som rejser nye spørgsmål f.eks. om grænsetariffering og

hvordan vi overholder vore CO₂-forpligtelser som eksportør. Man skal også tage stilling til, hvordan forskellige forhold holdes ude af konkurrence, oplyste Inga Thorup Madsen.

Dansk model

"Der er nok ikke tvivl om, at der må findes en særlig dansk model. Allerede den vedtagne ellovsændring udtrykker en dansk måde at varetage de offentlige forpligtelser på, men også andre forhold peger på, at de særlige danske forudsætninger kræver særlige løsninger", fortsatte Inga Thorup Madsen. Hun fremhævede, at Danmark har et handlerum, da der i de forskellige lande er initiativer til at implementere eldirektivet meget forskelligt. "Landene har mulighed for at bygge deres egne systemer op, så de passer til hvert enkelt lands egenart. Der er fastsat en minimal procentvis markedsåbning, og den vil sætte den endelige grænse for, i hvor høj grad vi kan varetage de offentlige forpligtelser. Der vil også være en vurdering fra Europa-kommissionen, hvis vi skal have godkendt nye offentlige forpligtelser", sagde Inga Thorup Madsen.

Stærke elselskaber

Hvad skal reformen indeholde? spurgte dir. Bent Agerholm, Elkraft. Det er et mål i sig selv at sikre den danske energisektor den bedst mulige stilling i den igangværende liberalisering. Danmark har brug for stærke, levedygtige el- og kraftvarmeselskaber med eget besluthedsrum, vel vidende at Danmark er et åbent system med store, kapitalstærke naboselskaber. På grund af den store samhandel er Danmark langt mere afhængig af sammenhængen mellem national og international lovgivning end andre lande, anførte Bent Agerholm. Tillige bliver elforsyningen stedse mere klimaafhængig - vind og temperatur - på grund af udbygningen med kraftvarme og vedvarende energikilder. Det fordrer regionale samordninger af miljø og markedsvilkår.

CO₂-belastet eksport af el

Den danske nettoeksport af el er en hovedhjørneste i diskussionen om liberalisering og miljøpolitik, fordi den medfølgende CO₂-udledning ikke godskrives importlandet. Et af spørgsmålene er, om det er godt eller dårligt, at danske forholdsvis effektive kulkraftværker producerer el til udlandet frem for stærkt forurenende brunkulsværker i Tyskland.

"Hovedproblemet med den stigende el liberalisering er - i forhold til reelt at opfylde den danske CO₂-målsætning - at Danmark efter alt at dømme vil fortsætte de seneste års udvikling og blive permanent nettoeksportør af primært kulbaseret el", sagde Tarjei Haaland, Greenpeace. "Det vil reelt undergrave CO₂-målsætningen, den planlagte afvikling af kulforbruget og elsektorens samlede virkningsgrad. Det vil medføre merudslip af SO₂ og NO_x, kræve øget affaldsdeponering af afsvovlingsprodukter, flyveaske og slagge, og det vil fastholde en stor overkapacitet i elsystemet og dermed reducere incitamenterne til varme- og elbesparelser", opremsede Tarjei Haaland.

"De meget beskedne planer om skrotning i Elsam-området skal ses i lyset af, at det er her, man ønsker den hurtigste markedsåbning med sigte på bl.a. at benytte den store overkapacitet af kulfyrede kraftværker til størst mulig eksport af el. En forceret skrotning, som kraftigt reducerer overkapaciteten af ældre kulfyrede enheder, er derfor den eneste garanti for, at disse ikke før eller senere anvendes til produktion af el til eksport på det liberaliserede elmarked med undergravende følger for miljøet", erklærede Tarjei Haaland.

"Der er en stemning af, at det er forkert at eksportere strøm", konstaterede Bent Agerholm. "Den holdning må man ændre, selv hvis man får bygget alle de påtænkte havvindmøller. Intet i dansk lovgivning forhindrer at eksportere elektricitet".

"Jeg er imod eksport af el, hvis den er CO₂-belastet. Jeg har intet imod at eksportere masser af f.eks. vind-el, svarede Tarjei Haaland.

"Det er vitalt for os, at vi får mulighed for at udnytte vore moderne og miljøvenlige produktionsapparat til eksport i lige konkurrence med andre danske og udenlandske selskaber. Derfor må den danske lovgivning på området reguleres og koordineres i tempoet med det, der sker i EU og omkring os", erklærede Poul Sachmann.

Økonom Frans Clemmesen, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, pegede på, at den danske CO2-målsætning risikerer at blive en kunstig grænse i et liberaliseret elmarked, hvor vi ikke får de fulde fordele af den internationale samhandel. Man kunne lave en fællesnordisk boble.

Forskningsadjunkt Gert Tinggaard Svendsen, Handelshøjskolen i Århus, foreslog at holde eleksportens CO2-udledning udenfor, så længe Danmark går enegang med en ambitiøs CO2-plan.

Hvile-i-sig-selv eller kapitalopbygning

Det regnskabsmæssige princip om nul overskud - kaldet "hvile-i-sig-selv princippet" - er et af de elementer, som tages op i reformarbejdet. Det er også en ideologisk strid om aktieselskabsform kontra forbrugerdemokrati, markedsliberalisme versus statsplanlægning, hvor meget fossil energi og/eller vedvarende energi.

Hvad vil man gøre med hvile-i-sig selv? spurgte elværksfolkene. De mener, at princippet bør ophæves. Således sagde Birthe Philip, at nok har hvile-i-sig-selv princippet givet elselskaberne gode henlæggelsesmuligheder, men princippet er ikke foreneligt med hel eller delvis konkurrence.

"Den danske kraftsektor skal have mulighed for en nødvendig konsolidering og kapitalopbygning. Det kan ikke lade sig gøre med hvile-i-sig-selv princippet. I vores område er aftagepligten ophævet i halvdelen af de seks kraftværksområder, dvs. hvile-i-sig-selv er på vej til at blive nonsens, når man ikke kan fordele strømmen på alle kunderne", sagde Poul Sachmann, Elsam.

Energisystemanalytiker Frede Hvelplund advarede mod at sætte kraftværker på aktier og anbefalede at satse på andelsselskaber for at fastholde, at der ikke udloddes store udbytter til trediemand.

Formanden for Elprisudvalget samt Gas- og Varmeprisudvalget, Hans Henrik Østergaard, bakkede op bag dem, der ikke ser en mening med hvile-i-sig-selv, når priserne bestemmes af markedet.

Dir. Mogens Houe, KOMGAS, foreslog benchmarking frem for hvile-i-sig-selv og plads til overskud for at sikre, at selskaberne selv har interesse i at gøre det bedst muligt. "Jeg tror, man skal lade det dryppe en smule på degnen, nemlig på ejerne - kommunerne - så de får de rigtige incitamenter til at holde selskaberne i ørerne og sørge for, at de gør det så godt som overhovedet muligt", sagde direktøren for de regionale gasselskaber.

Udbytte via lavere elpris

"Det frie valg og hvile-i-sig-selv hænger simpelt hen ikke sammen. Det kan ikke være sådan, at kunder der køber deres strøm andre steder, skal være med til at dække underskuddet i det selskab, de nu tilfældigvis er medejer af", sagde adm. dir. Gert Braae, ARKE. "Noget andet er, hvordan deres øvrige økonomiske udbytte kan være af det selskab, de er medejer af. ARKE for eksempel er et andelsselskab, og i dag udtrykkes udbyttet gennem lavere elpriser", fortsatte han.

Gert Braae fremhævede de store forskelle på elregninger fra selskab til selskab, som hænger sammen med, at der ingen risiko er ved hvile-i-sig-selv princippet, fordi man kan få enhver relateret omkostning til elsektoren dækket. Det giver vide rammer, så der er ikke det incitament til at skabe en konkurrencedygtig sektor, anførte Gert Braae.

Den vurdering deler Konkurrencestyrelsen. Det såkaldt hvile-i-sig-selv princip (indregning af nødvendige omkostninger i priserne) har i sig selv ikke været særligt effektivitetsskabende.

Virksomhederne har jo kunnet indregne omkostninger i priserne, og det har de gjort frit og frejdigt, sagde Bo Kragelund, Konkurrencestyrelsen.

Lektor Henrik Lund, Ålborg Universitet, så intet problem i at bevare hvile-i-sig-selv. "Det er et spørgsmål om politisk vilje. Jeg kan ikke se, hvorfor det skal være nødvendigt, at nogen skal tjene penge på elforsyning andet end os elforbrugere, som ejer det og kan få det udbetalt i form af billigere elpriser", sagde Henrik Lund.

Varmekunder behøver beskyttelse

Formanden for Danske Fjernvarmeværkers Forening, Uffe Bro, kan ikke forestille sig et fjernvarmeværk på aktier. Det ville ikke give en effektivitetsgevinst af betydning. Den nuværende struktur på fjernvarmesiden vil også om 15 år være med primært forbrugerejede selskaber i form af andelsselskaber eller kommunalt ejede selskaber. Udviklingen på konkurrenceområdet vil ikke få væsentlig indflydelse på strukturen på fjernvarmeområdet, vurderede DFF's formand.

Uffe Bro advarede om, at de tvangstilsluttede varmekunder risikerer at betale kraftvarmeværkernes konkurrence på elprisen gennem en ulige fordeling af omkostninger mellem el og gas.

Den vurdering delte bl.a. professor Niels I. Meyer, DTU: "Man kan blive fristet til i en konkurrencesituation at læsse omkostningerne over på varmesiden, og det må man så prøve at finde ud af".

Der er en stor monopolfaktor i varmesiden og derfor kræver varmesiden en vis form for beskyttelse, også når den har en sammenhæng med en liberaliseret elsektor, understregede kontorchef Bo Kragelund, Konkurrencestyrelsen. På varmeområdet kan der ifølge Bo Kragelund skabes *produkt*konkurrence, der går på alle energiformer. Videre kan der skabes *producent*konkurrence omkring de store byer med sammenhængende transmissionsnet, og dermed kan der skabes trediepartsadgang til varmenettet, ligesom der kan skabes til elnettet. Ved at stille varmekunderne mere frit får de mulighed for at presse fjernvarme- eller varmeleverandøren. Størstedelen af varmedelen vil fortsat være en monopolaktivitet, fastslog Bo Kragelund. Ikke fordi der ikke er mulighed for konkurrence, men fordi man har skabt nogle systemer, der gør den monopoliseret.

Fælles el- og gasselskaber

De danske el- og gasselskaber er for små til at klare sig i konkurrencen, mente det statsejede DONG's formand Holger Lavesen. Han ønskede politisk støtte til at kunne etablere selskaber, som kan give en slagkraft i konkurrencen. Videre advokerede han for et såkaldt horisontalt eller strategisk samarbejde mellem gas- og elselskaber om energisalg. "Det er rundt i verden begyndt at blive interessant at sælge begge produkter til samme kunde, dvs. kunden køber el og gas af det samme selskab. Det giver nogle rationaliseringer. Det giver også industrikunden mulighed for at svinge mellem el og gas, så han kan bruge det billigste brændsel. Man bliver nødt til at kigge på disse forhold, hvis man vil skabe en konkurrencedygtig sektor, sagde Holger Lavesen. Han fastslog, at statseje ikke er en hæmsko i de praktiske og forretningsmæssige dispositioner.

Industriel kraftvarme afhænger af markedsadgang

Håndværksrådet kæder adgang til gasmarkedet sammen med udbygningen af industriel kraftvarme. "På gasmarkedet må det være oplagt, at det ikke kun bliver de 8-10 allerstørste forbrugere, der får markedsadgang, sådan som jeg i hvert fald er blevet orienteret om at Energistyrelsen påtænker, at gasdirektivet skal implementeres", sagde Henrik Lilja, Håndværksrådet. "Hvis ikke mindre elproducenter og gasforbrugere får adgang, vil det meget store tilbageværende industrielle kraftvarmepotentiale ikke blive realiseret, og det vil øge presset for at reducere CO2-emissionerne med andre midler", fortsatte Henrik Lilja.

Omsættes effektivisering i udbytte eller lavere pris "En af de store omkostninger på produktionssiden er indkøb af brændsel, og markedet her fungerer i det store og hele på markedsmæssige vilkår, men

naturgasmarkedet er en undtagelse. Naturgassen kommer jo til at spille en stadig stigende rolle i vores produktion. Ved årtusindskiftet regner vi med at naturgasandelen vil være helt oppe på ca. 35 pct. af det samlede brændselsforbrug i Danmark, så vi regner også med, at der bliver konkurrence på dette marked", sagde Birthe Philip.

"Jeg tror ikke, at priserne på gas vil komme til at stige i forbindelse med en liberalisering, tværtimod", sagde Holger Lavesen.

Forskningsleder Anders Larsen, AKF, konkluderede, at set med husholdningernes øjne sker der meget lidt med priserne på grund af konkurrence. Vigtigere er afgifterne. For el er det kun 10-15 pct. af en husholdnings pris, som er udsat for konkurrence. Uden at sætte tal på regnede Anders Larsen med lavere elpriser i en fri konkurrencesituation, så længe der er en stor elproduktionskapacitet.

Det er altså vigtigt at se, om det er privatisering eller liberalisering af handelen, påpegede Frede Hvelplund. Siden den britiske privatisering er forskellen mellem de danske og de britiske elpriser blevet større, selv om priserne er faldet i begge lande. De britiske var 45 pct. højere end de danske i 1990 og er nu 67 pct. højere efter privatiseringen i Storbritannien. Danmark har forholdsvis lave elpriser for små forbrugere. Britiske priser overført til Danmark ville forhøje den samlede danske elregning med 7 mia. kr. om året. Et tysk prisniveau ville koste danskerne 10 mia. kr. årligt, oplyste Frede Hvelplund. Det lavere danske prisniveau tilskrives Frede Hvelplund åbenhed om priserne og den priskontrol, som ligger i forbrugerejet. Der er ingen motivation til høje priser i det danske system, som der er i et børsnoteret selskabssystem, hvor man skal have et afkast på aktierne.

Udnyttet effektivisering for 3,5 mia. kr.

Variationerne i elprisen opstår først og fremmest i distributionsleddet, mens produktionsprisen er ret ensartet, oplyste Inga Thorup Madsen. Dermed skulle der være effektiviseringsmuligheder på distributionsniveau, om end distributionselskaberne har forskellige vilkår f.eks. med omkostninger til nettet.

Senest har Konkurrencestyrelsen sat tal - 3,5 mia. kr. eller 10 pct. af energisektorens omkostninger ekskl. afgifter - på den mulige effektivisering i en rapport om konkurrence i energisektoren, der kom få dage før høringen.

"Konkurrencestyrelsens rapport siger også, at priserne lige så godt kan stige som falde. (...) Hvorfor skulle danske eludbydere sælge billigt i Danmark, hvis de kan få væsentlig højere priser sydpå", sagde Henrik Lilja, Håndværksrådet.

Energichef Niels O. Gram, Danske Industri, vurderede prisvirkningen ved en liberalisering til 5-10 øre pr. kWh, hvilket betyder en omkostningsbesparelse i milliardklassen i den danske energiforsyning.

Kvoter og joint implementation

Forskningsadjunkt Gert Tinggaard Svendsen, Handelshøjskolen i Århus, anbefalede et system med omsættelige luftforureningskvoter for de 200 største virksomheder. Det værste, der kan ske, at der ingen handel pågår, hvilket svarer til gammeldags normstyring. Derfor er det afgørende, at ejendomsretten overdrages entydigt til virksomhederne. "Når man får mulighed for at sælge sine overskydende kvoter, er det helt afgørende, at det bliver billigere at investere i ny teknologi såsom vindenergi, så der bliver en økonomisk belønning for at gøre de rigtige ting. Det betyder måske, at man kan fjerne tilskuddene til vindmølleindustrien, fordi vindmøller automatisk bliver relativt billigere i forhold til de traditionelle fossile brændsler", sagde Gert Tinggaard Svendsen. Han frarådede at inddrage Elsam og Elkraft i et dansk kvotemarked, fordi de er for store og kan manipulere prisen. Derimod skulle de to kraftværkssamarbejder kunne bytte CO₂-kvoter internt.

Husholdninger og transportsektoren kunne beskattes med en CO₂-afgift, f.eks. 300 kr. pr. ton, hvis vi

skal have en 20 pct. reduktion i 2005. "Ved på den måde at kombinere afgifter og omsættelige kvoter vil Danmark have en enestående chance for at blive et foregangsland på CO2-området. Ingen andre lande er så langt fremme med CO2 som os, og ingen andre lande har virkelig forsøgt at beskutte CO2. Derfor vil det også være endnu nemmere at gå fra en CO2-afgift over til omsættelige kvoter. Det vil være attraktivt for industrien", sagde Gert Tinggaard Svendsen.

Blød start på kvotehandel

Konsulent Sigurd Lauge Petersen, Energistyrelsen, foretrak at starte med et administrativt kvotesystem, fordi det ikke er helt så indlysende at lave et sådant system. På længere sigt kunne man lade det gå over i et omsætteligt system. "Joint implementation (fælles gennemførelse, red.) skal man også tage højde for i et eventuelt kvotesystem, så man på et tidspunkt kan indbygge bestemmelser om joint implementation. Dem kender vi jo ikke rigtigt i dag, vi kender dem måske i november, sagde Sigurd Lauge Petersen. Han konkluderede, at i fremtidens blanding af styringsmidler flyttes mere over på de økonomisk baserede. Økonom Frans Clemmesen, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, så intet problem i joint implementation (kvoteudveksling mellem lande), når den gennemføres mellem lande, som er forpligtet af en CO2-målsætning.

CO2-kvoter til kraftværkerne

På grund af CO2-politikken er det uholdbart at producere og eksportere store mængder af strøm fra olie og kulkraft, sagde dir. Birger T. Madsen, BTM Consult. Han foreslog at give kraftværkerne en CO2-emissionskvote, som nedskrives med årene. Det ville give værkerne en konstant tilskyndelse til at miljøforbedre sine produktionsanlæg. Videre foreslog Birger T. Madsen, at det blev lige så attraktivt for distributionsselskaberne at sælge rådgivning og finansiering i energibesparelser som at sælge strøm.

Mikrokraftvarme

"Hvis vi skal nå målene i "Energi 21" med en stor andel af vedvarende energi i år 2030, så nytter det ikke at lave alt for gunstige vilkår for nogle energiteknologier - kulteknologier og atomkraft - som bliver cementeret i unødigt grad, sagde forstander Preben Maegaard, Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi. Han foreslog at satse på mikrokraftvarme, som vil udnytte gassen til samproduktion af varme og el i det enkelte hus. Det ville øge virkningsgraden af naturgassen.

Grøn el skal konkurrere på lige fod

Erling Bjerre, næstformand i Eltra, er overbevist om, at der bliver et marked for grøn el: "Det betinger at afgiftspolitikken ændres, så man konkurrere på lige fod med den øvrige produktion. Eltra har som sådan ikke mærket det, men distributionen har interesse for grøn el fra specielt mindre erhvervsvirksomheder, som ønsker at kunne profilere sig med grøn el, fortsatte han. Som systemansvarlig betragter Erling Bjerre den prioriterede produktion på lige fod med kraftværkernes elproduktion. Han foreslog, at de vedvarende energianlæg fik etableringstilskud, hvorefter de skulle producere og afsætte strømmen på lige vilkår med de øvrige producenter.

Statslig systemansvarlig uden elselskaber

Professor Niels I. Meyer, DTU, foreslog en statslig systemansvarlig med fuld åbenhed og bred repræsentation, hvor elselskaberne dog kun deltog på den tekniske side. Videre skal alle elselskaber være reelt forbrugerejede, og man skal stoppe enhver tanke om aktieselskaber. Forbrugerne skal aftage en stigende mindstemængde grøn el. PSO'erne (offentlige service- og miljøforpligtelser) skal udnyttes til det yderste til at sikre vedvarende energi og energibesparelser og den danske energipolitik i det hele taget. Endelig skal el- og CO2-afgifter forhøjes for at finansiere en milliardfond for energibesparelser og

vedvarende energi. Niels I Meyer mener, at elselskabernes integrerede ressourcelanlægning (IRP) kunne videreføres alene i Energistyrelsens regi sammen med uafhængige eksperter.

Vitalisér kapitalen i elsektoren

"I den fortsatte diskussion af en energireform skal man tage udgangspunkt i den kendsgerning, at ejerne ejer elforsyningen. Det er et politisk trick at tale om forbrugerskabte værdier. Det begreb har ikke noget juridisk indhold", sagde cand. polit. Knud Mosekjær Madsen, Danske Elværkers Forening. "En anden ting er, at det er ganske oplagt et politisk problem at vitalisere kapitalen i elsektoren. Den vil blive meget ujævnt fordelt, hvis man ikke gør noget. I elværksforeningens sekretariat har vi i mange år været klar over, at den egentlige forhindring for en effektiv liberalisering af elsektoren ligger her. Det er helt nødvendigt at styrke og tydeliggøre ejerinteresserne, hvis en liberalisering skal lykkes", sagde Knud Mosekjær Madsen.

Handel med el og finansielle kontrakter

Adm. dir. Torben Synnest, Dansk Kraftmægling, gav en indføring i energimarkedets børsmekanismer. Tendensen til at handle direkte på spotmarkedet er stigende, og det giver store prisudsving at sørge for at udbuddet er lig med efterspørgslen. Køber og sælger kan indgå prissikringsaftaler. Han fremhævede, at de også kan bruges til miljøvenlig elproduktion, for det er aldrig et problem at få afsat miljøvenlig el. Tværtimod er de variable omkostninger ved vindkraftanlæg ekstremt lave, så man kan altid få det afsat. "Når spotprisen er lav, betaler køberen til sælgeren, og omvendt betaler sælgeren til køberen når spotprisen er høj. Det er den måde man handler elektricitet på. Man behøver ikke engang at måle elektriciteten, man skal bare være enige om et kvantum. Det hænger sammen med Ohms lov, strømmen bliver brugt det nærmeste sted i forhold til producenten uanset hvad der står i de indgåede kontrakter. Det har man erkendt de steder, hvor markedet fungerer", sagde Torben Synnest.

Indledning. Før energireformen

Martin Glerup, formand for Folketingets Energipolitiske udvalg og ordstyrer:

Høringens emne er meget aktuelt, fordi dansk energipolitik står i et vadested. I nær fremtid vil energireformen skabe nye og fælles rammer for el-, naturgas- og varmesektoren, og det er afgørende at ændringerne gøres i stand til at udnytte konkurrencens fordele samtidig med at vi opfylder vores mål om forsyningssikkerhed, rimeligt prisniveau og miljø. Det er også et krav, at almindelige forbrugere ikke bliver sorteper og kommer til at betale for lave elpriser til de helt store forbrugere. Endvidere skal det sikres, at de værdier, som er bygget op af forbrugerne i energisektoren, ikke udsættes for landevejsrøveri, som vores energiminister siger.

Modsat Norge og Sverige har vi jo ikke noget statsligt ejerskab til elsektoren. Derfor er det nødvendigt at indføre en uafhængig systemansvarlig og en særdeles præcis lovgivning i forbindelse med elsektorens liberalisering. Det er naturligt at lægge en stor del af energipolitikken - herunder forpligtelsen til at aftage miljørigtig el - i distributionsleddet. Det kræver selvfølgelig, at distributionsselskaberne er eller bliver gearret til den nøgleposition, og at de lever op til nutidens krav om demokrati og medindflydelse.

Folketingets energipolitiske udvalg vil gerne stå godt rustet til de kommende meget vigtige beslutninger på energiområdet. Derfor er det godt, at vi med Teknologirådets hjælp har fået denne høring stablet på benene og har lejlighed til at høre førende eksperter vurdering af trusler og muligheder for den danske energisektor på kort og lang sigt. Den danske energipolitik og den danske energisektor i det hele taget er jo en enestående succeshistorie. Udfordringen er at udbygge succesen, så alle danske forbrugere også i fremtiden kan få billig og miljørigtig energi. Høringen former sig som en slags åbent møde i Folketingets energipolitiske udvalg. Vi har bedt hvert parti om at udpege en spørger, og vi har 26 højt kvalificerede

indlæg.

Den nuværende struktur og liberalisering

Panel: Kontorchef Inga Thorup Madsen, Energistyrelsen. Direktør Bent Agerholm, Elkraft.

Baggrunden for reformerne

Inga Thorup Madsen (Energistyrelsen):

Hvorfor skal vi reformere energisektoren i Danmark? Som udgangspunkt må det konstateres, at der skal ændres i den danske lovgivning for at gennemføre el- og gasdirektiverne og samtidig tilgodese de danske målsætninger om miljøhensyn, forbrugerbeskyttelse og forsyningssikkerhed. De to direktiver angiver mindstekrav til landenes åbning af el- og gasmarkederne. Samtidig giver direktiverne rammer for, hvordan offentlige forpligtelser kan varetages. Eldirektivet skal være implementeret i februar 1999 og gasdirektivet i maj år 2000.

Med lovændringen om åbning af elmarkedet, der trådte i kraft den 1. januar 1998, kom vi et stykke vej med at implementere eldirektivet på en sådan måde, at miljømålene kan holde. Med en markedsåbning for enkeltkunder og distributionsselskaber med forbrug på over 100 GWh om året er direktivets maksimale åbningskrav imødekommet. Når alle forbrugere, og det gælder også de frie kunder, skal aftage deres del af den miljøvenlige strøm, har vi sikkerhed for at denne dyrere strøm kan afsættes på det danske marked. Vi har med lovændringen også fået defineret et systemansvar, som i dag varetages af Elkraft og Eltra. Er det så ikke nok med denne lovændring? Behøver man at lave mere? Mange forhold peger på, at det vil være nødvendigt at lave mere.

Lovændringer er nødvendige

For det første mangler dele af eldirektivet og hele gasdirektivet at blive udmøntet i dansk lov. For eldirektivets vedkommende drejer det sig bl.a. om et godkendelsessystem for ny kapacitet efter objektive kriterier. For det andet skaber liberaliseringen i vore nabolande nye handelsmønstre, som rejser nye nationale spørgsmål f.eks. om grænsetariffering og hvordan vi overholder vores CO₂-forpligtelser, hvis vi er på vej til at blive nettoeksportør af el. For det tredje er lovgivningen i dag ikke robust overfor konkurrencemæssige problemstillinger. Selv hvis der ikke ønskes konkurrence i sektoren, vil der skulle tages stilling til, hvordan forskellige forhold holdes ude af konkurrence. Endelig må der i en proces, der lægger op til strukturelle forandringer, også søges efter samfundsmæssige forbedringer, det være sig effektivisering, miljøforbedringer, forbrugerbeskyttelse og erhvervsudvikling.

Særlig dansk model

Hvad er så Danmarks handlerum for denne proces? Der er nok ikke tvivl om, at der må findes en særlig dansk model. Allerede den vedtagne ellovsændring udtrykker en dansk måde at varetage de offentlige forpligtelser på, men også andre forhold peger på, at de særlige danske forudsætninger kræver særlige løsninger. Der er den stærke kraftvarmebinding af elproduktionen, som stiller særlige krav til det samlede system. Der er "Energi 21"s målsætninger om CO₂-reduktion og fortsat øget prioritet til vedvarende energi og besparelser. Der er de særlige danske ejerforhold, hvor hele elsektoren er privat eller kommunalt ejet af forbrugerne. Endelig har vi et udgangspunkt med lave, stabile priser og en meget høj forsyningssikkerhed. Erfaringerne med den sidste ellovsændring tyder på, at der i forhold til direktiverne er et handlerum for en særlig dansk løsning. Kunsten vil være at finde den rette balance, så danske samfundsmæssige hensyn fastholdes, så der gives mulighed for at tage de internationale udfordringer op og markeds kræfter kan anvendes på de områder, hvor der kan opnås samfundsmæssige fordele ved det.

Dansk energisektor skal placeres rigtigt

Bent Agerholm:

Er der behov for en lovreform? Man plejer at se på forsyningssikkerhed, økonomi og miljø, når man vurderer energisektoren. Der synes ikke umiddelbart at være problemer, når vi ser på forsyningssikkerheden. Ser man på økonomien, er el-priserne i Danmark blandt de laveste i Europa. Miljømæssigt har de langsigtede investeringer i kraftvarme og vedvarende energi gjort, at sektoren reducerer kuldioxidemissionen med en trediedel fra 1988 til 2005. Så hvad skal vi med en lovreform? Grunden til at der alligevel er brug for en reform er primært tre forhold.

Det ene er at den gamle lov er utidssvarende. De seneste års årlige ændringer vidner om en lov, der ikke er sammenhængende og tidssvarende. For det andet er der kommet et EU-direktiv, der stiller nye krav til dansk lovgivning. For det tredje er Danmark på godt og ondt en del af en større region. Derfor må der findes regionale løsninger: isolerede danske duer ikke. Så spørgsmålet er ikke: Er der behov for en reform? Det er der! Et langt mere spændende spørgsmål er: Hvad skal reformen indeholde?

Det er klart, at Folketinget vil sætte mål om miljø, økonomi, forsyningssikkerhed, offentlige forpligtelser, forbrugerbeskyttelse m.v., og de skal selvsagt opfyldes. Men det er også et mål i sig selv at sikre den danske energisektor den bedst mulige stilling i den igangværende liberalisering. Hvis politikerne mener, at vi i Danmark skal gøre en forskel, så har man brug for stærke, levedygtige el- og kraftvarmeselskaber med eget beslutningsrum.

Åbent system

Hvilke virkemidler har man så til rådighed for at nå disse mål? Man er nødt til at forholde sig til tre forhold:

1) Det danske system er et meget åbent system. Vore udlandsforbindelser er så store, at man i princippet slet ikke behøver at producere el i Danmark. Man kunne importere det hele. Omvendt kan vi til gengæld producere dobbelt så meget, hvis man vil. Det er ikke kun teori. I visse år har vi jo importeret 50 pct. af forbruget og i andre år eksporteret 50 pct. Kun Luxembourg og Holland er i samme åbne situation. Det betyder også, at Danmark er langt mere afhængig af sammenhængen mellem dansk lovgivning og international lovgivning end andre lande.

2) Man må notere sig, hvilke naboselskaber man skal samarbejde med. I Tyskland er energiselskaberne primært en del af den tyske industristruktur. I de nordiske lande spiller staten en stor rolle uanset om det er at gøre med monopolopgaver eller kommercielle selskaber. Både i de nordiske lande og i Tyskland er der tale om kapitalstærke selskaber, som bl.a. opererer ved at opkøbe andre produktionsselskaber og tillige distributionsselskaber for at sikre afsætningen.

3) I Danmark har vi gennem mange år opbygget et produktionsapparat, hvor kraftvarme er dominerende. Oven i dette sættes på vindkraft, som allerede er markant og som bliver endnu mere markant, når planen om havvindmøller realiseres. I Elkraft-området kommer 50 pct. af elforbruget fra kraftvarme og vind i dag. I 2005 er det over tre fjerdedele af elforbruget, og da elproduktionen således er afhængig af vejr og vind, har vi stort behov for samhandel med nabolandene. Derfor er det afgørende at sikre regionale samordninger af miljø og markedsvilkår.

Udbyg selskabernes levedygtighed

For at opsummere: Der er brug for en lovreform, selv om såvel forsyningssikkerhed, økonomi og miljø er på et højt niveau i Danmark. Da vi allerede er på et højt niveau, må vi være omhyggelige med at sikre, at vi bliver endnu bedre. Det bør være et mål i sig selv at udbygge selskabernes levedygtighed, vel vidende at Danmark er et åbent system med store, kapitalstærke naboselskaber. Det danske produktionsapparat er primært baseret på kraftvarme og vedvarende energi, som er miljøvenligt, men også er følsomt over for

ændringer i national og international lovgivning.

Spørge- og debatrunde

Energireform: er kraftvarme og vind hindringer?

Henning Gjellerod:

Inga Thorup Madsen, behovet for reformen, tidsrammen og minimumkravene til den reform som verden ser ud i dag?

Bent Agerholm, er kraftvarmen og vinden hindringer for os i tilpasningen?

Pres på den danske elsektor?

Inga Thorup Madsen:

Omkring tidsrammen er der af ydre krav tilbage implementere eldirektivet endeligt til februar 1999, men det gælder kun for de resterende dele, som mangler at blive implementeret, og det er ikke særlig meget. Det er især fastsættelsen af kriterier for godkendelsen af danske værker. For gasmarkedets vedkommende vil gasdirektivet skulle implementeres senest i år 2000, så under alle omstændigheder vil der skulle laves noget lovgivning til at implementere eldirektivet. Det er det tvingende udefrakommende tidspres. Derudover er der det tidspres, som kommer af et pres på den danske sektor, fordi nogle forhold ikke er regulerede. F.eks. skal det afklares, om noget af konkurrenceloven kommer til at virke for elsektoren, medmindre man fastsætter sektorspecifikke rammer.

Sæsonafhængig el- og varmeproduktion øger behov for udveksling

Bent Agerholm:

Når kraftvarmenettene er betalt og når vindmøllernes kapital er afskrevet, er kraftvarme og vind de bedste og billigste kulioxidreduktionsmidler, der findes for et land som Danmark, der ikke har vandkraft og har set bort fra a-kraft. Det forudsætter altså, at vi er kommet over periode med store kapitalbyrder på sig. Kraftvarme og vindkraft har særlige driftegenskaber, som er afhængige af, hvornår der er koldt og hvornår vinden blæser. Det gør det helt afgørende for os, at vi får regionale aftaler med landene omkring os om, hvordan disse ting håndteres. Det vil typisk være om vinteren, at vi vil være nettoeksportører, hvorimod det vil se anderledes ud om sommeren. Derfor skal vi have et godt sammenspil fremadrettet også med vandkraftlandene, som vi har haft i en årrække, men det bliver endnu mere værdifuldt i de kommende år, hvor de store kraftvarme- og vindkraftanlæg er i drift.

Markedsåbning for små elkunder og omstilling til fri konkurrence?

Peter Hansen-Nord:

Inga Thorup Madsen, der er i L 486 for så vidt intet til hinder for at man kan gå videre end den grænse, der er sat. Kan man fra ministeriets side kan vurdere: vil konkurrencesituationen skærpes sådan, at det ikke længere kun er kunder over 100 GWh, men også andre kunder end det segment, man vil have fat i på nuværende tidspunkt, for det er der jo intet til hinder for?

Bent Agerholm, hvor lang tid skal sektoren have til omstillingen fra monopolvirksomhed til at kunne lukke helt op for markedet, hvor lang overgang både med henblik på distributionsdelen, produktionsdelen og forbrugerne skal der til for at man kan sige, at nu kan vi køre derudad.

Inga Thorup Madsen og Bent Agerholm, hvilken rolle spiller forbrugerne og erhvervskunderne i jeres verden? Er det ikke ret afgørende, at både privatkunder og ikke mindst erhvervslivet kan få varen til den rigtige pris? Selv om Bent Agerholm sagde at priserne er lave i Danmark, så kan de måske blive lavere endnu.

Kan forhandle sig til markedsadgang

Inga Thorup Madsen:

Den vedtagne lov giver et krav på markedsadgang, hvis man har et forbrug over en vis størrelse. Det betyder, at den elforsyningsvirksomhed, som skal give markedsadgang, kan nægte markedsadgang, hvis ikke man opfylder de betingelser. Det vil være op til de elforsyningsvirksomheder og herunder den systemansvarlige at vurdere, om det er i overensstemmelse med de offentlige hensyn, som den systemansvarlige for eksempel er sat til at varetage, at der gives markedsadgang. Men det er rigtigt, at intet forhindrer netadgang, hvis man kan forhandle sig frem til det.

Hvad angår spørgsmålet om kundernes stilling, så er elloven jo lavet sådan, at distributionsselskaberne i vid udstrækning - også i forhold til andre lande - har markedsadgang. Tanken der kunne ligge bag den lov er, at disse distributionsselskaber skal sørge, for at priserne bliver fornuftige for deres egne forbrugere., dvs. at loven i dag giver kun adgang for meget store enkeltkunder. Derudover er dens hensigt at sørge for, at alle andre forbrugere får ligelig glæde af de opnåede effektiviseringsgevinster.

Praktisk markedsåbning på to år

Bent Agerholm:

Hvis man ser på de rent praktiske forhold for at kunne håndtere en større markedsåbning, vil det kunne være på plads i løbet af et-halvandet-to år; altså det er noget med målesystemer, edb-registreringer og alt muligt andet. Hvis man ser på andre spørgsmål, kommer det jo egentligt an på hvad der kommer i stedet. Hvad vil man gøre med hvile-i-sig selv? Hvis det ikke eksisterer, hvad kommer i givet fald i så? Man vil kunne stille en hel række spørgsmål, som man er nødt til at have svar på for at man beskrive konsekvenserne.

Hvordan vil priserne se ud? Vi har set mange rapporter beskrive, hvad der kan ske med priser. Mange af rapporterne har ikke taget det element ind, at vi har udøvet elhandel siden 1915 med de nordiske lande. Hvis man tager som forudsætning, at der er ingen elhandel har været før og så begynder at udøve den, er der selvfølgelig en fordel. Produktionspriserne i Danmark er stort set delt i en trediedel til brændsel, en trediedel går til drift og vedligehold og der går en trediedel til investering. Det vil ikke være muligt at købe brændslerne billigere end i dag. Så skal staten i hvert fald udøve indflydelse på et for dem nært selskab, men jeg tror, at brændselspriserne ikke bliver lavere for så vidt angår kul og olie.

Hvad angår drift og vedligehold vil der være og har været løbende forbedringer, og der kan måske også gøres yderligere, specielt når man omstiller fra ældre anlæg til nye. Hvis man kommer ud i et nyt regime, vil man typisk være mere tilbageholdende med investeringer, og så vil priserne falde i en periode, fordi man har lavere kapitalomkostninger. Der kan godt komme prisfald på produktionssiden, men primært fordi man så ikke tager hensyn til nye investeringer.

Kan markedsåbning begrænses gennem PSO'er og konsekvenser af forceret liberalisering?

Anni Svanholt:

Inga Thorup Madsen talte om handlerummet f.eks. i forhold til eldirektivet for eksempel, og at det alene er op til nogle politiske beslutninger at fastsætte rammerne. Kan du nærmere beskrive og præcisere det handlerummet, og vil det f.eks. være muligt gradvist udvide den offentlige forpligtelse (PSO, Public Service Obligation), sådan at man begrænser markedsåbningen på den måde?

Bent Agerholm, du er i dit oplæg bekymret over, at de frie markeds kræfter bliver sluppet løs. Du siger, at den værst tænkelige situation ville være en forceret markedsåbning. Hvilke konsekvenser kunne der ske, hvis man kastede det danske regulerede marked sådan helt ud og frit?

Spillerum for nationale modeller og grænse for PSO'er

Inga Thorup Madsen:

Når jeg siger, at der er et handlerum, skyldes at vi i de forskellige lande er der tiltag til at implementere eldirektivet meget forskelligt. Man vil kunne se at landene har mulighed for at bygge deres egne systemer op, så de passer til hvert enkelt lands egenart. Der er fastsat en minimal procentvis markedsåbning, og den vil sætte den endelige grænse for, i hvor høj grad vi kan varetage de offentlige forpligtelser. Der vil også være en vurdering fra Europa-kommissionen, hvis vi skal have godkendt nye offentlige forpligtelser, så i hvert enkelt tilfælde vurderes, om det vi kommer med også kan opfattes som værende offentlige forpligtelser.

Miljødumpning med fri markedsadgang

Bent Agerholm:

Jeg vil gerne uddybe min tekst i det skriftlige, hvor vi skriver at den værste situation for Danmark vil være en forceret markedsåbning samtidig med snævre danske miljørestriktioner, som ikke er i harmoni med miljøreglerne i landene omkring os. Med det mener vi, at man vil udsætte sig selv for miljødumpning, hvis der ikke er markeds-mæssigt og miljø-mæssigt ensartede regler i de regioner, man samspiller med. Hvis man kun tager fat i det ene uden at tage fat i det andet, vil den danske produktionssektor ikke stå særlig godt.

Vi har haft et eksempel i Finland for nogle år siden, hvor man ensidigt lavede brændselsafgifter på finske anlæg med en række konsekvenser til følge, som ikke var godt for finske selskaber. Det var godt for svenske og russiske selskaber. Man er nødt til at se marked og miljø under ét, og man er nødt til at se det internationalt.

Den danske elpris, Baltic Ring og havvindmøller?

Kim Behnke:

Inga Thorup Madsen og Bent Agerholm har begge givet os det budskab, at de danske elpriser er meget lave. Er det ikke korrekt, at begrebet "den danske elpris" ikke er et absolut begreb, men at der for område til område i Danmark er markant forskel i elprisen helt op til 30% forskel mellem billigste og dyreste el. Det er egentligt lidt mærkeligt i betragtning af, at der er en nogenlunde jævn prisdannelse i Danmark for privat forbrugere af alle mulige andre ting. Når industrien, hvor el er en råvare, er ude at købe stål eller halvfabrikata hjem, er det til markedspriser. Det er ikke sådan, at en virksomhed i Århus har en markant lavere indkøbspris på stål end en virksomhed i Københavnsområdet.

Inga Thorup Madsen, hvad kan I fra ministeriets side sige om begrebet "den danske el-pris": er den så absolut som I giver udtryk for eller er der rent faktisk stor forskel? Til Bent Agerholm og hvorvidt der overhovedet er brug for at lave nogle justeringer i den gældende lovgivning. Har projektet Baltic Ring overhovedet relevans for Danmark, hvis vi ser på det regelsæt som elsektoren er underlagt i øjeblikket? Forudsætter den fleksibilitet, som Baltic Ring lægger op til, at lovgrundlaget i Danmark bliver lavet om, så man fra elsektoren får mulighed for at indgå i aftalerne i Baltic Ring-samarbejdet?

Et andet spørgsmål til Bent Agerholm om forventningerne fra Folketinget og ministeriet til opsætning og udbygning af havvindmøller: Vil det være muligt at afsætte al den strøm, der forhåbentlig bliver produceret på de havvindmøller, uden at der sker en liberalisering af den danske lovgivning? Har man i dag aftagernet, som kan konsumere al den strøm?

Prisvariationer opstår i distributionsleddet

Inga Thorup Madsen:

Det er rigtigt, der er variation i elpriserne. Værkernes pris (produktionen) er ret ensartet, mens der er forskelle på distributionsniveau. Man kunne, og det er der peget på i nogle rapporter, forestille sig, at der lå effektiviseringsmuligheder på distributionsniveau. Det skal også siges, at forskellige distributionselskaber også har haft meget forskellige vilkår med f.eks. omkostninger til net og sådan

noget. Jeg kan ikke sige noget om størrelsesordenen; jeg kan ikke be- eller afkræfte de 30 pct., men de kan godt være mulige.

Det skal fortsat være lovligt at eksportere strøm

Bent Agerholm:

På produktionssiden vil priserne typisk variere 10-20 pct. Der er henlæggelser over de forskellige år, men det der virkelig betyder noget er hvorvidt man har varmeafslag (kraftvarme, red.) eller om varmerørene er betalt. De får jo to indtægter, og derfor vil man have lavere priser der. Baltisk Ring-projektet har været et meget positivt at være med i. 18 selskaber omkring Baltic har samarbejdet på en måde, som vidner godt fremadrettet. Det har også vist, at det er helt afgørende, at man ikke nationalt laver regelsæt, som ikke er drøftet på tværs med de andre lande. Når vi ser på havvindmøller, er det helt afgørende, og det hører også med i Baltisk Ring-systemet, at man får drøftet hvorledes den slags anlæg kan opføres og hvordan man kan afholde investeringerne.

For så vidt angår om det er muligt at håndtere havvindmøller rent driftteknisk i forhold til den nuværende lovgivning, vil jeg sige for så vidt angår den nuværende lovgivning, vil der ikke være problemer med at afsætte og handle med strømmen. Det vil være nogle andre krav til de øvrige produktionsanlæg. Der har ligesom været en stemning i Danmark af, at det er forkert at eksportere strøm. Den kommer man til at tage væk, fordi det kommer man til helt af sig, selv hvis man får bygget alle de havvindmøller. Men der er jo ikke noget i dansk lovgivning, som forhindrer at man kan eksportere elektricitet, så det vil være muligt.

Præmisserne for stærke selskaber og øget eludveksling?

Søren Kolstrup:

Bent Agerholm omtalte, at der er behov for stærke selskaber med øget råderum og at der er behov for øget samhandel. Vi fik i det hele taget at vide, at åbningen var ligesom et mål i sig selv. Jeg synes imidlertid, det er vigtigt at få præciseret, hvad præmisserne egentlig er for at man vil have de stærke selskaber, øget samhandel osv. Er det et synspunkt, der bygger på at der skal være øget vækst med hensyn til produktion af el og det ene og det andet? Er det et synspunkt, der bygger på at man skal have en bestemt type af elproduktion? Er det et synspunkt, der bygger på en miljøpolitik, eller hvilke præmisser ligger egentlig bag, at vi skal være store og stærke?

El-overskud indgår i samhandel

Bent Agerholm:

Jeg troede vi var foregangsland her, sådan har jeg læst i en energipolitisk redegørelse. Når man vil være foregangsland, er man også nødt til at have nogen, der kan udføre det i dagligdagen. Hvad er det for ting, vi vil være store på? Dansk lovgivning har igennem 20 år gjort, at al eludbygning har været kraftvarmeudbygning. Oven i det har vi lagt vindmøller og nu også havvindmøller, fordi det er den billigste måde at reducere kuldioxidemissionen.

Man må konstatere, at i store tidsrum matcher denne elproduktion ikke forbruget i Danmark. Vi har også haft elbesparelser inde. Når man primært af ressourcspørgsmål har fået opbygget et sådant system, er det helt nødvendigt at kunne udveksle el med nabolandene, og her tænker jeg primært på landene med vandkraft, fordi de har driftsegenskaber, som gør at det kan spille sammen. I det hele taget er den danske position, at vi er godt geografisk placeret, således at samhandelen med de nordiske lande og Danmark har spillet ind og det har den gjort i en årrække og har givet store miljøgevinster og økonomiske gevinster til de danske forbrugere.

Reformbehov ud over direktiver?

Henning Gjellerod:

Vi har hørt fra Inga Thorup Madsen, at det egentligt er ret begrænset, hvor meget vi behøver at reformere over det kommende år. Men Bent Agerholm har talt om et pres udefra også. Eksisterer der et pres udover det, vi har fra EU-kommissionen? Findes der pres andre steder fra som gør at tingene skal gå hurtigere i Danmark?

Udveksling uden om elbørs?

Anni Svanholt:

Jeg forstår bl.a. på Bent Agerholms sidste svar til Søren Kolstrup, at man udmærket kan udveksle vindel med vandkraftel uden at åbne markedet mere end vi har ifølge L 486. Man har jo i dag nogle udvekslingsordninger. Er der noget til hinder for at udbygge de gensidige ordninger uden at åbne markedet yderligere, uden at handle på elbørsen?

Norsk-svensk elbørs ændrer udveksling

Inga Thorup Madsen:

Man kan sige, at det tvingende krav, som er en forpligtelse, er eldirektivet og gasdirektivet, mens presset der i øvrigt kommer udefra skabes af, at man liberaliserer i andre lande. Det er klart, at det spiller ind på det danske marked, fordi vi har - som Bent Agerholm har gjort rede for - meget udveksling. Vi har været i et system med en meget fast udveksling med Norge og Sverige. Det ændres nu, fordi der er skabt en norsk-svensk elbørs. Vi kan ikke fortsætte det udvekslingsmønster på de samme præmisser. Vi kan måske fortsætte mønsteret, men det vil så ske over handelen på børsen. Man kan sige, at det er det nordiske pres. Man kan altid spørge sig, om man vil tage det som et pres eller om det er noget man kan forholde sig til under nogle gældende rammer. På den anden side - vurderer jeg - er selskaberne i en relativ fri situation i Danmark, hvor de selvfølgelig må agere efter det pres, som man ikke kan se bort fra. D.v.s. at man skal under alle omstændigheder forholde sig til, hvordan man vil styre derhen, hvor man vil styre hen.

Lovgivning må tage højde for ændrede samhandelsmetoder

Bent Agerholm:

Der har været samhandel med udlandet siden 1915. Liberalisering handler om, hvordan man samhandler. Der vil ikke for nuværende være problemer i samhandel fremadrettet fra dansk side, men man skal være opmærksom på, at der i de nordiske lande kommer andre samhandelsmetodikker ind, som kan spænde ben for de kendte samhandelsmønstre. Derfor vil de under alle omstændigheder skulle sammensættes på en måde, så det også matcher de elementer, man har i Norge og Sverige. Derfor er det helt afgørende, hvordan man passer dansk lovgivning sammen med nabolandedes på dette område.

Den nuværende struktur

Panel: Lektor Frede Hvelplund, Århus Universitet. Direktør Gert Braae, energiselskabet ARKE. Adm. dir. Poul Sachmann, Elsam. Advokat Uffe Bro, formand for Danske Fjernvarmeværkers Forening.

Forskel på liberalisering og privatisering

Frede Hvelplund:

Det vigtigt at skelne mellem liberalisering og privatisering. Vi snakker hele tiden om handel med el og for tiden meget lidt om handel med kraftværker og distributionsselskaber, og det sidste er det afgørende. Det er en fin ting at handle lidt mere med el, men det store problem er, hvis man mister ejerskabet over sine produktionsanlæg.

Et eksempel på dårlig liberalisering er England, hvor man har privatiseret meget mere end man har liberaliseret handelen. Et måske noget bedre eksempel er Norge, hvor man har liberaliseret handelen, men stadigvæk har kommunalt og statsligt ejede selskaber. Norge har oven i købet har en lovgivning, der i stor udstrækning forhindrer, at det ejerskab kommer over på børsnoterede selskaber eller på børsjerskab. Man kan sige, at det danske system er på mange måder mere liberalt end det engelske, fordi der er noget mere forbrugerkontrol i det danske end i et produktionssystem med tre leverandører/storproducenter. Det udmønter sig også i, at siden privatiseringen af det engelske system er forskellen mellem de danske og de engelske elpriser blevet større. De engelske var 45 pct. højere end de danske i 1990 og er nu 67 pct. højere end de danske efter privatiseringen i England. Det er altså vigtigt at se, om det er privatisering eller det er liberalisering af handelen.

Danske elpriser lavere end i Storbritannien og Tyskland

Det næste er prisstrukturen. Danmark har mange små forbrugere, hvormed jeg også mener halvstore industrivirksomheder, der bruger over 1 mio. kWh. Det helt store forbrug i Danmark ligger under 1 mio. kWh om året, og på de forbruger kategorier har vi meget lave priser i Danmark. Hvis man forestillede sig engelske priser i Danmark, kan man overslagsmæssigt sige, at den samlede danske elregning ville være 7 mia. kr. højere om året. Hvis man forestillede sig tyske elpriser i Danmark, ville det være over 10 mia. kr. højere om året. Jeg bliver mere og mere overbevist om, at her har vi noget, der betyder meget for hele den danske erhvervsstrukturens udvikling, som kendetegnes med mange små, mellemstore og halvstore virksomheder. Vi har faktisk en form for konkurrence i det danske system. Vi har åbenhed om priserne. Man kan se priserne, hvis man rekvirerer materiale om dem. Vi har dog en vis motivation i hvert fald hvad angår priskontrol, fordi vi har et forbrugereje. Det betyder, at man har en motivation til at sænke priserne. Der er ingen motivation til høje priser i det danske system, som der er i et børsnoteret selskabssystem, hvor der er stor motivation i at forøge priserne, fordi man skal have et afkast på aktierne.

Opkøb for at undgå priskonkurrence

Når vi så snakker om liberalisering, privatisering og det danske system, er det også vigtigt at se det i den sammenhæng, hvad er det der sker i Nordeuropa. Preussen Elektra, det statsejede Statkraft og det franske EDF opkøber Sydkraft, Sydkraft opkøber dele af Hamborg Elektricitetsverein og de finske elselskaber slås sammen og køber ind i Skandinavien.

Bent Agerholm har beskrevet det godt i sit notat, hvor han nævner, at der er solgt for 60 mia. kr. elselskaber/eldistributionsselskaber i 1996-97. Det er ikke for at sænke elpriserne, de køber hinanden op. Det er for at undgå, at elpriserne bliver sænket. Det er jo katastrofalt, hvis der er konkurrence, for så kommer man ned i de kortsigtede marginalomkostninger. Derfor er alt det, der sker nu, for at undgå elprissænkninger.

Fasthold princippet om nulprofit Det er vigtigt at se på ejerstrukturen og ejerskabet og at man ikke kommer ind på en glidebane, hvor man afgiver ejerskabet, dvs. aktieselskabsform på kraftværkniveau kan også være farligt. Det er bedre at satse på andelsselskaber. Det er vigtigt at fastholde, at der ikke er store gevinster til trediemand, altså nogen udenfor forbruger og producent. Det er altså en fastholdelse af hvile-i-sig-selv princippet, og det er vigtigt at fastholde og udvide åbenheden om priserne. Den forsvinder, når man som i det engelske eller det norske system ved mindre om prisudvikling end i det danske.

Statens planlægning skal give råderum

Gert Braae:

I Europa så man det som en skrækvision, at man bl.a. i infrastrukturen på elsiden fik for høje produktionspriser, så man ikke kunne konkurrere med tredielande. Det gælder selvfølgelig også i et lille land som Danmark, at man skal være meget opmærksom på, at grundlaget for den store eksport er i orden. Elsektoren er et de facto monopol, og så er konkurrencen til at overse. Hvor demokratisk er den? Den er ejet af forbrugerne. Den opstod som et resultat af græsrodde, folk der ønskede at få en el-forsyning. I dag må vi nok sige, at interessen for valgene i elsektoren er til at overse.

Forbrugerindflydelsen har meget at gøre med, hvor meget det omkringliggende samfund interesserer sig for de spørgsmål. Man har talt om den demokratiske proces i elsektoren og især da man fra Elsam og Elkraft havde meget store ord at skulle have sagt som talerør for elsektoren. Det var jo netop i kraft af, at produktionsspørgsmål var i fokus. I dag tror jeg nok det er mere de direkte forbrugervalgte organer, der har det store ord at skulle have sagt.

Med effektivitet miljømæssigt og økonomisk siger det næsten sig selv, at med monopol er det svært. Det er rigtigt, som der blev nævnt, at sektoren har udsving på op til 50 pct. i priser. Jeg tror Folketinget her kunne undersøge det ved at gå lidt ud omkring og se, hvor meget man egentligt ville komme til at betale i elregningen, hvis man kunne flytte. Det hænger selvfølgelig sammen med, at der er ingen risiko i dette system med hvile-i-sig-selv princippet, som betyder, at man kan få enhver relateret omkostning til elsektoren dækket. Det giver vide rammer, så der er ikke det incitament til at skabe en konkurrencedygtig sektor. Det er rigtigt, at det er forbrugerejet, men i stigende omfang ønsker forbrugerne at erstatte ejerskabet med en økonomisk gevinst. Vi har jo netop set det i EFFE-området (en ekstraordinær generalforsamling i EFFE i Frederiksværk godkendte 4. juni 1998 salget af elselskabet til NESAs for 135 mio. kr., se Frederiksborg Amts Avis 5. juni 1998). Det var chokerende at se, hvor mange af forbrugerne var indstillede på at sælge deres elselskab til et naboliggende selskab. Det må da give stof til eftertanke, at det er på den måde at forbrugerejet egentlig hægtes op. Hvis forbrugerejet ligefrem skal gøres tvunget for at sikre, at ikke andre kan overtage et af selskaberne, ja - så er det hele da blevet ideelt.

Hvilke fordele og ulemper er der ved den statslige planlægningsstrategi? Der er ingen tvivl om, at der skal være en statslig planlægningsstrategi for at danne rammerne, men inden for det statslige planlægningssystem skal der være råderum til de enkelte selskaber. Det er mulighederne, der skal bygges op under den statslige planlægningsstrategi.

Energikommission

Poul Sachmann:

En af de få ting man kan sige med sikkerhed er, at det danske elsystem er under forvandling som det aldrig har været tidligere. Derfor er det vigtigt for en virksomhed som Elsam at foretage strategiske valg og så følge det, selv om vi hele tiden bombarderes af påvirkninger, gode råd og indimellem vink med vognstænger. Udgangspunktet for vores omstillingsproces er de nye rammer, som EU-lovgivning og dansk lovgivning har opstillet for elsektoren. Vi mener, at de basale værdier i den danske el-sektor godt kan bevares under de nye markedsforhold, som så småt toner frem.

De erfaringer, som den danske elsektor har opnået i sit godt hundredeårige virke, kan og bør udnyttes i den omstillingsproces, man er i gang med. Vi har derfor for nylig stillet krav om, at el-sektoren inddrages aktivt i det analysearbejde, som nødvendigvis må ligge forud for en ny lovgivning til afløsning af lov 486, i øvrigt med samklang med Danske Elværkers Forening. De konkrete rammer, som bliver opstillet i lovarbejdet, skal give os mulighed for at klare os i konkurrencen, som bliver mere og mere international. På vores nylige orienteringsmøde for over 400 mennesker i Århus fremsatte den ny bestyrelsesformand

Jørn Würtz et konkret forslag om at nedsætte en kommission - gerne med deltagelse af politikere, græsgrødder osv. - til at belyse hele problemkomplekset. Vi er rede til en åben drøftelse med alle interessenter med interesse i elsektoren. I Elsam mener vi som udgangspunkt, at markedet skal holdes åbent. Der er med etableringen af et kommercielt marked, som i Jylland-Fyn-området kun er på - betydeligt mindre end på Sjælland - 60 pct. af det samlede, og det såkaldte PSO-marked, der hos os udgør ca. 40 pct., skabt en fin balance som kan sikre en effektiv forvaltning af samfundets ressourcer og elforbrugernes værdier samtidig med at miljøet kan tilgodeses.

Advarer mod at dræne kraftværker for kapital

Vi ser derfor med stor bekymring på de seneste tanker, der er kommet frem omkring lovreformarbejdet. Det går ud på, at man kan beskytte elforbrugernes investeringer ved at suge al kapitalen ud af kraftværkerne. Realiseres disse overvejelser, vil det reelt lukke det nye, åbnede marked. Vi bliver en isoleret ø i elsammenhæng, mens landene omkring os vil høste fordelene af liberaliseringen, effektiviseringen og internationaliseringen.

Skal det danske erhvervsliv og den almindelige forbruger høste fordele af den proces, der er sat i gang i EU og Norden, er det nødvendigt med internationalt samarbejde og samhandel. Det betyder, at de danske kraftværker skal konkurrere på lige fod med udenlandske. Derfor må den danske kraftsektor have mulighed for en nødvendig konsolidering og kapitalopbygning. Det kan ikke lade sig gøre med hvile-i-sig-selv princippet. Derfor må det vige. Det er på vej ud.

Hvile-i-sig-selv er ved at blive nonsens

I vores område er aftagepligten ophævet i halvdelen af de seks kraftværksområde, dvs. hvile-i-sig-selv er på vej til at blive nonsens, når man ikke kan fordele strømmen på alle kunderne. Vi er blevet taget til indtægt for, at vi er imod forbrugereje. Det er vi ikke. Vi mener bare, at man ikke skal låse sig fast på én form i en situation, hvor hele sektoren er under forandring. Det drejer sig grundlæggende om at skabe rammer, som gør den danske produktionssektor levedygtig under de nye markedsforhold. Derigennem sikres en national dominans og de laveste priser for både erhvervslivet og den almindelige forbruger. Vi er vores ansvar over for miljøet bevidst. Vi bidrager gennem konkrete handlinger til opfyldelsen af regeringens målsætninger, bl.a. ved at vi bygger havmøller. Vi opfylder vores del af biomasseaftalen, udbygger produktionsanlæggene med miljøanlæg, bruger naturgas osv. Vi vil også kigge nærmere på de anlæg, der endnu ikke har miljøudstyr. Vi vil spille aktivt med på alle områder. Vi ønsker at bidrage i international sammenhæng gennem "joint implementation" og omsættelige miljøkvoter.

Nordeuropæisk og ikke nordisk elproducent

Derfor har det langt større betydning at tale om, at vi er en nordeuropæisk producent og ikke en nordisk. Hvorfor skal vi dog sammenligne os med nogen, som har anlæg, som ikke sender CO2 ud. Hvorfor sammenligner vi os ikke med nogen, som har et anlæg af samme karakter som vores, hvor vores blot er bedre? Det er der, vi skal gå ind og hjælpe miljøet omkring os ved at erstatte produktionen de steder. Isolerede nationale miljøforanstaltninger spænder imidlertid ben for den danske kraftværksektor og forhindrer os i at være internationalt konkurrencedygtige. Det er vitalt for os, at vi får mulighed for at udnytte vore moderne og miljøvenlige produktionsapparater til eksport i lige konkurrence med andre danske og udenlandske selskaber. Derfor må den danske lovgivning på området reguleres, koordineres i tempoet med det, der sker i EU og omkring os.

Forbrugerdemokratiet fungerer i små varmeselskaber

Uffe Bro:

Man kan ikke påstå, at den ledningsbundne energi er særlig konkurrencepræget eller særlig liberal. Spørgsmålet er vel, om man ønsker at den skal være det. Det er klart, at i det omfang konkurrencen kan medføre en større effektivitet, er det et gode under forudsætning af at denne effektivitet ikke forhindrer de andre mål på området.

Vedrørende forbrugerejer har vi jo traditionelt ment, at forbrugerdemokratiet har sikret effektiviteten, fordi målet med fjernvarmen grundlæggende er at sikre forbrugerne varme og varmt vand på den billigste måde. Der er imidlertid også andre interesser knyttet til fjernvarme, især miljøpolitiske og fiskale. Disse interesser kan kun i et begrænset omfang varetages af forbrugerne. Hvis man ser på forbrugerejet, kan man godt spørge sig selv om forbrugerne er i stand til at styre de store organisationer, som de nogle gange selv ejer. Forbrugerne har i hvert ikke kunnet forhindre, at Folketinget indimellem under skiftende regeringer har påtaget sig at varetage forbrugernes interesser i forhold til de selskaber, som forbrugerne selv ejer.

Forbrugerdemokratiet er måske en illusion i de store energiselskaber, som eksisterer i dag, og vil måske især være det i de selskabskonstruktioner, udviklingen med den stigende liberalisering i energisektoren vil medføre. Men ser vi på de mindre selskaber - m er der en del af inden for fjernvarmeområdet - vil jeg påstå, at forbrugerejet fungerer udmærket. Mange fjernvarmeselskaber ejes kun af få hundrede forbrugere eller mennesker. Godt nok betyder det ikke, at de alle deltager i alt, men det sker ret ofte, at en stor del af dem deltager på generalforsamlinger og dér er med til at træffe vigtige beslutninger. Det forbrugerdemokrati ser vi meget nødt til blive ødelagt. Folketinget skal altså på den ene side tage hensyn til, at der findes energimastodoner, hvor forbrugerdemokrati måske forekommer meget indirekte og måske fremover er en illusion, og på den anden side altså selskaber hvor det fungerer og hvor vi og samfundet i almindelighed ønsker det bevaret. Energisektoren bør også have plads til de mindre forbrugerejede selskaber og ikke kun internationale energimastodoner.

Energisektoren er spændt for mange miljøvogne

Vi tror på, at man er effektive og at viljen til effektivitet er til stede. Det er ikke så meget størrelsen og ejerforholdene, der er afgørende. Det vigtigste må være incitamenterne til at være effektive. Som kommende fra et mindre forbrugerejet fjernvarmeværk er det da sommetider lidt vanskeligt og noget af et pres, når man på en generalforsamling skal forsvare store investeringer, som Folketinget måske har besluttet, at vi skal foretage. Det er måske de 10 pct. af de mest aggressive forbrugere, der er mødt op. Det er sin sag, men hvis man samtidig ønsker at blive genvalgt, så kan det godt være lidt af en opgave. Så hvad det angår synes jeg nok, at effektiviteten er til stede.

Jeg tror ikke på, at disse incitament styrkes af den statslige planlægning på energiområdet. Man opfylder sikkert nogle politiske målsætninger, og det er selvfølgelig også en slags politisk effektivitet, men det er ikke givet, at vi dermed også har nået vore andre mål effektivt. Energisektoren er blevet spændt foran mange miljøvogne, således at andre sektorer har kunnet slippe fri, men når hesten går foran den tungt lastede vogn, så bekymrer den sig ikke om hvorvidt det er effektivitet. Den er mere bekymret for læssets størrelse, og sådan er det nok også med energisektoren. Sagt på en anden måde, fordelene ved den statslige energiplanlægning har for samfundet været sikkerhed for målopfyldelsen, som denne nu er blevet defineret, og jeg nævner i flæng det større naturgassalg og mindre CO2-udslip. Ulempen er, at der ikke er sikkerhed for, at målene bliver opfyldt på den mest effektive måde. Men nu er infrastruktursystemerne lavet, og så gælder det om at få dem udnyttet mest effektivt.

Gevinsten skal fordeles ligeligt

Det kan konkurrencen medvirke til, men det er ikke givet, at konkurrencen kan sikre, at effektivitetsgevinsten fordeles rimeligt og retfærdigt mellem alle danskerne. Det bør naturligvis ske, for det er alle danskerne, der i et eller andet omfang som private forbrugere har været med til at betale opbygningen af det hele.

Spørge- og debatrunde

Prisforskelle og tvangstilslutning?

Kim Behnke:

Frede Hvelplund, dit ræsonnement i det skriftlige oplæg bygger på, at du kan henvise til, at vi i Danmark har de laveste el-priser i øre på kWh. Der er en sammenligning med henholdsvis Finland, Sverige, Storbritannien, Frankrig, Belgien og Tyskland. Senere går du over til primært at argumentere i forhold til Storbritannien. Det gjorde du også i dag.

Nu er der andre end dig, der har sendt materialer til os, og jeg er i tvivl om, hvad den danske elpris egentlig er. Folketingets Energiudvalg har fået materiale, det får vi jævnlige, fra de danske elselskaber.

Det seneste er prisen fra SK Energi, som fortæller, at eksklusive afgifter er kWh-prisen 29,5 øre. Din oplysning er, at det skulle være 37 øre i Danmark. Niels O. Gram fra Dansk Industri taler om 38,5 øre i NESAs-området, det er ellers også SK-Energi, så man kan spørge hvad er forskellen der?

8. september 1997 blev en meget omfattende undersøgelse refereret i Børsen, hvor den danske elpris blev opgjort til 41,98 eller lade os sige 42 øre i dagens anledning. Endelig fortæller AKF, at fremstillingsprisen i Danmark eksklusive afgifter er 53 øre. Der er altså frit valg fra SK-Energis 29,5 øre og op til 53 øre.

Det bekymrer mig imidlertid mere, Frede Hvelplund, at i dine sammenligninger med udlandet passer ikke et eneste af dine tal i forhold til den store undersøgelse offentliggjort i Børsen den 8. september sidste år. Dit tal for Danmark ligger under det, Børsen oplyser eller deres undersøgelse, som er foretaget af det svenske analyseinstitut NUS Scandinavia, som hvert år laver sådan en sammenligning, også med USA og andre lande. Ellers for samtlige andre lande ligger dine priser væsentligt over.

Tager vi Storbritannien, som du hævder kWh-prisen skulle være 65 øre, er det i NUS Scandinavias oplysninger 39,19 øre, altså næsten halvdelen af hvad du oplyser. Jeg har gjort mig den ulejlighed at fremskaffe tallene fra det engelske energiministerium (Ministry of Trade and Energy). De fortæller, at fra 1984 er de britiske forbrugerpristal indekseret op til 175 i dag, altså 75 pct., hvorimod de engelske elpriser er i indeks 135, hvor der er tale om et decideret fald i forhold til forbrugerprisindekset. For alle small size, medium size, moderate large og extra-large, for alle fire kategorier har der fra perioden 1990-97 været tale om et fald i elprisen, og det er eksklusiv afgifter. Faldet er hele vejen igennem på omkring 15-20 øre, og ingen af stederne er der tale om 65 øre pr. kWh, som du oplyser. Den højeste pris det er for "small sized consumer", som er faldet fra 60 øre pr. kWh i 1990 til 48 øre 1997. Faktisk er der det sidste år sket et prisfald i England og ikke som du hævder en stigning. Frede Hvelplund, hvor i alverden har du dine tal fra? Der er ingen steder hvor dine tal de bliver bekræftet, hverken i forhold til den svenske undersøgelse, det britiske energiministerium eller de andre autoritative kilder, vi har her i Danmark. Når dit ræsonnement bygger på, at Danmark skulle have Europas billigste energipriser, er du så villig til at tage et andet resonnement, hvis nu det ikke er tilfældet?

Uffe Bro, der er lige afsagt to domstolskendelser for nylig. I Sønderjylland har landsretten idømt forbrugere pligt til at aftage fjernvarme og fortolket varmforsyningsloven sådan. På Bornholm har domstolene har givet forbrugere pligt til at betale den såkaldte passageafgift. De ville slet ikke have fjernvarme, men det lokale fjernvarmeværk får nu en passageafgift, fordi der ligger et rør igennem gaden udenfor.

Den slags domstolsafgørelser er jo unægtelig til fordel for dine medlemmer. Hvordan ser det ud i fremtiden i det liberaliserede marked? Vil I fortsat kunne leve højt på, at domstolene dømmer folk til at tage jeres produkter, eller er I ikke i stand til at gå ud og markedsføre jeres produkt sådan at folk de frivilligt vælger at tage det?

Forskel på produktions- og distributionspris

Frede Hvelplund:

Jeg ejer ikke de tal. Det er tal fra Eurostat, som jeg også angiver i materialet. Eurostat har tallene fra Danske Elværkers Forening, og den kurv af elværker, som anvendes, er SEAS, København, NESÅ, EFLA, Herning, ARKE, ENN, KOE, MSE. Når du siger at der er forskel på SK Energis el-priser og så det andet, som jeg ikke kan huske hvad var, er det fordi SK er et kraftværk: det er kraftværkspriser. Det andet er distributionspriser. Når der kan være store forskelle på de opgivne priser, er det tit fordi man opgiver priser for forskellige forbruger kategorier.

Derfor har jeg i mit papir anvendt de kategorier, der er i Eurostat, sådan at man kan se, at for nogen forbrugergrupper har der været prisstigninger i England og for andre har der været prisfald i forhold til de danske forbrugere. Den relative forskel mellem storforbrugernes og småforbrugernes priser er steget i England, mens den ikke er steget i Danmark. Der er ikke andet at sige til det end at mine priser er dokumenteret af Eurostat, som henter priserne ved at kontakte Danske Elværkers Forening. Når du kan få noget andet, er det sandsynligvis tal fra et enkelt elselskab og ikke fra en blanding af elselskaber. Når du som nævnt kan få noget andet mellem SK og noget andet, er det fordi SK er kraftværkspriser, og der er distributionsomkostninger ikke med. Efter min mening er der ingen tvivl om, at jeg har de rigtige priser. Det er klart, at Eurostat kan ligesom alle andre statistiske bureauer lave fejl, men jeg har ingen grund til at tro, at EU's prisstatistik kontor, som henter det fra de forskellige elselskaber Europa over, skulle lave fejl. Forskellen skyldes, at du tager fra enkelte forbruger kategorier. Hvis én snakker om forbruger kategorien 50.000 kWh pr. år i Danmark og en anden snakker om 10 mio., så får man selvfølgelig vidt forskellige priser. Hvis du havde ret, er det indlysende, at jeg ville konkludere noget andet, men du har ikke ret.

De britiske priser er faldet?

Kim Behnke:

Frede Hvelplunds indlæg er et hovedargument mod liberalisering. Nu er der også både en til stede fra ARKE og en fra ELSAM, så det kan være vi der kan få at vide, hvad en kWh rent faktisk koster eksklusiv afgifter. Hvis vi ser bort fra SK, fordi det er et produktionsselskab, er der stadigvæk en forskel mellem de tal. Det er ikke tal jeg har ringet rundt efter. Børsen refererer et meget stort skandinavisk analysefirma, som hvert år laver denne sammenligning. Den fortæller altså, at i Danmark er der tale om prisstigninger, mens der i Storbritannien er tale om prisfald. I øvrigt kan jeg fortælle, at i Australien, hvor du var så meget mod privatisering, er priserne faldet med 41 pct. efter privatiseringen.

I Storbritannien er det ikke mig, men Ministry of Trade and Energy, som for små, for medium, for moderat store, for ekstra store virksomheder og for samtlige kategorier taler om, at for perioden 1990-97 er priserne faldet mellem 15-20 øre pr. kWh. Din påstand om 65 øre pr. kWh i Storbritannien er der ingen derovre, der betaler end ikke inklusive afgifter.

Priserne faldet mere i Danmark end i Storbritannien

Frede Hvelplund:

Jeg er da fuldstændig enig med dig og dine kilder i, at priserne er faldet i Storbritannien. De er jo bl.a. blevet frigjort fra at købe dyrt nationalt kul i den periode, men de er bare faldet mere i Danmark.

Fjernvarme er ikke et liberalt område

Uffe Bro:

Jeg har også bemærket mig de to domme fra henholdsvis Sønderjylland og Bornholm. De hænger selvfølgelig sammen med, at Folketinget har indrettet lovgivningen således, at domstolene kan træffe den slags afgørelser. Man kan selvfølgelig undre sig over, at man ikke har truffet den slags afgørelser tidligere. Når Folketinget på den ene side pålægger fjernvarmeværkerne at lave endda meget store investeringer, har man også fra lovgivningsmagtens side meget fornuftigt sagt, at vi må også sikre, der er det antal forbrugere til at betale de investeringer. Derfor har man selvfølgelig sikret sig, at alle indenfor det forsyningsområde er med til at betale.

Når en forbruger skal vælge fjernvarme eller et andet produkt, er det afgørende i et liberalt marked vilkår og alternativet. Gennem afgiftsområdet har man sikret sig i hvert fald, at fjernvarmeværkerne har fået pålagt sin broderpart af afgifterne. Derfor har jeg svært ved at forestille mig et liberalt marked på dette område, så længe vi ikke har fået afskrevet de store investeringer, som vi er blevet tvunget ud i. Derfor kan man ikke ødelægge samfundsstrukturen, altså de investeringer, ved lige pludselig at sige, at nu skal dette område være liberalt. Fjernvarmen som sådan er ikke et liberalt område.

"Golden share" i stedet for statsplanlægning?

Peter Hansen-Nord:

Jeg vil tage udgangspunkt i emnet, altså den nuværende struktur og den transformation til mest hensigtsmæssig at kunne operere i et liberaliseret marked. Der er tre aktører på markedet, forstår jeg på Poul Sachmann. Hvile-i-sig-selv princippet må vige, og man skal generere nogle andelsselskaber over i aktieselskabsregi. Kan du helt konkret fortælle, hvordan I gør det? Er det ved at udstede aktier til forbrugerne eller hvilke andre modeller har I?

I ligger jo inde med en række forskudsafskrivninger med henblik på nye investeringer. Det er jo ikke sådan, at den danske elsektor er meget fattig, hvis de penge kan aktiveres til noget andet. Hvilke modeller forestiller man sig: Er det at udstede aktier til forbrugerne, sådan at værdierne, som de selv har været med til at bygge op gennem tiderne, nu også bliver hos forbrugerne i form af et aktiebevis og dermed gået ud af hvile-i-sig-selv princippet?

Disse aktier skal selvfølgelig på et eller andet tidspunkt gøres omsættelige, det kan der sandsynligvis ikke være tvivl om. Hvordan forholder du dig til, hvis man på en eller anden måde skulle undgå samme misforståelse, der måske nok er sket omkring Tele Danmarks privatisering, at staten i stedet for denne politiske planlægning beholder en slags "golden share" i systemet for at bevare forbrugerinteresser? Naturgassektoren burde ind i denne diskussion. Den har en anden struktur. Jeg ved ikke om Uffe Bro skal svare på det, ellers må vi bede Mogens Houe f.eks. om at kunne svare. Når emnet er taget op og det hedder den nuværende struktur, vil jeg tro, at specielt naturgassektoren er den, der står over for nok så store udfordringer. Hvordan skal den ændres og hvordan skal den transformeres over til et liberalt, åbent marked?

I andre må også gerne hoppe ind for det gælder sådan set også for distributionsselskaberne. Jeg er nødt til at sige det, Frede Hvelplund. Det bliver en slags privatisering, når det bliver aktier, men jeg må spørge Gert Braae om det samme. Hvordan vil I stille jer og hvordan skal det deles op på distributionsnettet?

Martin Glerup, ordstyrer:

Omkring Mogens Houe og naturgas, vi har ejerskab og brugerindflydelse i eftermiddag, så det tager vi der.

Jyske selskaber begrænser hæftelsen

Poul Sachmann:

Jeg er ikke sikker på, jeg kan give et ordentligt svar, men jeg kan sige, hvad der er sket. 1. januar blev det gamle I/S Elsam delt op i systemoperatørens, som er et interessentselskab, og det nye Elsam, som også er et interessentselskab. Vi er klar over, det skal afløses af et nyt selskab hurtigst muligt. Vi har behov for allerede 1. januar i det kommende år - alene ud fra at vi er nødt til at sælge al el i fællesskab, ellers kommer vi ind i nogle problemer med konkurrencelov - at få selskabet omdannet. Ved at der bliver mere og mere konkurrenceudsat ned igennem systemet - kraftværk, distribution o.s.v. - er distributionsselskaber ved at omdanne sig og ved at begrænse hæftelsen. Kraftværkerne er også i gang med det, og vi er temmelig sikre på, at inden årets udgang har de seks ejere af Elsam fået begrænset hæftelsen enten i form af aktieselskaber eller andelsselskaber. Vi er også sikre på, at hæftelsen med årets udgang bliver begrænset i det nye selskab Elsam. Det er ikke til at sige endnu, om det politisk er muligt som aktieselskab. Vi har jo et stort politisk bagland. I hvert fald fem ud af seks skal gerne være med på disse ændringer.

Det er helt sikkert i første omgang (hvis Elsam bliver et aktieselskab, som jo altså måske ikke sker nu her i første runde), at aktierne vil være ejet af de seks kraftværker, idet man ikke siger, at fusion er på dagsordenen i den vestdanske sektor mellem kraftværker og Elsam her i den første runde. Så de vil være ejet af de seks, og - som du selv siger - vil de ikke være omsættelige de første år. Om man så vil kunne få en løsning som med Københavns Lufthavn osv. med en "golden share" eller noget, sådan at en aktie kun kan komme ind i tilfælde af salg til udlandet, det er måske en løsning. Den er ikke diskuteret politisk endnu. Vi er lige i denne omstrukturering. Jeg kan ikke komme det nærmere.

Hvile i sig selv og det frie valg er uforenelige

Gert Braae:

Det frie valg og hvile-i-sig-selv hænger simpelt hen ikke sammen. Det kan ikke være sådan, at kunder der køber deres strøm andre steder, skal være med til at dække underskuddet i det selskab, de nu tilfældigvis er medejer af. Noget andet er, hvordan deres øvrige økonomiske udbytte kan være af det selskab, de er medejer af. ARKE for eksempel er et andelsselskab, og i dag udtrykkes udbyttet gennem lavere elpriser. Fremover vil man have et netselskab, som alle forbrugerne er medejere af. Der er bare det begreb med forbrugere en helt anden verden for os nu, fordi forbrugere er installationer. Det har været god kutyme, at installationsnummeret noget var af det første, vi spurgte efter, når en kunde ringede til os. Det skal selvfølgelig væk, det foregår ikke i en anden verden. Kunderne behøver jo slet ikke være i samme antal som antal forbrugere. Mange boligforeninger har muligheden for at samle deres indkøb på én hånd.

En af de helt store ejere i den danske elsektor vil uden tvivl være kommunerne i kraft af deres mange installationer. Mange af dem vil kunne se frem til det frie valg og få en stor mulighed for at påvirke de selskaber, de er medejere af. Hvorledes får man udbyttet i form af de selskaber? Det vil jo være hvor god man er til at drive nettet, foretage elhandel og foretage alle sine sideordnede aktiviteter. Det slutter jo af i en eller anden form for overskud for det selskab, som skal udloddes til ejerne. Som jeg ser det, bør hvile-i-sig-selv princippet falde bort i samme øjeblik, vi har det frie valg.

Hvile i sig og det frie valg er forenelige

Frede Hvelplund:

Det er jeg uenig i. Jeg er vel også den eneste forbruger heroppe (i panelet, red.), der ikke er ansat i et distributions- eller produktionsselskab, så jeg tør godt løbe risikoen, bl.a. fordi jeg ejer det nuværende elsystem helt gældfrit. Jeg kan ikke risikere så grueligt meget udover at der ikke skal bygges nyt, hvis nu det viser sig, at andre er bedre end os. Så jeg risikerer faktisk ikke noget. Det samlede system er 60 mia. kr. værd, og det er jeg medejer af. Det er det mest ekstreme private ejendom, man kan forestille sig, når

forbrugerne selv ejer det. Det er en udmærket idé af specielt en grund i den nuværende situation. Som forbruger vil jeg gerne undgå, at Elsam er opkøbt af Preussen Elektra eller af Vattenfall eller har alt for tætte samarbejdsrelationer, s jeg ikke kan spille dem ud mod hinanden.

Jeg vil gerne, at der er konkurrence på markedet. Konkurrencen forsvinder, hvis vi ikke sikrer, de bliver opkøbt af nogle andre. Det er en af grundene til, at man i Norge har indbygget klausuler (det er i hvert fald en af virkningerne af det), som sikrer det norske system mod opkøb. Det norske system er et af de bedre eksempler på liberalisering i det hele taget. Det er altså for at få konkurrence, jeg vil være fri for at sælge mit kraftværk, det er ikke for at forhindre konkurrence.

Fjernvarmeværker skal ikke på aktier

Uffe Bro:

Jeg har meget svært ved at forestille mig et fjernvarmeværk på aktier. Jeg kan heller ikke se nogen idé i det. Man skulle jo privatisere for at få effektivitet, det er vel grundlæggende ideen i det. Der er mange små fjernvarmeværker på 1500 forbrugere og en omsætning på 25 mio. og fem ansatte. Hvis effektiviteten skulle medføre, at man fjerner den ene mand, får man måske 150.000 kr. til at fordele på 1500 forbrugere. Det er altså ikke mange penge vi snakker om i effektivitetsgevinster på fjernvarmeværker. Peter Hansen-Nord var inde på, at jeg også burde tage mig lidt af naturgassektoren. Jeg er ikke tilhænger af tesen, at de største hoveder også skal bære de fleste kasketter, så det vil jeg ikke gøre. For mig er naturgas alene et spørgsmål om brændsel. Når jeg skal købe brændsel til mit værk, ser jeg gerne en form for konkurrence.

Beskyttelse af forbrugerdemokrati, skrækscenarier og kapitalopbygning?

Henning Gjellerod:

Uffe Bro, har jeg forstået dig sådan, at den kraftvarmeudbygning, der har bredt sig som en præriebrand over landet, gik meget hurtigere end vi forestillede os, og med meget høj grad er forbrugerdemokrati indbygget, som vil kræve en særlig beskyttelse med de udfordringer, der er beskrevet i dag?

Frede Hvelplund, hvad er den værst tænkelige strukturændring for dig med hensyn til elprisen?

Poul Sachmann, jeg hørte dig sige, at hvile-i-sig-selv princippet var nonsens. Skal det forstås sådan, at I er i gang med en kapitalopbygning, og hvilke frihedsgrader argumenterer du for, at I får med hensyn til kapitalopbygning i fremtiden? Jeg er enig i, at det er håbløst at sammenligne Danmark og Norge, når det gælder CO2-kvoter, men går du ind for, at vi beregner CO2-kvoterne pr. hoved i Danmark, så vi fritager dem for import og eksport og udelukker beregner kvoterne på vores eget forbrug?

Få varmekonsumenter om store investeringer

Uffe Bro:

Jeg går ud fra, at med kraftvarmeudbygning menes den decentrale kv-udbygning. Det er store investeringer til forholdsvis få mennesker. De investeringer afhænger af, at man kan få en vis pris for den solgte el og ikke giver mere end højst nødvendigt for gassen. Det er to væsentlige parametre. Derfor er det nødvendigt ved en liberalisering, at man - hvad vi sådan set allerede har i den nuværende ellovgivning - har en sikkerhed for, at især elprisen holdes indenfor det niveau, som den skal for at det kan hænge sammen, selv om jeg dog for øjeblikket ser, at der er et skred. Det er især et stort problem for især de mindste kraftvarmeværker, som er blevet bygget uden et tilstrækkeligt kundegrundlag. En vis form for beskyttelse vil være nødvendig, i hvert fald indtil disse kv-værker er afskrevet.

Kartellers markedsdiktatur Frede Hvelplund: Skrækscenariet er at blive medlem af det store produktionskartel eller det broderskab af kraftværker, der er ved at udvikle sig i Nordeuropa med alle de krydsopkøb, at vi kapper forbindelsen til forbrugerkontrollen og dermed får et slags markedsdiktatur,

hvor forbrugerne faktisk ikke har kontrol over priserne, hvor priserne stiger og hvor vi får en prisstruktur, der minder om den svenske eller den tyske eller den engelske, hvor de små forbrugere betaler relativt mere. De små forbrugere er dem helt op til 1 million kWh om året, og de store faktisk heller ikke kommer til at betale mindre end de gør i dag. At vi sælger alt for billigt, at vi gør noget der minder om England, hvor de har solgt det for 15 mia. pund og i dag er det 40 mia. pund værd på markedet.

Marked, omsættelige CO2-kvoter og fiktive værdier

Poul Sachmann:

Hvile-i-sig-selv må forsvinde, når man ikke kan fordele det ud på forbrugere. De kan købe hvor de har lyst til, når aftagepligten er forsvundet. Det kan være, vi står med kun halvdelen af de hidtidige forbrugere. Hvorfor gør det så det? For øjeblikket er der lave priser at hente på det norske marked, og nogen vil gerne købe dér. Vi bliver for øjeblikket presset i vores priser, dvs. der er i hvert fald ingen kapitalopbygning for øjeblikket. Men hvis der er kapitalopbygning, er det lige meget, hvem vores ejere er. Så opbygger vi kapital til ejerne, enten i form af udbetaling i forbindelse med hvile-i-sig-selv eller udbetaling til aktionærer, hvis vi er et aktieselskab. Der er jo ikke nogen forskel på det.

Med hensyn til CO2, om vi skal have udveksling med nabolandene: Hvis vi producerer mere, er det fordi vi har nogle anlæg med en højere virkningsgrad end vore naboer, for det bidrager til at få en lavere pris. Man udveksler kun sådan, at den med den lave produktionspris sælger til den med den høje, så han dermed lader være med at starte de anlæg - som måske er ældre og har lavere virkningsgrad - og altså sparer verdens globale CO2-problem og i dette tilfælde nordeuropæiske problem. Derfor skal vi have en omsættelig CO2-kvote, og vi skal udveksle CO2 over grænserne for at det er muligt. Med hensyn til det med markedsværdien, hvor Frede Hvelplund talte lige om 60 mia. kr. Jamen vores anlæg har jo ikke en markedsværdi, hvis der ikke er noget marked. De producerer ikke, hvis varen ikke kan sælges. Anlæg, der ikke kan producere, er intet værd. Derfor er det et meget fiktivt tal.

Forbrugerne og de store værdier i kraftværkerne?

Anni Svanholt:

Vi har hørt her fra Frede Hvelplund, at hvile-i-sig-selv princippet og den danske struktur er i stand til at fastholde lave priser på el. Den demokratiske kontrol har været medvirkende til at fastholde elpriser. Nu er der opbygget meget store værdier i kraftværkerne og i kraft af hvile-i-sig-selv princippet, og forbrugerne har ikke egentlige værdibeviser på de værdier. Den problemstilling blev nærværende, da Gentofte Kommune og NESAs ville sælge aktierne, da en masse forbrugere kunne se, at de værdier gik fløjten.

Skræks scenariet har vi jo hørt lidt om, men vi kan bare kigge over til svenskerne, som i øvrigt kom i en forfærdelig situation for nylig, hvor de jo ikke engang er i stand til at gennemføre den trufne beslutning om at lukke en reaktor på Barsebäck. Det er nu et privat selskab, der ejer Barsebäck, som vil køre retssag osv. Altså det demokratiske system kan blive sat ud af kraft. Frede Hvelplund, hvad skal vi gøre, hvis dette kan ske når man åbner markedet og laver mere konkurrence. Det medfører ifølge det du siger en privatisering, altså at værdierne bliver omsat.

Jeg kan forstå på Poul Sachmann, at der allerede er interesse for at omdanne selskaberne til aktieselskaber og dermed konvertere forbrugernes værdier til omsættelighed, og hvor det så er et problem da de kan overtages. Poul Sachmann, er der i øjeblikket udenlandske opkøbere? Har I i ELSAM-området udenlandske selskaber, der er inde i jeres kraftværker med ejerandele, og hvilket omfang er det? Hvad er udviklingstendensen?

Uffe Bro, hvordan vil varmemeforbrugernes situation være i et mere konkurrencepræget marked med hensyn til investeringer og priser? Hvordan kan man sikre, at en prisstigning ikke bliver væltet over på

varmeforbrugerne? Ser du trusler der?

Optimal struktur om 10-15 år?

Frank Dahlgaard:

Som ny ordfører på området kunne jeg godt tænke mig at stille følgende spørgsmål til Uffe Bro, til Poul Sachmann og til Gert Braae. Hvilken struktur i energisektoren er den optimale ud fra en samfundsmæssig betragtning om 10-15 år? Kom med svaret i overskriftsform og helt kort. Så vil jeg bede Frede Hvelplund om at fortælle, hvor de herrer er enige og uenige.

Varmekunder risikerer at betale elkonkurrence

Uffe Bro:

Jeg har nævnt truslerne i relation til de decentrale kv-værker, men der er jo investeret enorme summer i transmissionsselskaber, transmissionsledninger og den slags ting i den centrale kv-sektor, altså især i forbindelse med de større byområder. Her kan truslen være - hvis det er et kraftværk som producerer el som hovedprodukt og varme som biprodukt - at komme i en konkurrencesituation, hvor det er nemt at vælte nogle omkostninger over på varmesiden, således at disse forbrugere - der er tvunget til at være medlem eller forbrugere på dette ledningsnet - vil komme til at betale noget af det. Jeg ved godt, at man har lavet prioriteret produktion i den ny ellovgivning, og jeg siger heller ikke at det nødvendigvis vil komme til at ende sådan, men det kan være truslen.

Hvordan energisektoren ser ud om 15 år? Jeg vil nøjes med at se på det i relation til fjernvarmesektoren. Jeg tror, at den nuværende struktur, som er opbygget gennem mange år, også vil eksistere om 15 år på fjernvarmesiden, nemlig primært med de forbrugerejede selskaber i form af andelsselskaber eller kommunalt ejede selskaber. Jeg tror ikke, at udviklingen på konkurrenceområdet vil få væsentlig indflydelse på strukturen på fjernvarmeområdet.

Konkurrence giver de laveste priser

Poul Sachmann:

Jeg er ikke enig med Anni Svanholt i, at hvile-i-sig-selv og den demokratiske kontrol har givet de lave priser. Det er konkurrence udefra, der giver de laveste priser. Det ser vi for øjeblikket, hvor hvile-i-sig-selv og aftagepligten er ved at blive ophævet. For ikke at miste distributionsselskaber som kunder har vi måttet tilbyde til priser, som i hvert fald ikke er højere end under hvile-i-sig-selv. Det vil være en fordel både for den lille forbruger, den store forbruger og eksporterhvervene at få et liberaliseret elmarked for produktionen.

Om vi møder udenlandske opkøbere? Det gør vi ikke. For det første kan de se, hvordan strukturen er, og i det vestdanske ved de, at det er en langsom og træg proces. Vi hører også, at Danmark er et uinteressant land med de lave priser. Det er jo langt mere interessant for os at komme til Tyskland end det er for Tyskland at komme til os, fordi priserne i Tyskland vel er en halv gang højere. Derfor vi er interesseret i både omsættelige kvoter og spare noget CO2-udslip i stedet for at tyske brunkulsværker fyrer. Vi ligger utroligt gunstigt som nøglehulspositionen mellem Norden og Europa.

Hvordan det vil se ud om 10-15 år? Jeg mener ikke, jeg har behov for at svare ud fra en samfundsmæssig synspunkt. Det overlader vi til jer at gøre, men ud fra et privatøkonomisk synspunkt tror jeg for den vestdanske sektor, at om 10-15 år er kraftværker og ELSAM fusioneret i ét. Jeg er sikker på, at man i det vestdanske vil se tilsvarende alliancer som dem, vi har set i det sjællandske område mellem SK og Vattenfall. Jeg tror ikke på opkøbene alene ud fra det, der blev talt om før med "golden share". Det er en fornuftig løsning, så man slipper for at få opkøb. Men jeg tror på samarbejde mellem nogle store selskaber for at få en synergivirkning, og det behøver slet ikke at være et fælles dansk produktionsselskab. Det kan godt være, at parterne findes andre steder.

Forbrugereje og medudviklere af nye energiformer

Gert Braae:

Om 10-15 år er strukturen som i dag et forbrugerejet system, hvis distributionsselskaberne er værdige til at forbrugerne vil eje det. Det er egentlig nøglen i det hele: at forbrugerne ejer distributionen og de ejer fra distributionen kraftværkerne - modsat i udlandet. Såfremt kraftværkerne producerer til den pris, som forbrugerne finder hensigtsmæssig, vil man fortsat eje produktionsselskaberne. Ellers vil man have den frihed til at købe ind, hvor priserne er lavest. Så simpelt må det være. Forbrugerne har bygget et distributionsnet op for netop at have den frihed til at kunne vælge, hvor de skal have strømmen fra ud fra den bedst mulige pris.

Jeg tror, staten vil sætte nogle rammer for produktionsforholdene omkring miljø og den slags, og man vil i langt højere grad end i dag give inspiration til distributionsselskaber og produktionsselskaber om at være med i en udvikling af nye energiformer. Det er specielt, når man skal læse, at Danmark er kommet i front ved at videreudvikle vindmøller. Det kan ikke være det, der på lang sigt skal skabe et fornuftigt grundlag, og der skal man have langt flere kræfter med end man har i dag, og det skal man selvfølgelig give en inspiration til. Så jeg tror stadigvæk, at forbrugerne ejer det om 10-15 år, men det vil være på forbrugernes krav, og så vil staten stille de miljømæssige rammer.

Markedsværdi skal med i regnskaber

Frede Hvelplund:

Der var to ting, Anni Svanholt spurgte også om noget. For at undgå, at kraftværker måtte blive solgt for billigt, hvis de bliver solgt, er det vigtigt at man i regnskabet kan se, hvor meget elværkerne egentlig er værd. Det synes jeg skal ind i en ny lov. Nordjyllandsværket, som står klar i 1999, er nok nedskrevet til ca. 500-600 mio. kr., og det er et nyt værk til over 3 mia. kr. Derfor skal nye regnskabsforpligtelser ind i loven, så man kan se hvad elsystemet er værd. Man kan godt indføre en tilbageføringsklausul i lovgivningen. I den norske model er der statligt forkøbsret, hvis man sælger en andel af et offentligt ejet selskab, så man kommer ned under 66 pct. offentligt ejerskab. Vil staten ikke købe det, er der amtslig forkøbsret. Hvis privat køber får koncessionen, men ejerskabet gratis tilbage til det offentlige, når koncessionsperioden er udløbet efter 60 år.

Med hensyn til karakteren er det jo vanskeligt at have så mange elever oppe til eksamen på en gang. Poul Sachmann sagde, at der kommer alliancer. Det tror jeg er rigtigt. Det er netop det, vi i de økonomiske lærebøger kender til alliancer, hvor man rotter sig sammen mod forbrugerne, dvs. at konkurrencen bliver neddroset. Alliancer bliver bl.a. brugt til at undgå den rå konkurrence på prisen. En måde at sikre konkurrence er at forbedre og styrke forbrugerejet. Der er en masse valgeregler, hvor man kan revitalisere forbrugerkontrollen over elselskaber.

Trusler og muligheder ved en liberalisering

Panel: Professor Niels I. Meyer, DTU. Birthe Philip, formand for NESA, Sjællandske Kraftværker samt Elkraft. Adm. dir. Holger Lavesen, Dansk Olie og Naturgas A/S. Erling Bjerre, næstformand for Eltra.

Offentlige forpligtelser værner mod markedet

Niels I. Meyer:

Jeg i de sidste to uger været til to internationale seminarer om elliberalisering, hvor de centrale deltagere var eksperter fra England, Norge, Sverige, Holland og Tyskland. Som dansker var det særlig interessant at konstatere, at Danmark har en helt særpræget udgangsposition i vores energipolitik. Danmark var det

eneste af de tilstedeværende, som klart meldte ud, at vores energipolitik tager udgangspunkt i miljøhensynet og at vi vil lave en bæredygtig energiudvikling baseret på vedvarende energi og energibesparelser. Jeg vil lige indskyde, at det er ikke altid helt klart for folk at det mål kræver en meget sammenhængende og langsigtet planlægning, og det rimer bestemt ikke nødvendigvis med kommercielt energimarked.

Den gode nyhed fra disse seminarer var, at folk sagde: "Det er rigtigt nok, vi har et andet udgangspunkt, vi kigger på det kommercielle og økonomien, men om 5-10 år vil vi være i den samme situation, og så har I det forspring på 5-10 år." Det synes jeg, vi skal glæde os over og ikke begynde at blive bekymrede for, at vores energipolitik er forkert. Men det er klart det rimer ikke særlig godt med et liberaliseret marked. Lad mig hurtigt nævne konflikterne. Et kommercielt marked har som målfunktion profitmaksimering, økonomisk vækst, voksende markedsandel og frihandel. En bæredygtig energipolitik har som målfunktion en bæredygtig udvikling, miljøhensyn, sociale hensyn og samfundsregulering. Tidshorisonten for markedet er 5-10 år, tidshorisonten for energi og miljøpolitik er 30-50 år. Virkemidlerne på markedet er konkurrence, deregulering, centralisering med opkøb, fusioner og arbejdsdeling, virkemidlerne for en bæredygtig politik er samarbejde, samfundsregulering, decentrale enheder og korte transmissionsveje. Eksternaliteter - som man taler så meget om - findes ikke rigtig på markedet eller kun delvis. De bliver ikke internaliseret selv om man snakker meget om det. De eksterne samfundsomkostninger skal internaliseres, hvis man skal have en bæredygtig udvikling.

Danske specialiteter

De danske specialiteter er forbrugereje, hvile-i-sig-selv princip (HISS), integreret ressourceplanlægning (IRP), kraftvarme (kv) og vedvarende energi (VE). Forbrugereje rimer i virkeligheden ikke med kommerciel konkurrencemarked, og det er også i fuld gang med at smuldre, som vi allerede har hørt. Aktieselskabsideerne myldrer frem. Bestyrelsen for Nordjyllandsværket flirter med aktieselskabsmodellen, NESAs har altid været et aktieselskab, og det førte til Lex Gentofte. Ganske vist hørte vi i dag, at man tror, der vil blive salg til udlandet. Det er mærkeligt, at man kan bevare den tro, når Vattenfall rent faktisk har tilbudt at købe NESAs. Midtkraft på vej til et aktieselskab, så det er på fuld kraft på vej mod aktieselskab, og ingen kan vel kalde det forbrugereje. Hvile-i-sig selv vil jeg ikke sige ret meget om, fordi der har Poul Sachmann meldt ud, at det er forbi med det. Birte Philip skriver også i sit indlæg, at det ikke er fuldt foreneligt med helt eller delvis konkurrence. Det er mere diplomatisk udtrykt, men det siger vel det samme.

Integreret ressourceplanlægning - som vi har gjort meget ud af i Danmark og brugt mange ressourcer på i elselskaberne - betyder, at man laver en helhedsanalyse af alternative muligheder inkl. energibesparelser og vedvarende energi, før man laver større investeringer. Det er foregået i samarbejde med Energistyrelsen og elselskaberne. Hvordan skal det foregå i fremtiden? Hvilke investorer blandt de mange danske og udenlandske konkurrenter skal gennemføre IRP sammen med Energistyrelsen? Det er endnu en af reformgruppens store udfordringer. Kraftvarme vil jeg ikke sige mere om. Jeg er enig i, at man kan blive fristet til i en konkurrencesituation at læsse omkostningerne over på varmesiden, og det må man så prøve at finde ud af.

Bestyrelsen for systemoperatører skal være åben og bred

Miljø- og energiminister Svend Auken har meldt ud, at den systemansvarlige skal være helt uafhængig af elselskaberne. Det har ligget mellem linierne, og han har også sagt det direkte i et interview, at man sandsynligvis skal have en statslig organisation som i Norge og Sverige. I Danmark adskiller vi os i hvert fald foreløbig fra Norge og Sverige ved, at den systemansvarlige har mere vidtgående energipolitiske opgaver end i Norge og Sverige, hvor det mere er tekniske og økonomiske ting. Det betyder, at der i

Danmark for den systemansvarlige kræves større åbenhed og bredere repræsentation i bestyrelsen, og det må inkludere NGO'er, græsrodder og forbrugere. Det er måske lidt provokerende, men man kan spørge om elselskaberne skal sidde med i bestyrelsen for den systemansvarlige, hvis man skal være helt uafhængig af elselskaberne. De skal selvfølgelig være med på den tekniske side.

Statslig systemansvarlig

Så kommer mine forslag og til sidst vil jeg konkludere om truslerne. Mine forslag er:

1) Vi skal have en statslig systemansvarlig, fuld åbenhed om arbejdet, så vi ikke risikerer at få det samme som vi kender fra de statslige aktieselskaber, hvor det hele foregår i den største gedulghed. Det skal være en bred bestyrelse med dominans af forbrugere, NGO'ere og uafhængige energi eksperter. 2) Alle danske elselskaber skal være reelt forbrugerejede. Man skal stoppe enhver tanke om aktieselskab og se at få NESAs på bedre tanker. Man skal have statslig forkøbsret og tilbagekøbsret. 3) Hvis vi skal tage det alvorligt med meget mere vedvarende energi, skal Folketinget indføre en forbrugerkvote af VE, så alle forbrugere skal aftage vedvarende energi stigende fra 8 pct. i 1998 til 40 pct. i 2030. Det kan ske gerne på et "grønt" energimarked, som man taler om i Holland, så der er noget konkurrence på området, men det skal være tvunget både for import og for dansk-produceret energi. 4) PSO'erne skal udnyttes til det yderste. Det er den mulighed vi har. Svend Auken har været dygtig og fået det med ind i direktivet, og den skal bruges til det yderste til at sikre VE og energibesparelser og den danske energipolitik. 5) Det er nødvendigt med øgede el- og CO₂-afgifter, så man kan få oprettet en milliardfond for energibesparelser og vedvarende energi.

Udnyt PSO'er til det yderste

Mine konklusioner om trusler og muligheder ved en elliberalisering: Den største trussel er, at den danske energipolitik ikke kan overleve. Den bedste mulighed er at udnytte de offentlige serviceforpligtelser (PSO'erne) til den yderste grænse. Den værste uriasposter at være medlem af reformgruppen, og det største dilemma er at få en reguleret energipolitik til at se dereguleret ud, hvis vi skal bevare dansk energipolitik.

Bred debat og energikommission

Birthe Philip:

Vi får stigende konkurrence, og kan vi ikke selv formulere vilkårene, vil konkurrencen komme til os udefra. Derfor er det vigtigt, at vi får denne offentlige debat, som dagen i dag lægger op til, således at styringen ikke kommer til at ske ved at kvæle elsektoren i PSO-aktiviteter og i kvoter m.v. Vi har været vant til at grænserne mellem energipolitik og de selskabsøkonomiske dispositioner har været flydende. Der er mange eksempler på direkte detailstyring fra staten. Fremover skal der være en forståelse for, at elselskaberne får mulighed for også at tjene penge, mens Folketinget og regeringen fastlægger rammerne for de selskabsøkonomiske dispositioner. Det er ensbetydende med en ny rollefordeling.

Men liberaliseringen stopper som bekendt ikke ved den danske grænse. Derfor vil jeg også opfordre danske politikere til at gøre en ekstra indsats for at liberaliseringen ikke kommer til at ske på grundlag af forskellige vilkår, men at der inden for EU sker en samordning af de samfundsmæssige retningslinier og virkemidler. Baltic Ring studiet har vist, at opfyldelsen af ønskerne til en langsigtet dansk energipolitik bedst sker ved at betragte problemstillingen regionalt og ikke begrænset af de nationale grænser.

Mulighed for at opbygge egenkapital

De danske elproduktionspriser er forholdsvis konkurrencedygtige i europæisk sammenhæng. Det er på kapitalgrundlaget, at vi for alvor står over for en stor udfordring. I dag skal der være balance mellem

indtægter og udgifter, men skal danske selskaber have en reel chance på fremtidens internationale marked, så skal vi kunne opbygge en egenkapital, der sætter os i stand til at konkurrere. Det betyder, at vi kan ikke gå ind for løsninger, hvor produktionsselskaberne udtynnes og drænes for værdier, fordi de i et konkurrenceudsat marked ikke kan overleve alene på PSO-aktiviteter. Det betyder også, at det fremtidige finansieringsgrundlag for nye investeringer - her tænker jeg især på nødvendig udskiftning til ny teknologi og til vedvarende energi - bliver et af de centrale spørgsmål. Hvile-i-sig-selv princippet har hidtil givet os gode henlæggelsesmuligheder, men det er svært at se dette princip foreneligt med hel eller delvis konkurrence.

Fra disse principielle politiske problemstillinger til vores egen verden og den organisatoriske fremtid. Vi har i det østlige Danmark valgt at foretage de vurderinger parallelt med reformprocessen. Vi har ikke truffet nogle konklusioner endnu, men det er klart at der tegner sig en kontur, som i det store og hele følger de nye funktioner, kommercielle aktiviteter og de offentlige forpligtelser.

To systemoperatører

Den overordnede systemfunktion skal selvfølgelig varetages af en systemoperatør, som skal være markedspladsens tro tjener og dermed uafhængig af de kommercielle aktiviteter. Umiddelbart er der ikke grund til at ændre på, at vi henholdsvis øst og vest for Storebælt hver har vores egen systemansvarlige. Der er vægtige økonomiske argumenter for at opretholde denne situation. Imidlertid er der behov for en bredere repræsentation i den systemansvarlige virksomhed. Jeg tænker udover elsiden også på varmesiden, på industrien og på forbrugerinteresserne generelt. Det er værd at notere sig, at Niels I. Meyer og jeg er enige her. Staten skal have en plads hos den systemansvarlige, men vi skal også holde fast i den gode danske tradition om at sektoren selv finder en organisatorisk løsning.

Den nye konkurrencesituation får vidtgående følger for alle organisatoriske enheder i elsektoren. Der vil blive stillet skarpt på alle omkostningskrævende forhold og på mulighederne for at styrke konkurrencesituationen. Det lægger et stort pres på os selv, men det lægger også et pres på vores leverandører.

Konkurrence på på gasmarkedet

En af de store omkostninger på produktionssiden er indkøb af brændsel, og markedet her fungerer i det store og hele på markedsmæssige vilkår. Men der er en undtagelse, og det er naturgasmarkedet. Naturgassen kommer jo til at spille en stadig stigende rolle i vores produktion. Ved årtusindskiftet regner vi med at naturgasandelen vil være helt oppe på ca. 35 pct. af det samlede brændselsforbrug i Danmark, så vi regner også med, at der bliver konkurrence på dette marked.

Jeg har forsøgt at trække de væsentlige problemstillinger frem, og de er mange og med et stort politisk indhold. Disse drøftelser må ikke foregå bag lukkede døre, men skal ud til en drøftelse i bred offentlig, politisk debat. En af de måder man kunne gøre dette på, at der bliver nedsat en energikommission, som får til opgave at kanalisere og afveje de mange interesser, som skal indgå i reformarbejdet. Budskabet fra elsektoren må være, at får vi de rigtige rammer, så skal vi også nok klare os, oven i købet godt.

Samarbejde mellem el og gas i et liberaliseret marked

Holger Lavesen:

Jeg vil tage mit udgangspunkt i noget, der blev sagt under den sidste paneldebat om, at man må prøve at beskytte de danske selskaber, vel primært indenfor elsektoren men det gælder vel også inden for gassektoren også, for der bliver ingen konkurrence, hvis man lader dem købe op af de store udenlandske. Det synspunkt holder efter min mening ikke, for gasselskaberne - hvis jeg holder mig til dem - kan ikke klare sig i konkurrencen, hvis de er for små og økonomisk for svage. Derfor står vi og politikerne over

for problemstillingen: Hvis man ønsker at den danske elsektor og gassektor skal kunne klare sig i konkurrencen, må man enten tilskynde til eller i hvert fald give muligheder for, at den kan organisere sig sådan, at den har en chance.

Gas bliver nok billigere

Jeg tror ikke, at priserne på gas vil komme til at stige i forbindelse med en liberalisering, tværtimod. Hvis vi ser på de to sektorer, som er fuldt liberaliserede her i landet tele- og fly-sektorerne, tror jeg alle vil erkende, at der er kommet et betydeligt fald i priserne i den forbindelse. Når vi skal møde de udfordringer, som jeg har prøvet at beskrive i et notat og andre så udmærket også har redegjort for, er det væsentligt at vi har en selskabsform og vi får politisk støtte til at kunne etablere selskaber, som kan give en slagkraft.

Det er meget væsentligt med et tæt samarbejde i forhold til de regionale naturgasselskaber og Dangas, DONG's datterselskab, og jeg mener det kan være lige så interessant at drøfte strategi med elselskaberne i udlandet. I Finland og Sverige ser man statskontrollerede selskaber, hvor man nu pooler gas og el, og det er også på vej andre steder.

Strategisk samarbejde

Begge sektorer vil kunne vinde ved et tættere samarbejde. Ved tættere samarbejde med regionerne og med elværkerne tænker jeg på mange former for strategisk samarbejde, men jeg tænker også på helt eller delvis medejerskab. Jeg skal sige, at for vores vedkommende på gasområdet, der er det udelukkende en politisk afgørelse. Vi er som bekendt 100 pct. statsejet selskab. Jeg vil også tro hvis, at man skulle se på det politisk, hvis der skulle laves noget på elværksområdet. Det er vigtigt at se realistisk på den situation, vi står overfor. Hvis nogen for 10-15 år siden havde spurgt mig om telesektoren i Danmark var ejet og drevet af et amerikansk selskab og jeg havde sagt ja, ville de fleste nok have taget sig til hovedet. Det viser sig, at når liberaliseringen kommer, sker der meget, og det kan ske hurtigt. Jeg tror ikke, det sker så hurtigt på det område som de to jeg har nævnt, men det kan ske hurtigt.

Elsektoren holdes uden for reformarbejdet

Erling Bjerre:

Den danske el-sektor har igennem 100 år udviklet sig ved gradvis tilpasning. Det har fungeret fint. Hverken forbrugerne eller samfundet har haft noget at klage over, heller ikke i de sidste 10-20 år, hvor miljøet er rykket op på en klar 1. plads i samfundets prioriteringsrækkefølge. Nu går den så ikke længere. Den tid er forbi, hvor elforsyningen nødvendigvis måtte være et monopol. Det er ikke noget, der er kommet fra EU. Vi ser udviklingen i en lang række brancher, som traditionelt har været monopoler, og vi ser det i alle lande og i alle verdensdele. Man kalder det blandt meget andet liberalisering, men der er i hvert fald ikke tale om blafrende liberalisme. Det ville være mere korrekt at kalde det reguleret konkurrence.

Det er populært at trække den lille forbruger frem som et muligt offer for liberaliseringen. Det er egentligt mærkeligt. På alle andre områder i det gennemliberaliserede danske samfund står leverandøren ellers på hovedet for netop den lille forbruger. Det gælder også for el, at tilstrækkelig mange små forbrugere udgør et stort marked. Det er på dette område som på alle andre områder et spørgsmål om at opstille fornuftige rammer, der sikrer markedet fungerer efter hensigten.

Det grønne marked bliver det egentlige elmarked Et andet populært offer for markedet er miljøet. Det er i øvrigt ikke mindre forbavsende. Enhver kan jo bare sammenligne miljøet i de gamle kommandoøkonomier med miljøet i de vesteuropæiske liberaliserede økonomier. Faktum er, at ikke blot

kan miljøet beskyttes ved regulering, jeg vil oven i købet påstå at miljøudviklingen kan styrkes ved hjælp af markedet. Miljøet har jo allerede vundet 1. halvleg i Bruxelles. Vi har EU's accept af, at vi trækker den miljøvenlige prioriterede energi ud af det øvrige marked. Vi kan så parkere den på varig bistand, men vi kan også udvikle systemet, så den miljøvenlige energi fungerer på markedets præmisser og i første omgang i et beskyttet marked med selektiv bistand, hvor det er nødvendigt. Efterhånden vil det grønne marked blive selve det egentlige elmarked, som også vil være grænseoverskridende, hvis vi ellers tror på, at andre lande også lever op til miljøambitionerne.

Kraftværksforbillede i fare Elliberaliseringen er en stor udfordring for myndighederne. Det er noget andet at regulere et monopol end at regulere et marked. Der skal tænkes på en anden måde. Det kan være fristende at tænke kortsigtet, at lukke os inde bag vore egne grænser og blive salige i vores egen tro med det resultat, at vi kvæler en kraftværksteknisk kultur - som er et forbillede for verden med hensyn til effektiv, miljøvenlig elproduktion - og vor miljøvenlige elproduktion stivner i et sammensurium af tilskudsordninger og regulering med konsekvenser, ingen kan overskue. Elliberaliseringen er selvfølgelig også en stor udfordring for elbranchen, men vi har valgt at tage udfordringen op. Vi tror ikke på, at det hjælper at stikke hovedet i busken. Vi er i fuld gang med omstruktureringen. Vi tror på, at den del af branchen, som bliver konkurrenceudsat, kan hævde sig i konkurrencen, hvis vi får fornuftige rammer at fungere under.

Lige ret til eksport Enhver anden dansk industri skal helst eksportere. Det er til gavn for samfundet, og jeg har aldrig hørt nogen tale om overkapacitet i den forbindelse. Jeg fatter simpelt hen ikke, hvorfor der skal gælde andre regler for elproduktion, og slet ikke når man betænker, at den udenlandske elproduktion - som udkonkurreres af de danske producenter - med stor sandsynlighed er væsentligt mere forurenende end vor produktion.

For første gang i 100 år står vi overfor en fuldstændig omlægning af spillereglerne for elforsyningen. Det skulle helst føre til løsninger, som kan holde længe. Vi ved, at energiministeren og Energistyrelsen har arbejdet længe med opgaven. Vi har også i branchen fået lidt orientering i ny og næ, men når man tænker på energiministerens løfte fra Køge-konferencen i oktober, må vi sige at vi er ikke voldsomt imponerede. Vi ved, at der er mange vanskeligheder at løse, men det er os der skal leve med løsningerne, så set med vore øjne er det rimeligt, at vi bliver inddraget i processen. Vel er der en stram tidsplan, men vi trods alt Lov 486, og sagen er for vigtig til at blive jasket igennem.

Derfor er jeg også glad for den interesse, som Folketingets energipolitikere viser for sagen, og jeg håber at vi herefter får en tæt dialog med myndighederne inden det færdige lovforslag går videre til Folketinget.

Spørge- og debatrunde

Miljøhensyn uden kontrol, græsrodders etik og investeringer fra udlandet?

Kim Behnke:

Niels I. Meyer har det synspunkt at vi kan kun bevare et godt miljø omkring energifremstillingen, hvis tingene foregår under stram offentlig kontrol og regulering. Kunne Niels I. Meyer ikke fortælle mig, hvordan vi sikrer det for fremstillingen af cirkulationspumper, termostater, forskellige former for isoleringsmaterialer, lavenergipærer osv., som foregår ude i den private industri uden NGO'ere i bestyrelsen. Folketinget har vedtaget en rammelovgivning og miljømyndigheder fører kontrol. Kan det samme ikke gøre sig gældende for elproduktionen?

Så var der bekymringen for, om IRP-målsætningen - hvor man bl.a. skal lokke folk til at spare på energien - kunne foregå uden at Energistyrelsen laver aftaler med elværkerne? Vil Niels I. Meyer ikke

prøve at fortælle mig, hvad der får min tandlæge til at anbefale mig at børste tænder? Hvorfor anbefaler min tandlæge mig at børste tænder? Set ud fra et rå markedsøkonomisk betragtning er det jo dumt. Han burde give mig en pose karameller i stedet for at forære mig en tandbørste. Kan elsektoren ikke have nogle overordnede målsætninger for sit virke, som ikke nødvendigvis er drevet af ønsket om at bare sælge mest muligt her og nu?

Niels I. Meyer sagde, at det var meget vigtigt med et reelt forbrugereje. Hvad er så forholdet omkring, at store dele af elsektoren er kommunalt ejet, hvilket langt fra er et reelt forbrugereje, da det byrådet bestemmer og ikke den enkelte forbruger?

Til Birthe Philip om de tanker, som Niels I. Meyer gør sig om, at NGO'ere (Non Government Organizations, red.) og andre skal sidde i ledelsen af vores elsektor. Hvis man har NGO'ere siddende, som hævder at det pågældende elselskab skal gøre sig etiske overvejelser, hvad så hvis man f.eks. vil fraskrive sig retten til at bruge A-kraftstrøm eller at man synes det er synd for samerne i Norge at man har stjålet deres jord og brugt den til reservoir for vandkraftværkerne. Kan sådanne NGO'ere og deres langtfra objektive indsats i de bestyrelser give problemer? Det har været diskuteret meget i dag, om vi skal tillade at udlandet investerer i den danske elsektor. Nu har vi Holger Lavesen som et eksempel på, at man fra dansk energisektor investerer i udlandet. Holger Lavesen, er det ikke lidt dobbeltmoralsk, hvis vi gerne vil have lov til fra dansk side at investere i udlandet, men at vi ikke vil have at udlandet investerer i Danmark?

Langsigtet VE-planlægning og kommunalt eje

Niels I. Meyer:

Det var jo temmelig mange spørgsmål. Det første gik på varmepumper og andre ting og hvorfor kunne man ikke behandle el på nøjagtig samme måde. Udviklingen af disse ting har for det første haft stor statslig støtte under det nuværende system. Vedvarende energi var jo aldrig kommet i gang, hverken med biomasse eller varmepumper eller vind, hvis vi ikke i 20 år havde haft udvalg og penge, der kunne støtte disse ting. I øvrigt er der forskel på varmepumper og udviklingen af hele elsektoren.

Elsektoren er noget meget langsigtet, og man undervurderer totalt opgaven at ende med et energisystem, hvor vedvarende energi bestående af vind, biomasse og sol er de dominerende energikilder. Det kræver en planlægning, som er både sammenhængende og langsigtet og vanskelig. Den kan man ikke overlade til et kortsigtet marked; det har en hel anden målsætning.

Hvad angår IRP, så forstod jeg ikke det med din tandlæge, det vil jeg springe over. Det vigtige ved IRP er netop, at samfundet gerne vil have hånd i hanke med de meget store og langsigtede investeringer. En af ideerne i IRP er, at man f.eks. skal undersøge om man stedet kunne spare på energien. Det er jo lidt vanskeligt hvis det gælder om at udvide sine markeder. Hvordan skal man lave planlægning sammen med en hel masse kommercielle konkurrenter, som hver for sig vil udvide deres markeder, når man så skal bede dem om at indskrænke deres markeder. Det hænger ikke sammen. Selv om jeg er betænkelig ved hvad der sker i Gentofte, må man kunne acceptere offentlig eje, hvis der er regler om, at man ikke må sælge til udlandet og at man ikke bare må stryge profitten og putte den ned i kommunekassen, som man gerne ville i Gentofte. Det kan man lovgive om i Folketinget.

Det sidste, jeg vil sige, er rent personligt. Jeg føler mig altid dybt bedrøvet, når jeg i en kompetent diskussion skal høre det argument, at man sammenligner med de kommandostyrede økonomier i Øst; det er et absurd sammenligningsgrundlag for moderne energipolitik.

Elværker i systemoperatørbestyrelse, etik og IRP som kundetilbud Birthe Philip: Hvordan jeg forestiller mig systemoperatørens funktion? Det skal være en uafhængig organisation, hvor der sidder dem, der har behov for at have indseende i dette. For mig forbrugeren, industrien, varmesiden, elsiden og

- som vi kender det fra aktieselskabslovgivningen - en statsrepræsentant, der sidder med og ser at man overholder spillereglerne. Det betyder, at de etiske overvejelser ikke skal ske her. Der skal man se, om man opfylder lovens forudsætninger. De etiske overvejelser skal foregå på produktions- og på distributionsniveau. For mig at se er der ingen tvivl om, at især på produktionssiden vil det være spørgsmålet om at få det firma til at overleve og få styrket det system, så er forbrugerinteresserne også tilgodeset. For ved at få et konkurrencedygtigt virksomhed på banen sørger man for den billige strøm. Så de etiske overvejelser kommer ind, men først i anden, tredje række.

Jeg tror egentlig ikke, at IRP som begreb vil fortsætte, men jeg tror helt stensikkert at distributionsselskaberne vil have en interesse i et meget tæt forhold til kunden. Det at levere strøm giver ikke noget tæt forhold til kunden. Det er nødvendigt levere en pakke, hvor energibesparelser og udnyttelse af deres investeringer bedst muligt spiller ind. Distributionsselskaberne har en lang tradition for at gøre godt, også frivilligt, så jeg forestiller mig, det bliver en del af den pakke vi skal levere til kunderne fremover.

Energiminister afgør eventuelt salg af Dangas-aktier Holger Lavesen: Vi er medejere af to selskaber i udlandet på gasområdet. I det ene ejer vi 49 pct. af et selskab, der driver en ledning fra den dansk-tyske grænse og et pænt stykke ned i Tyskland, hvor man så er koblet på det europæiske net. I det andet er at vi for nylig blevet medejere af det svenske gasselskab Vattenfall-Naturgas. Her har staten ønsket at beholde 51 pct. af aktierne, og så er der kommet et finsk, enorsk, dansk og tysk gasselskab ind, som har de 49 pct. Hvis det som led i vores forretningsmæssige udvikling og positionering til den kommende konkurrence blev aktuelt, at vi af strategiske grunde meget gerne ville have en medejer ind på Dangas, ville vi selvfølgelig forelægge det for ministeren, der træffer afgørelsen. Den situation foreligger ikke endnu. Jeg vil ikke på forhånd sige at vi vil få nej til det, men det vil tiden vise.

Miljøinstrumenter, egenkapital, energikommission og prioriteret el? Peter Hansen-Nord: Niels I. Meyer er bekymret for miljøet i et liberaliseret marked. Du nævner selv nogle måder, hvorpå miljøpolitikken i et markedsorienteret marked kan kobles ind med en nok så stor effekt. Du talte om den hollandske model, som vi hørte om i Køge, og derfor er der ingen grund til at bygge barrierer op mellem os, når vi egentlig kunne blive enige om nogle instrumenter, der kunne tages i brug omkring miljøpolitikken. Niels I. Meyers største bekymring kunne der nok findes stor, bred politisk enighed om. Jeg kan ikke forestille mig, at denne minutiøse detailregulering (IRP), der foregår den danske stats side, kan fortsætte i et friere marked. Man kan stille sin statslige miljømæssige målsætning og sige, det skal aktørerne overholde. Der følger så og så mange kroner med: værsgod at gå i krig og lad os så se hvordan det mest effektivt kan opfyldes. Er det ikke nogle instrumenter, som Niels I. Meyer kunne gå ind for? Jeg tror både Birthe Philip og Niels I. Meyer snakkede om en kommission. Kunne I konkretisere, hvad I vil have og om kommissorium? Vil I have en kommission ligesom forsvarskommissionen, som skal bruge et par år eller tre til at finde ud af, hvordan det - som vi allesammen ved i forvejen - skal sættes på skinner. Jeg er enig med Birthe Philip, at der skal gives mulighed for egenkapitalopbygning. Det har I i dag; den er ikke så stor, men det må da komme.

Holger Lavesen nævnte samarbejde og måske også samejerskab mellem naturgas og elsektoren. Det er to forskellige strukturer og to forskellige selskabsopbygninger med forskellige hovedaktionærer. Jeg kunne godt som liberal være bekymret over, at en stor brændselsleverandør pludselig blev medejer af en energisektor, som har til opgave at producere energi. Så kunne det lige så godt være en kulmine eller andet man var interesseret i. Vil du fortælle lidt om hvad der lå i de tanker?

Erling Bjerre er inde på emnet omkring prioriteret strøm. Det er den måde, man opfylder nogle miljømålsætninger, som også ligger i direktivet. Er det ikke sådan, at vi åbner markedet lidt med den ene

hånd og lukker til i den anden med den såkaldte prioriterede el, som kommer fra decentrale kraftvarme, vindmøller og anden form for vedvarende energi? Jeg forstår godt ideen med den prioriterede el, men den kan ikke ligge der i al evighed. Jeg tror det er 40 pct. i Elkraft-området i øjeblikket og 60 pct. i Elsam-området vil være prioriteret el på nogle tidspunkter henover døgnet. Man kan ikke bare sige, at den prioriterede mængde hele tiden bare skal stige, for så lukker vi for den gennemsigtighed i markedet, som erhvervslivet og andre kunne være interesseret i. Derfor er man nødt til at komme med spilleregler for, at i en periode kan man godt være prioriteret el, men på et tidspunkt er man nødt til at ryge ud af det igen.

Før vi i det hele taget er kommet i gang med den prioriterede el, er vi nødt til at diskutere, hvordan vi skal afvikle den. Ikke sådan, at der ikke kan komme ny prioriteret el ind, men der må gå noget af det eksisterende ud, for ellers er diskussionen om en åbning af markedet omsonst. Der er frit spil til at kommentere på det.

Etableringstilskud bedre end VE-kvoter Erling Bjerre: Det er helt rigtigt, det kan se ud som om man åbner med den ene hånd og lukker med den anden. Derfor sagde jeg også, at det kan man gøre på en anden måde end den måde man yder tilskud på i dag. Det vil jeg som repræsentant for systemansvar sætte stor pris på. Som systemansvar betragter vi den prioriterede produktion på lige fod med kraftværkernes elproduktion. Vi skal blot fordele den, men i Elsam-området kommer allerede i dag knap 40 pct. fra den prioriterede produktion. Det vil altså sige, at kun 60 pct. kan gå ud på markedet. Der kan laves mange måder at gøre det på. Jeg mener, man hellere skulle diskutere en anden form for tilskud. Give dem (VE-anlæg, red.) eksempelvis etableringstilskud i det nødvendige omfang og lade dem producere på lige vilkår. Vi ser jo i dag med vindmøller, som er en strålende forretning at være indehaver af, og så er der andre der ikke går særlig godt, og hvordan vil man regulere det? En regulering er nødvendig.

Elsektoren frustreret Birthe Philip: Det var vist ikke Niels I. Meyer, der var inde på det med energikommissionen, men baggrunden for mit udsagn er egentlig en dyb bekymring. Vi ved, der skal fremsættes et lovforslag ved begyndelsen af næste folketingssamling, men vi kender overhovedet ikke indholdet. Der er behov for en meget stor åben politisk debat omkring dette. Vi får nogle signaler, og de giver kun udtryk for signalforvirring. Det er et så stort område for samfundet, at det må ikke blive hastværksarbejde. Det er et uhyre kompliceret område, og det får vidtrækkende konsekvenser. Det var for at provokere nogle løsningsforslag frem, når jeg kom frem med det. Vi skriver juni nu, vi har en sommerferie og så pludselig er vi midt i det. Jeg har kun hørt Svend Auken sige, at elsektoren er velfungerende, man har et godt system, at vi skal have en reformlov, og den skal føre frem til noget bedre. Der kommer mange ord, men ikke noget konkret. Hele sektoren er i dag i en dyb frustration. Vi vil gerne spille med, vi kender den, vi ved hvor vi vil hen, så vi har behov for et med- og et modspil omkring denne sag.

Udnyt PSO'er til det yderste Niels I. Meyer: Jeg er enig med Peter Hansen-Nord i, at der heldigvis er instrumenter vi kan bruge, nemlig PSO'er. Men holder de? Der var du selv var inde på et godt eksempel, for holder det med at vi prioriterer disse ting? Det gør det jo ikke på langt sigt. Vi ender for EF-domstolen på et tidspunkt, når de andre er sure over, at vi ikke åbner vort marked. Derfor er det meget vigtigt allerede nu at tænke på, at PSO'erne skal være markedskonforme. På en eller anden måde må de ikke kunne skydes i sæk meget hurtigt. Man må udnytte de PSO'er til yderste grænse. Du sagde, at IRP ikke kan overleve i den nuværende form, men at den må erstattes med en form for statslig målsætning eller ramme. Det er fint at lave en statslig målsætning eller ramme, men det kan erstatte IRP. Mit bud er, at måske kan man videreføre IRP alene i Energistyrelsens regi sammen med

uafhængige eksperter, for den planlægning - jeg nævnte før - er nødvendig. Man kan så håbe, at Energistyrelsen kan overtage den.

Jeg er enig med Birthe Philip, at det er vigtigt med en bred debat om dette, for det har vi ikke haft. Hvis det kan gøres ved hjælp af en energikommission, er jeg med på det, men for mig er det vigtigst at få den brede, folkelige debat. Dette er vigtigt og meget langsigtet.

Danske el- og gasselskaber er for små Holger Lavesen: Mine synspunkter hviler på, at de danske selskaber både på el og gas er for små til at have en fair chance for at klare sig i konkurrencen. Hvis man lægger det til grund, at det er nødvendigt, at det skal være danske selskaber, findes der i EU og ude i verden elselskaber, der med stor succes sælger gas, elselskaber der disponerer over mange kraftværker, der kan handle på en elbørs. De kan i perioder, hvor det er mest gavnlig for dem, sende gas på markedet og købe el på elbørsen eller svinge over til andre brændsler. På samme måde er der gasselskaber, som følger den konkurrence, der er gået ind i produktion af el. Det mest naturlige, når man skal styrke gasorganisationerne, er at finde en løsning på et strategisk samarbejde mellem de fem regionale selskaber og os, men også elsiden er vigtig. Jeg tror, begge parter kunne have glæde af det.

Det er rundt i verden begyndt at blive mere interessant at sælge begge produkter til samme kunde, dvs. kunden køber el og gas af det samme selskab. Det giver nogle rationaliseringer, det giver også industrikunden mulighed for at svinge mellem el og gas indenfor den aftale, han måtte have, så han kan bruge det billigste brændsel. Mit synspunkt er, at man bliver nødt til at kigge på disse forhold, hvis man vil skabe en konkurrencedygtig sektor. Jeg er klar over at det er lettere sagt end gjort, men det er værd at notere sig. Vi kan jo se i de sektorer, som er under fuld liberalisering, hvor hurtigt det kan gå, når det begynder at ske.

Forbrugerkvoter, VE-fond, debat, små enheder og grønt marked Henning Gjellerod: Niels I. Meyer, hvordan skal forbrugerkvoterne administreres og hvem skal udstede dem? Hvem skal styre den milliardfond til opbygning for vedvarende energi, som Niels I. Meyer vil opbygge?

Birthe Philip, vi er vel egentlig i gang med en bred, offentlig, politisk debat her i dag. Ville man ikke snævre den ind, lukke den inde, hvis man putter den ind i en energikommission? Eller skulle den energikommission tage over, hvad vi er i gang med i dag?

Holger Lavesen, først havde jeg påtænkt at stille et spørgsmål om statsejet er en hæmsko for nærværende. Nu hørte jeg svaret før, at vi i virkeligheden er for små. På trods af statsejet har vi alligevel formået at blive integreret med andre landes selskaber. Hvor store skal selskaberne være? Er de norske statsejede selskaber store nok eller skal de være endnu større?

Erling Bjerre taler om, at det grønne marked vil blive det egentlige marked. Vil det kunne ske af sig selv selv eller vil Danmark fortsat kunne være med i mølleudbygningen, hvis markedet fik lov at køre af sig selv?

Miljøpris, forbrugervalg og samfundskontrol? Anni Svanholt: Niels I. Meyer tog sit udgangspunkt i den danske energipolitik, som jo i høj grad handler om en bæredygtig energipolitik. Vi har jo Energi 21, og der er nogle mål der. Med hensyn til energibesparelser og IRP, hvordan kan vi opnå de mål i forhold til problemstillingen omkring systemansvaret? Vi har hørt fra mange, at de er vilde med at sælge strøm og gas, men energibesparelserne og effektiviteten dér plus at man hele tiden får tænkt sig fornuftigt om ud fra en samfundsmæssig betragtning og den samfundsmæssige kontrol. Hvordan skal man gøre det? Niels I Meyer var også inde på, at prisen ikke afspejler de faktiske miljøomkostninger. Hvordan skal vi tænke det ind, hvordan ser du problemstillingen?

Birthe Philip, vi hørte tidligere fra Elsams side, at der er distributionsselskaber, der gerne vil have mulighed for at købe frit. Hvordan er det hos jer (Elkraft-området, red.)? Jeg har ikke hørt en masse

forbrugere sige: nu skal vi have mulighed for at købe frit på markedet!

Holger Lavesen fastslår, at der sker salg og opkøb, hvis man får det totalt frit marked. Hvad så med den samfundsmæssige kontrol? Det er jo også en væsentlig del i energisektoren i dag, og det er afgørende at vi også i fremtiden har en samfundsmæssig kontrol over noget så vitalt som vores energiforsyning. Er der ikke konflikter der, også i forhold til de interesser som staten i dag har bundet op i hele gassektoren, altså de samfundsmæssige interesser?

Konkrete redskaber til massive energibesparelser? Søren Kolstrup: Mine spørgsmål ligger i forlængelse af det, Anni Svanholt er inde på, nemlig den bemærkning som Birthe Philip lige kom ind på *en passant*: at sælge en pakke med energibesparelser. Hvis man antager, at det absolut vigtigste politiske mål for energi- og miljøpolitik er massive energibesparelser, er det interessant at få præciseret, hvilke redskaber de forskellige modeller kan tilbyde. Som jeg hører det, er der tre modeller i omløb: Niels I. Meyers samarbejdsmodel, som Anni Svanholt stillede spørgsmål til. Der er Holger Lavesens realismemodell eller krigsmodellen, hvor man skal ud at slås og blive store og stærke, og hvor det gælder om at få solgt noget på markedet. Endelig er der Erling Bjerres måske mere forsonende linie, hvor marked og det grønne går op i en højere enhed, en smuk syntese. Det springende punkt er: hvilke konkrete redskaber kan I kan pege på over for mig, der ønsker at punkt ét er massive energibesparelser og intet andet?

Konkurrence på vindmøller? Aase D. Madsen: Erling Bjerre har om den grønne el skrevet: "Det er en tanke værd, at man kan finde en måde hvor leverandører af grøn el konkurrerer indbyrdes frem for blot at hæve pengene i samfundets store pengekasse". Der vil jeg gerne ind på vindmølleenergien, som forvrider det frie elmarked, når vi skal have den 40/60 prioritering. Jo flere vindmøller vi opbygger, jo mere bliver der til den prioriterede el. Hvordan skal man få konkurrencemomentet ind i vindmølleindustrien, når tilskuddene er så store, at selv kommunalpolitikere er ved at falde over hinanden for at opkøbe jord til arealer, hvor de kan opbygge vindmølleparker?

Man tager ikke spor hensyn til naboerne, som må finde sig i det, bare de bor 300 m derfra. Jeg har spurgt minister Auken, om der ingen erstatning er til disse mennesker, der får store gener. Nix, ikke spor erstatninger. Men den som ejer jorden, vindmølleindustrien, sidder og hæver pengene ved kasse 1. Jeg er ikke spor ked af, at vindmølleindustrien scorer en hel masse penge, fordi de kan jo via de parker, som er forsøg, kanalisere det over i eksporten. Det er jo meget godt, men de danske skatteydere betaler det, og nu kommer elforbrugerne til at betale 8 mia. til de nye havvindmøller. Hvordan kan man få et konkurrencemoment ind, når der findes så store tilskud?

Grønne certifikater, energifond, IRP-systemansvar, afgifter og færre gener fra vindmøller Niels I. Meyer: Henning Gjellerod spurgte om grønne forbrugerkvoter: hvordan kan vi gøre det i praksis? Jeg har ingen facitliste, men jeg tror man kan lære meget af det hollandske energiforslag, hvor de vil lave grønne certifikater, således at en producent skal bevise, at han har så og så meget procent vedvarende energi i sine leveringer. De grønne certifikater kan oven i købet handles frit på et grønt marked. Hvert år hæves kvoten, som forbrugerne skal modtage. Hvis der så bliver mangel, hvad der hurtigt kan blive på grøn energi, stiger de certifikater, dvs. der bliver virkelig incitament til at investere i grøn energi, og det hele får en markedskonform virkning. Hvem skal styre en fond for vedvarende energi og energibesparelser? Det har vi jo gode traditioner for i Danmark. Jeg vil i dette tilfælde sige, at man skulle udvælge folk, som tror på dansk energipolitik og ikke nogen, som gerne vil sabotere den; det har man en tendens til at proppe i styregrupper. Find nogle eksperter som er indsigtfulde og som tror på dansk energipolitik og lade dem styre det.

Anni Svanholt spurgte, hvordan vi klarer energibesparelser - IRP - i relation til systemansvaret? Der har

du et godt punkt. Det får mig til at udbygge mit forslag fra før. I virkeligheden kunne man godt sige, at samspilspartneren for Energistyrelsen ved IRP og den slags ting bliver den systemansvarlige, fordi man har pålagt den systemansvarlige at være den, som har ansvaret for at dansk energipolitik bliver ført ud i livet. Så det kan være, der var en rimelig kombination - det er noget jeg improviserer - mellem Energistyrelsen og den systemansvarlige, så IRP kunne overleve på det niveau. Hvad kan vi gøre ved eksternaliteter? Den eneste måde, det er også almindeligt anerkendt, er grønne afgifter, som i det mindste svarer til eksternaliteterne. Jeg siger "i det mindste", fordi der er usikkerhed om størrelsen af de eksternaliteter, specielt når det drejer sig om menneskeskabt drivhuseffekt. Det er meget svært at beregne ordentligt, og derfor er tallene meget konservative. Et minimum må være, at de grønne afgifter svarer til de eksternaliteter, man beregner sig frem til. Det kan godt være, man skal lade de grønne afgifter være så høje, at de støtter gennemførelsen af Energi 21.

Søren Kolstrup spurgte, hvordan vi kommer videre med energibesparelser? Det er et forsømt område. Jeg er enig i, at det er et af de aller vigtigste. Derfor foreslog jeg en energisparefond. Det er jo i sidste ende pengene og støtten, der gør at folk kommer i gang. Desværre.

Endelig sagde Aase D. Madsen noget om generne fra vindmøllerne og de store beløb som, skatteborgerne betaler til vindmøller. De er nu ikke så fantastisk store, og Energimiljørådet har netop undersøgt det og fundet frem til, at man nok kunne overføre noget af den statslige støtte fra vindområdet til andre mere krævende vedvarende energiområder. Jeg vil nok sige, at generne fra vindmøller bliver jo væsentlig mindre. De er ikke så store, men de bliver i hvert fald næsten elimineret, når møllerne kommer 10-20 km ud på havet. Så vil selv Aase D. Madsen ikke føle sig generet af dem.

Tak for den første debat om energireformen - energibesparelser også i konkurrence Birthe Philip:

Først til Henning Gjellerod omkring den offentlige debat. Ja, jeg startede også med at takke for dagen i dag, for jeg opfatter den som den første virkelig seriøse offentlige debat om vores fremtid inden for elsektoren. Så tak for det. Det væsentligste for mig er, at vi får den debat, og at denne dag ikke bliver enestående. Jeg efterlyser især meldinger fra Energiministeriet, som er mere præcise end dem, vi får i dag, og nogle meldinger fra ministeren. Om det sker i den ene eller den anden form er for mig ikke afgørende. Det afgørende er, at vi kommer videre på en seriøs måde.

Til Anni Svanholt omkring hvordan vi opførte os i Østdanmark i forhold til liberaliseringen. Omkring de private kunder har vi fået kontrakter i land; det drejer sig om tre private kunder. I forhold til distributionsselskaberne har man det første halvår af 1998 til at få systemet til at fungere, men endnu ingen konkrete eksempler. Juridisk skal nogle ting også på plads. Holdningen i distributionsselskaberne i Østdanmark er helt klart, at vores produktionsselskab skal være konkurrencedygtigt og skal kunne levere el til en pris, vi kan acceptere. Det er vigtigt, at produktionsselskaberne får mulighed for at kunne videreudvikle sig, samtidig med at skal være konkurrencedygtige.

Både Søren Kolstrup og Anni Svanholt talte om energibesparelser: hvordan kommer vi videre? Lidt fortid: Det er et faktum, at vores energiforbrug er fuldstændig konstant uanset at vi har haft realvækst i Danmark.

Bedre at spare energi end sælge el til underpris Så et lille eksempel fra Norge på, hvordan sådant noget alligevel kan lade sig gøre eller kan udvikle sig. Jeg var på besøg i et distributionsselskab, som havde solgt deres el til 18 øre, men prisen på markedet var 22 øre, så for dem ville der have været en besparelse ved at have sørget for, at der var initiativer til energibesparelser. Så selv en konkurrencesituation, hvor man ikke har matchet situationen rigtigt, kan virke for energibesparelser og initiativ fra distributionsselskabet, der har en økonomisk interesse i det.

Jeg er ikke så bange for, at EU og de lande vi sammenligner os, vægrer sig mod at se på

energibesparelser. Jeg har netop været til en konference i OSCE-sammenhæng. Budskabet fra alle rundt om bordet var privatisering (nu er det meget statsligt der), investeringer på markedsvilkår, samarbejde - også over grænserne men i hvert fald mellem selskaberne, beskyttelse af miljø, herunder energibesparelser. Det synes jeg var et meget flot udgangspunkt for dagen i dag.

Vindmøller frembringer lynchstemning Aase D. Madsen: Niels I. Meyer sagde, at rentabiliteten ikke var så stor. Hvorfor kan man hver dag i Berlingske Tidende læse om anpartsselskaberne og Middelgrundsanpartsselskaber annoncerer med en rentabilitet skattefrit på 14-18 pct., så det passer jo altså ikke. Med hensyn til vindmøllegener er der virkelig så store gener, at amterne i øjeblikket er i gang med en undersøgelse om gener på naboerne til vindmøllerne. Det er et meget stort problem. Der er protestmøder over hele landet, hvor folk er ved at lynche de politikere i panelet. Nu er du jo meget miljøglad. Har du slet ingen bekymringer over det visuelle miljø? Tag til Jylland, der ser du hele horisonten rundt igennem tremmer. De står som det er persienner. Der er ikke et eneste sted, hvor du kan se rundt i horisonten uden disse miljøforurenende vindmøller, der snurrer og brummer og gør ved. Det er en skandale. Jeg forstår ikke, at I - som kalder jer miljøpolitikere eller miljøvidenskabsmænd - overhovedet ikke tager hensyn til det visuelle miljø.

Martin Glerup, ordstyrer: Det er ikke helt rigtigt det i Jylland. Det kan jeg bevidne, men snak videre om det i frokostpausen.

Statseje er ingen hæmsko Holger Lavesen: Statseje er ingen hæmsko. Vi føler ikke, at den omstændighed, at vi er 100 pct. statsejet, hæmmer os i vores praktiske og forretningsmæssige dispositioner. Hvis man forestiller sig flere ejere af Dangas - og jeg understreger det er et politisk spørgsmål - har jeg stadig forudsat, at DONG 100 pct. ejes af staten. Vi har Dansk Operatørselskab, som DONG ejer halvdelen af og som private virksomheder ejer den anden halvdel af. De lande vi især samarbejder med, Norge, Finland og Sverige, samarbejder vi med Statoil, som 100 pct. statsejet, vi samarbejder med Hydro, som 51 pct. statsejet, og Vattenfall er 100 pct. statsejet, som er moderselskab til Vattenfall Naturgas, hvor vi altså også nu har aktier.

På energiområderne er der mange statsejede virksomheder, og de opererer i det store og hele som private virksomheder. Der ligger selvfølgelig det i det, at staten -- når staten sidder med kontrollen over et selskab - selvfølgelig kan gennemtvinge hvad den vil, ligesom andre ejere kan. Jeg vil gerne hamre en pæl igennem den misforståelse, at man ikke kan operere kommercielt, hvis man er statsejet, for det er der mange eksempler på fra udenlandske energiselskaber.

Mindre erhvervsvirksomheder ønsker grøn el Erling Bjerre: Jeg vil godt gøre spørgsmålet fra Aase D. Madsen færdigt omkring vindmøller. Jo, tilskuddet til private vindmøller er stort, men hvem har besluttet det store tilskud? Det har politikerne. I elsektoren tror vi egentlig på vindenergi, specielt på de store havbaserede møller og på møller i parker. Jeg er meget enig med Aase D. Madsen i det visuelle problem med vindmøller, men det er en helt anden sag.

Henning Gjellerod spurgte, hvad et grønt marked egentlig er. Når de andre lande følger efter med grøn produktion (bl.a. Tyskland, kommer jo med), og når vi får justeret vores afgiftspolitik, bliver der et grønt marked, man vil interessere sig for. Eltra har som sådan ikke mærket det, men distributionen har interesse for grøn el fra specielt mindre erhvervsvirksomheder, som ønsker at kunne profilere sig med grøn el. Jeg tror på, at der bliver et marked, men det betinger at afgiftspolitikken ændres, så man konkurrerer på lige fod med den øvrige produktion. Vi må have nogle lige vilkår, så skal vi nok klare os i den danske elsektor.

VE-råd har taget hensyn til visuelle gener Niels I. Meyer: Om det visuelle miljø bliver jeg nødt til at sige til Aase D. Madsen, at både VE-styregruppen og VE-rådet, som jeg har været formand for i op til 15 år, var uhyre opmærksomme på det visuelle miljø. Vi har faktisk haft adskillige projekter, hvor vi netop har undersøgt hvordan man kan stille vindmøller op på den bedst mulige måde, så de ikke generer det visuelle miljø. Så at vi skulle være uopmærksomme på det, det kan jeg ikke acceptere.

Miljøkonsekvenser

Panel: Konsulent Sigurd Lauge Petersen, Energistyrelsen. Tarjei Haaland, Greenpeace. Adjunkt Gert Tinggaard Svendsen, Handelshøjskolen i Århus. Cand. polit. Frans Clemmesen, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Større vægt på økonomiske virkemidler

Sigurd Lauge Petersen: CO₂-udledningen fra energisektoren skal reduceres med 20 pct. i 2005 og med en eller anden størrelse i 2010, og vi skal øge andelen af vedvarende energi med én procent om året. De afgørende spørgsmål er, om de mål kan nås med et liberaliseret el- og gasmarked. Det kan man så dele op i underspørgsmål. Kan man styre mængden af elproduktion på de gamle kulbaserede værker? Kan vedvarende energiudbygning fortsætte? Er der nogen til at udføre besparelser? De tekniske forudsætninger er til stede for at overholde alle målsætningerne med de ting, der allerede er lavet med kraftvarme-udbygningen, vedvarende energi og besparelser.

Det afgørende er, hvilke styringsmidler man sætter i værk. I et marked bliver miljøet og dermed verden reddet, hvis det kan betale sig. Opgaven må derfor blive at finde et system af virkemidler, hvorefter det kan betale sig at redde verden. En af parametrene er en høj elpris, og det har været diskuteret, om elprisen vil stige eller falde med liberalisering i Danmark. Det kan der være forskellige meninger om. Jeg har et sjovt eksempel fra England. I sidste uge fortalte en industrileder fra det engelske kemifirma ICI (som har et elforbrug på størrelse med produktionen på et stort kraftværk), at efter liberaliseringen i England var deres elregning steget med 60 pct. Det er der forskellige grunde til, men det er bare et eksempel på, at billedet er mere broget end man umiddelbart forestiller sig. Jeg tror, at elprisen som generelt princip falder, når man liberaliserer. Det bør den jo gøre, det står i lærebøgerne. Om den også gør det i Danmark må afhænge af, om det høje elprisniveau i Tyskland vil trække den danske elpris op eller om det nordiske lave elprisniveau vil trække den ned. Det er ikke på forhånd fuldstændig indlysende, men en høj elpris vil hjælpe til at gøre elbesparelser mere fordelagtige. Det vil hjælpe til at gøre vedvarende energiteknologier mere fordelagtige og omvendt. Men elprisen alene kan næppe gøre det.

Virkemidler Der skal virkemidler til, og vi har anvendt forskellige typer. Vi har typisk betjent os af aftalebaserede virkemidler, af administrative virkemidler og af økonomiske virkemidler. Med hensyn til de *aftalebaserede virkemidler* er det min opfattelse, at aftaler med f.eks. en samlet elsektor vil blive vanskeligere fremover, fordi elsektoren vil atomiseres i selskaber med forskellige interessesværer. Nogle har interesse i at være forretningsdrivende og tjene penge, andre har interesse i at udføre offentlige opgaver. Eksempler på, at aftalesystemet bliver vanskeligere, kan man finde inden for bl.a. IRP, hvor tendensen er opsplitning mellem produktionsplanlægning og forbrugsplanlægning".

De *administrative styringsmidler* - der kan man jo benytte sig af forskellige ting. Vi har i vidt omfang benyttet os af egentlige pålæg fra statsmagtens side, og de er generelt under pres. De vil nok kunne anvendes i mindre omfang fremover. Generelle emissionskriterier må man forvente stadigvæk vil kunne anvendes.

De *økonomiske virkemidler* vil spille en større rolle i fremtiden, i hvert fald nogle af dem. Tilskud vil være under pres, dels fra EU på grund af, at man ikke ønsker markedskræfterne forvrænget, dels fra Finansministeriet, som gerne så færre udgifter på statsbudgettet. Det kan forhåbentlig erstattes af afgifter, men der har jo vist sig enorme problemer med at få indført f.eks. en fælles CO₂-afgift på EU-niveau. Vi har hørt, hvordan finnerne havde problemer med deres CO₂-afgift, og de måtte i virkeligheden afskaffe den efter et stykke tid.

Kvoter mere målrettede end afgifter Kvoter kan være administrative eller omsættelige, og det kunne være en mulighed. En af de store problemer med afgifter er, at man afgiftsbelægger hele produktionen, også den del af produktionen som er acceptabel, mens man med kvoter sørger for at straffe den del af produktionen, som miljømæssigt ikke er acceptabel. Det kan laves på mange forskellige måder og er teknisk vanskeligt, men det er nok en af de ting, man skal kigge meget nøje på.

Omkring elbesparelser er der nogle konstruktioner, som vi allerede har fået etableret med Elsparefonden, hvor man afsætter penge, som folk kan byde på efter almindelige markedsprincipper, så de, der er billigst til at lave elbesparelser, får dem lavet. Derudover har elselskaberne givetvis også en rolle. Så længe, der er kunder nok, kan der sagtens være interesse fra elselskabet til også at promovere elbesparelser. Men det har en grænse, fordi taber du kunderne, vil du selvfølgelig ikke lave elbesparelser. Konklusion: Vi har en blanding af styringsmidler i dag, og vi skal også have en blanding i fremtiden, men den skal flyttes mere over i retning af økonomisk baserede styringsmidler.

Fremskynd skrotningen af ældre kulfyrede værker

Tarjei Haaland: Hovedproblemet med den stigende elliberalisering er - i forhold til reelt at opfylde den danske CO₂-målsætning - at Danmark efter alt at dømme vil fortsætte de seneste års udvikling og blive permanent nettoeksportør af primært kulbaseret el. Da den danske CO₂-målsætning er baseret på CO₂-udslip korrigeret for nettoelekseport, bliver merudslip af CO₂ fra dansk elproduktion til eksport ikke medregnet som dansk. Denne danske korrektionsmetode er metodisk fornuftig og forsvarlig, så længe importen og eksporten af el mellem Danmark og vore nabolande har udlignet sig over en årrække, som det har været tilfældet indtil nu. Men Danmark står ganske alene med denne korrektionsmetode. Gældende praksis i verden omkring os er derimod, at CO₂-udslip fra dansk elproduktion af el til eksport skal indregnes i Danmarks CO₂-regnskab. Intet tyder på, at denne gældende praksis vil blive ændret, og slet ikke når det drejer sig om handel med el på et liberaliseret marked.

Dette betyder alt i alt, at et merudslip af CO₂ til atmosfæren fra dansk nettoelekseport med den danske korrektionsmetode reelt ikke konteres nogetsteds, mens alle andre vil regne det med i det danske CO₂-regnskab og inddrage det ved bedømmelsen af, om Danmark reelt lever op til sine CO₂-målsætninger. Danmarks troværdighed i klimaforhandlingerne er allerede blevet anfægtet i lyset af de seneste års kraftige stigning i den faktiske CO₂-emission. Med den meget store overkapacitet på omkring 2000 MW, som det er lykkedes at etablere fortrinsvis i Elsam-området bl.a. ved ikke at skrotte ældre kulfyrede kraftværksenheder, er der skabt et ekstra stort potentiale for dansk elekseport med meget betydelige merudslip af CO₂ til følge.

Mereeksport af el baseret på kul For at illustrere, hvor galt det kan gå med opfyldelsen af vores miljømålsætninger i almindelighed og CO₂-målsætningen i særdeleshed, er der i det skriftlige oplæg gjort rede for forholdene i 1996, hvor den danske nettoelekseport til Sverige og Norge var særlig stor på grund af tørår. Følgerne af nettoelekseporten i 1996 på 15,4 TWh var: • Afbrændning af 5,4 mio. ton mere kul på danske kraftværker. Pointen er, at 97 pct. af merforbruget af brændsel var kul. • Merudslippet af CO₂ var på 13,3 mio. ton, hvilket bragte Danmarks faktiske CO₂-udslip op på rekordhøje 73,1 mio. ton.

- • Dette merudslip af CO₂ udgjorde en stigning på 23 pct. i forhold til det korrigerede CO₂-udslip i 1996 og knapt 20 pct. over 1988-niveau, som vi skal under med 20 pct. i 2005.
- • Merudslip af SO₂ og NO_x
- • Merdeponering af forskellige andre ting.

Dårligere udnyttelse af kraftvarme Eleksporten i 1996 førte derudover til en markant stigning i kondensproduktionen på kraftvarmeværkerne, hvor over 80 pct. af elproduktionen til eksport foregik. Det betød, at kun i alt 27 pct. af elproduktionen på kraftvarmeværkerne mod normalt ca. 40 pct. var varmebunden, dvs. foregik med udnyttelse af overskudsvarmen til fjernvarme, som jo er den egentlige mening med kraftvarmeværker. Altså en markant nedgang i kraftværkernes samlede virkningsgrad. Man kan altså konkludere, at der er al mulig grund til at forvente, at uden en skrap regulering af den planlagte markedsåbning for el vil de seneste års danske nettoeksport af kulbaseret el fortsætte. Det vil reelt undergrave CO₂-målsætningen, den planlagte afvikling af kulforbruget og elsektorens samlede virkningsgrad. Det vil medføre merudslip af SO₂ og NO_x, kræve øget affaldsdeponering af afsvovlingsprodukter, flyveaske og slagger, og det vil fastholde en stor overkapacitet i elsystemet og dermed reducere incitamenterne til varme- og elbesparelser.

Stram CO₂-reguleringen Hvad kan man så gøre ved det? Jeg vil foreslå samtidig anvendelse af følgende tre reguleringslementer: 1) Fastholdelse af den eksisterende nationale CO₂-målsætningspraksis med at anvende CO₂-udslip, der korrigeres for nettoeksport. Det forhindrer, at danske elproducenter kan opfylde deres del af CO₂-målsætningen ved hjælp af import af el uden reelle CO₂-reducerende omlægninger af det danske elsystem. (2) Indførelse af en kvote for den samlede elsektors maksimale årlige CO₂-udslip fra dansk produceret el. Det vil kunne sikre, at elsektorens faktiske CO₂-udslip ikke overstiger det korrigerede CO₂-udslip. CO₂-kvoten skal være så stram, at den fungerer som sikkerhedsbuffer for manglende CO₂-reduktioner i andre sektorer, især transportsektoren. Den årlige kvote skal reduceres fra år til år, således at den som et minimum sikrer, at Danmark når en 20 pct. faktisk CO₂-reduktion i år 2005. En stram CO₂-kvote for el-sektoren udelukker på ingen måde eksport af dansk CO₂-fri el eller de meget attraktive muligheder i nordisk samkøring af vandkraft og vindkraft. 3) Vedtagelse af en forceret skrotningsplan for ældre, kulfyrede kraftværksenheder, således at den nuværende overkapacitet, primært i Elsam-området, reduceres markant over en kort årrække. En sådan skrotningsplan bør kunne begrundes med øgede og tidssvarende miljøkrav også til eksisterende elproducerende anlæg.

Tilsyneladende er der ikke lovhjemmel til for Energistyrelsen at kræve utidssvarende enheder skrottet, kun til at godkende elværkernes ansøgning om skrotning. Ikke desto mindre har Energistyrelsen indskrevet i godkendelsen af det naturgasbaserede Avedøreværk 2, at tre ældre enheder i Elkraft-området med en samlet kapacitet på 565 MW skal skrotes senest ved idriftsættelsen af Avedøreværk 2 i år 2001. Enten er der alligevel mulighed for Energistyrelsen til at kræve enheder skrottet i forbindelse med udbygningstilladelser, eller også er kravet i Avedøreværk 2's godkendelse ikke juridisk bindende for Elkraft.

Det er i den forbindelse beskæmmende, at der i 1992 med godkendelsen af de nye enheder på Skærbækværket og Nordjyllandsværket, som bidrager til yderligere overkapacitet, ikke blev stillet krav om samtidig skrotning af tilsvarende kapacitet af ældre enheder.

Størst overkapacitet i Elsam-området Elselskaberne i Elsam-området havde ifølge den seneste elstatistik fra Danske Elværkers Forening fra juni 1997 ikke planlagt skrotning af gamle enheder i

perioden til og med år 2001. De har dog på det seneste besluttet, at de to ældste enheder på Skærbækværket og Studstrupværket pr. 1. april i år ikke længere indgår i Elsams driftsprogram. Jeg skal beklage, at dette sidste ikke fremgår af mit skriftlige oplæg. De meget beskedne planer om skrotning i Elsam-området skal ses i lyset af, at det er her, man ønsker den hurtigste markedsåbning med sigte på bl.a. at benytte den store overkapacitet af kulfyrede kraftværker til størst mulig eksport af el. En forceret skrotning, som kraftigt reducerer overkapaciteten af ældre kulfyrede enheder, er derfor den eneste garanti for, at disse ikke før eller senere anvendes til produktion af el til eksport på det liberaliserede elmarked med undergravende følger for miljøet.

Fra CO₂-afgift til CO₂-kvoter

Gert Tinggaard Svendsen: Hvordan kan vi forene CO₂-reduktion i Danmark og samtidig bevare og eventuelt forbedre vores konkurrenceevne. Er det muligt at forene de to traditionelt uforenelige størrelser?

Min anbefaling bygger på min Ph.D.-afhandling fra 1996, som udkommer som bog til sommer. Min generelle anbefaling er, at man skal kombinere økonomiske styringsmidler og bruge afgifter i forhold til dårligt organiserede interesser. Det vil i forbindelse med CO₂ sige husholdninger og transportsektoren, hvor der er tale om mange små og dårligt organiserede. Hvorimod de velorganiserede interesser - det er også dem som skal konkurrere - er interessegrupper såsom industrien og elværkerne. Jeg bygger min anbefaling på de amerikanske erfaringer. Amerikanerne har meget succesrige erfaringer, specielt med det seneste program "Acid Rain Program". Det startede i 1990 og løber frem til år 2000. I den periode skal de 1000 største elværker i USA halvere deres svovldioxidudledning. Det design overfører jeg til danske og i perspektiv europæiske forhold.

Det værste er uomsættelige kvoter Det værst tænkelige ved et omsætteligt kvotemarked eller omsættelige miljøkvoter er, at virksomhederne ikke handler, at der er tale om uomsættelige kvoter. Det vil præcis svare til en situation med normstyring, og hvor myndighederne har fastsat individuelle normer for de enkelte virksomheder. Det er den værste situation, den gammeldags situation. Fordelen er nu, i og med at man overfører ejendomsretten over CO₂-kvoterne til virksomhederne og til elværkerne, at de får frihed til selv at sælge og købe kvoter. Det betyder, at reduktionen vil finde sted i de typisk gamle virksomheder, hvor det er billigt at reducere. Hvis man har billedet USA-Rusland, vil reduktionen finde sted i Rusland, ikke i USA. I Danmark kunne det være en virksomhed, som har adgang til naturgas, og som vil være i stand til at koble sig på og dermed sælge overskydende kvoter.

Tilskud til vindkraft bliver overflødig Når man får mulighed for at sælge sine overskydende kvoter, er det helt afgørende, at det bliver billigere at investere i ny teknologi såsom vindenergi eller andre muligheder, så der bliver en økonomisk belønning for at gøre de rigtige ting. Det betyder måske, at man kan fjerne tilskuddene til vindmølleindustrien, fordi vindmøller vil automatisk blive relativt billigere i forhold til de traditionelle fossile brændsler. For det danske marked foreslår jeg som udgangspunkt, at som udgangspunkt bliver målgruppen de 200 største virksomheder. Det er et overskueligt eksperiment at starte med. Andre interesserede skal have mulighed for at søge om om optagelse, så det er et tilbud til virksomheder, som ikke er med i markedet som udgangspunkt. Så kan virksomhederne selv vælge, om de vil betale afgift eller om de vil deltage i kvotemarkedet. Elværkerne i USA har valgt at få "Acid Rain Program" på grund af liberaliseringen og konkurrencen, så det svarer meget til den udvikling, vi er i gang med i Europa.

Elselskaber for store til frit kvotemarked For øjeblikket er der ikke tale om en tilstrækkelig

liberalisering til, at man kan inddrage danske elselskaber Elkraft og Elsam i det danske marked. De vil være for store og kan manipulere prisen og kan holde nogle af de små ude. I første omgang vil det være bedre at sige, at de er omfattet af to CO₂-kvoter, som de har lov at flytte internt/administrativt, akkurat som det tilfældet var med SNO_x-kvoteloven. Samtidig har de lov at købe CO₂-kvoter i andre lande f.eks. i Polen eller i den fond som er under opbygning i Verdensbanken. Der er rigelig fleksibilitet her.

Husholdninger og transportsektoren skal som nævnt beskattes med en CO₂-afgift, f.eks. 300 kr. pr. ton, som foreslået i Det økonomiske Råd, hvis vi skal have en 20 pct. reduktion i 2005. Systemet kan iværksættes allerede fra år 2000.

Let at omstille administrationen til kvotestyling Administrationen er på plads, for Energistyrelsen har allerede de nødvendige data. Fra energisynene ved man præcist, hvor meget de største virksomheder og elværkerne udleder. Det vil være en smal sag at gå i gang og sige: "Nu får I jeres 1988-udledning tildelt gratis og i år 2005, der skal I så reducere med 20 pct. Der er jeres kvote en femtedel mindre, dvs. hvis I fik tildelt 100 ton CO₂ i 1988, så er jeres kvote i 2005 80 ton CO₂." Ved på den måde at kombinere afgifter og omsættelige kvoter vil Danmark have en enestående chance for at blive et foregangsland på CO₂-området. Ingen andre lande er så langt fremme med CO₂ som os, og ingen andre lande har virkelig forsøgt at beskutte CO₂. Derfor vil det også være endnu nemmere at gå fra en CO₂-afgift over til omsættelige kvoter. Det vil være attraktivt for industrien.

Åbent marked vigtigere end konkurrence

Frans Clemmesen: Det er ikke så afgørende for miljøhensyn, om vi har et markeds- eller et monopolsystem. I begge tilfælde er miljø en eksternalitet, dvs. det helt afgørende og det mest besværlige er, om der er tilstrækkelig politisk vilje. Skal man have gennemført Energi 21 ligegyldigt hvilket system man har, kræver det en stor portion politisk vilje. Det er om vi har et åbent eller lukket markedsmuligheden for at føre en selvstændig miljøpolitik, og ikke så meget om vi har et konkurrence- eller et monopolbaseret, som debatten meget går på.

Eksport-import hindrer brændselsafhængig afgift Lad os tage et eksempel. Da vi havde CO₂-afgiftsforhandlingerne med CO₂-afgifter på erhvervslivet, skulle vi også indføre dem på elværkerne. Det viste sig, at selv i det eksisterende system, kunne vi ikke lave en brændselsafhængig afgift - som alle er enige om, at det er den miljømæssigt rigtige måde at lave en CO₂-afgift på - på grund af import-eksport, så vi måtte nøjes med en forbrugsafgift. Det vil være det samme problem med et konkurrencebaseret marked. Min pointe er, at det har mere at gøre med om vi er åbne eller lukkede, og så må vi tilpasse os og indrette os efter hvad de andre gør, ikke så meget om vi har den ene eller den anden form for marked.

Profitmotiv drivkraft i vindenergi og decentral kraftvarme Et andet eksempel på, om profitmotiver og den slags nødvendigvis er i modstrid med miljømålsætningen: Hvordan har vi fået implementeret vindenergien og den decentrale kraftvarme? Det er stort set det eneste sted, hvor man kan tjene penge på at producere energi, og det har været en udmærket måde at få det implementeret på. Der har vi spillet på profitmotivet til at få indført sol og decentral kraftvarme. Jeg er enig i, at det vil betyde en form for skift i styringsmidlerne, om vi har et monopol- eller markedsbaseret system. Jeg er også enig i, at de administrative styringsmidler vil blive svære at anvende. Til gengæld vil de økonomiske styringsmidler blive mere effektive, fordi formålet med et markedsbaseret system er at blive opmærksom på omkostningerne. Hvis man har et monopol, kan man altid vælte omkostningerne over på forbrugerne,

også hvis man laver en grundafgift. Med et markedssystem bliver man tvunget til at tage hensyn til at gøre det billigste. D.v.s. at politikerne via afgifter kan påvirke adfærden bedre. Det er hele formålet med et markedssystem, at de økonomiske incitamenter - signaler - bliver optimalt udnyttet. De økonomiske styringsmidler bliver mere effektive end i dag.

Hvilke modeller skal man så bruge? Der er mange forskellige, hvis man ser på udlandet. Der er nok ikke én model, der er den eneste anvendelige. Jeg har nævnt den hollandske, den engelske og en svensk model, og der er også et par andre i arsenalet. Der er faktisk andre lande, der har liberaliseret og som har meget miljøvenlige regeringer - det har England jo også fået nu - og som også tænker på, hvordan kan man nu kombinere dette med relativt ambitiøse målsætninger.

Fast kvote til grøn el bedre end PSO I den hollandske model har man en fast kvote til grøn el. Det vil være mere klogt eller mere smart i forhold til den PSO-model, vi selv overvejer. I PSO-modellen - og det problem har vi jo også i dag - skal politikerne hele tiden tage stilling til præcis, hvornår det er rentabelt at drive det. Hvis man gør det relativt rentabelt, fosser det pludselig ind med investeringsprojekter. I Danmark har det traditionelt været kraftvarme og sol, og så skal man bremse og ændre på den 10 øre og 7 øre og 27 øre hele tiden. For mig at se må det være meget bedre for politikerne at nøjes med at tage stilling til, hvor meget vi skal have for at opfylde vores miljømålsætning, f.eks. 10-20-30 eller 40 pct. I Holland er ambitionen, at den vedvarende energi skal udgøre 10 pct. Den udgør faktisk kun 1 pct. i dag under det gamle system. Ambitionen er der altså samtidig med at man indfører et marked og vil have det op på 10 pct.

Engelsk støtte til næsten rentable teknologier Den engelske model går på udbudsrunder, ligesom vi kender det lidt ude fra Nordsøen, og forskellige elproducenter har kunnet byde på med forskellig teknologi (det må de selv om) og redegørelse for omkostningerne. Myndighederne har kunnet vælge mellem de bedste projekter. Den slags regulering har været tænkt på teknologier, som er næsten rentable, men ikke helt rentable. Dvs. der er en given periode, hvor de så kan få støtte, og provenuet til at give støtten opkræves over en elafgift.

Miljøorganisationerne kan certificere grøn el Der er en svensk model, men det er også noget man diskuterer meget i England. Det er miljøorganisationernes rolle og hele opfattelsen af grøn el, at få gjort grøn el til et specielt produkt, som man er villig til at betale mere for. Vi kender det fra andre områder med f.eks. skrabeæg. Der ligger en vigtig opgave for miljøorganisationerne i at få udspremt informationerne om miljøproblemerne og dermed (øge, red.) befolkningens villighed til at betale noget mere. Undersøgelser fra England viser, at man gerne vil betale 10-20 pct. mere, og det gælder så om at få gjort befolkningen interesseret i miljøproblemerne. Det tror jeg ikke bliver så svært.

Den anden rolle, miljøorganisationerne kunne få i den model, er at certificere hvad grøn el er i denne kvotemodel. Det kunne man godt overlade til f.eks. Verdensnaturfonden. I Sverige er det Naturfredningsforeningen, der er gået ud og har sagt, hvad den accepterer som grøn el. Hvorfor behøver det at være politikerne eller embedsmændene i centraladministrationen, der skal afgøre det? Faktisk kunne man give miljøorganisationerne en meget større rolle end de har i dag.

Den sidste, jeg vil nævne, er en form for markedssystem, som man også bruger i Holland, hvor man har lavet en kombination af øko-skatter, produktionsafgifter på fossil el og momsdifferentiering i forhold til miljøvenlig el. Hvad angår produktionsafgifterne bør en sådan model måske tænkes ind i et fælles nordisk perspektiv, men når vi ser på, hvilken vej udviklingen er gået i de nordiske lande med nedtoning af produktionsafgifterne, var der måske et perspektiv for det nordiske samarbejde i fælles øko-skatter.

Spørge- og debatrunde

CO2-eksport og omsættelige kvoter? Henning Gjellerod: Vi har hørt fire hurtige skud fra hoften her. Egentlig kunne det være godt, hvis nogen af jer ville kommentere på hinanden. Det tror jeg vi kunne have gavn af.

Tarjei Haaland var inde på, at Danmark risikerer at udvikle sig som nettoeksportør for el, der er baseret på kul. Problemet er, at CO2-udledningen godskrives os og ikke de importerende lande. Jeg vil godt have de tre andres kommentar til den problemstilling. Er de øvrige paneldeltagere enige med Sigurd Lauge Pedersen vedrørende problemerne med omsættelige kvoter? Skulle nogen af jer undervejs få tid til det, vil jeg godt høre jeres kommentar til fænomenet "joint implementation".

Norske gaskraftværker, miljøstyring via kvoter og brændselsafgifter? Kim Behnke: Sigurd Lauge Petersen, hvad vil der ske for elpriserne i det nordeuropæiske område, hvis nordmændene massivt bygger gaskraftværker? Vil det være til faste kunder eller vil det være el, der udbydes på markedet, og hvad sker der så med priserne? Hvad er jeres forventninger om det i Energistyrelsen?

Til Tarjei Haaland, som er stor modstander af, at vi skal til at eksportere strøm. Jeg går ud fra, du stadig synes det er i orden, vi eksporterer grise og mange andre ting, sådan at vi har lidt til handelsbalancen. Jeg kan nu ikke se den store forskel på, om det er grise eller el. Det var jo meget nemmere, hvis vi kun producerede de grise, vi selv spiste; så var der også en lang række miljøkonsekvenser, der kunne reduceres. Men jeg hører dig egentlig som om at ligegyldig hvad, så er tingene aldrig godt nok. Hvad er jeres problem i Greenpeace omkring den effektive produktion af strøm med meget lav emission? I Danmark har vi virkningsgrader, som er internationalt imponerende flotte, også på kulkraftværkerne, og vi har en røgrensning, som er meget flot. Det må da være bedre, at de værker producerer strøm frem for f.eks. brunkulsværker i Tyskland. Hydro i Norge er i gang med at lave gaskraftværker, hvor man sender CO2'en tilbage og bruger det som hjælpemidler til at få ekstra olie ud af oliefelterne. Vil Greenpeace sige, at det duer heller ikke, fordi det bliver også nogle alt for store værker? Hvornår kommer I med en melding om, at noget er brugbart?

Gert Tinggaard Svendsen, indbefatter det amerikanske system også at det offentlige opkøber kvoter for på den måde at nærme sig nogle miljømålsætninger? Går det offentlige ind og tager kvoter ud af markedet og hvordan har det fungeret? Sker der en spekulation i, at det offentlige helst skal betale så meget som muligt, eller hvordan regulerer man det?

Frans Clemmesen sagde, at afgift på brændsel vil i virkeligheden være det aller bedste. Hvad er til hinder for (ikke at Danmark gør det selv, det har finnerne jo brændt fingrene på), at man har som målsætning, at vi får afgift på selve brændslet? Du nævnte, at man i England bruger et system, hvor man byder ud eller byder ind, afhængig af hvem man er, på disse miljøkvoter. Men du sagde ikke, hvad du mente om det; du beskrev det bare. Er det noget, der har fungeret rent faktisk? Har man opnået innovationer på vedvarende energi eller hvad har resultatet været i England?

Kontrol og kapitalisering af kvoter? Anni Svanholt: Det helt store problem i forhold til miljømål med CO2 og andre mål er den eksport, som vi så i særdeleshed i 1996, og at CO2-regnskabet går helt galt. Derud-over produceres enorme mængder af uacceptable stoffer i form af flyveaske og slagge og anden form for udledning. Vi skal ikke se bort fra, at der er andre miljøproblemer end CO2, og nogle har man ikke har sat ord på i dag, f.eks. kviksølvudledning fra kulkraftværkerne, som er et meget stort problem og behov for at gribe ind for.

Sigurd Lauge Petersen, du nævner ikke omsættelige kvoter, men du siger, at man skal have et løbende mulighed for justering af styringsmidlerne hvis, hvis man indfører kvoter og man har CO2-mål. Hvordan ser du muligheden or at gribe ind, hvis man bevæger sig over i omsættelige kvoter? Er der konflikt i

forhold til det, og er der modsætningsforhold mellem forskellige typer af virkemidler? Jeg vil gerne kende konsekvensen af, hvis man vælger bestemte virkemidler. Hvis man siger omsættelige kvoter, er der så andre ting, man ikke kan gøre brug af? Så vil jeg godt have dig til at uddybe det, du siger om at vi ikke har sektoropdelt CO₂-mål.

Gert Tinggaard Svendsen taler varmt om de omsættelige kvoter, men ser du ikke et problem i, at der opnås en ejendomsret til et CO₂-udslip? I fremtiden vil der være kamp om vandet, men der vil så sandelig også være kamp om retten til CO₂-udslip, og kampen vil blive skærpet. Man opnår altså med din omsættelighed en ejendomsret, og en kapitalisering vil uundgåeligt komme ind i billedet, når efterspørgslen bliver stadig større. Du siger, at man vil altid kunne få de billigste CO₂-reduktioner, men det forudsætter vel egentlig at man også har alle miljøomkostningerne realistisk indregnet. Hvordan får du det til at hænge sammen i dit system? Hvordan skal man kunne udøve indsigt og kontrol med et omsætteligt system, altså også demokratisk kontrol?

Hvad blokerer for kvoter og forbrugernes valg af grøn el? Peter Hansen-Nord: Jeg vil glæde mig over, at der er massiv interesse for kvoter og omsættelighed på den ene eller anden facon, lige fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd over til Energistyrelsen. Som en af dem, der har lanceret det siden 1992, kan jeg spørge: Hvorfor er i alverden vi ikke kommet længere? Bortset fra den politiske situation på Christiansborg, hvad blokerer for, at disse instrumenter ikke er implementeret for lang tid siden, så vi med sikkerhed kan nå målsætningerne, fordi det er det mest effektive?

Nu snakker vi om de emissioner, der er afledt af en given produktion osv. (jeg mener det skal frit hvor meget man må producere, bare man overholder nogle krav), men hvordan får vi inddraget forbrugeren? Frans Clemmesen var inde på det omkring skrabeæg, men hvordan får vi bedre og mere aktivt forbrugeren, men også den lille og mellemstore erhvervsvirksomhed interesseret i grøn el andet end at gøre det over skattebilletten?

Prisen for den danske CO-politik? Frank Dalgaard: Gert Tinggaard Svendsen, hvad er de samlede omkostninger ved den danske CO₂-politik? Også en kommentar fra de andre i panelet.

Fri kvotebytning, nordiske brændselsafgifter Frans Clemmesen: Danmark som nettoeksportør af el - når vi nu har Kyoto-aftalen, har Danmark i starten en reduktionsforpligtelse. Vi må gøre op med os selv, om det er en fast national målsætning, som kan risikere at blive en ny kunstig grænse i et liberaliseret elmarked, hvor vi ikke får de fulde fordele af at handle el over grænserne, eller om vi sammen med de øvrige nordiske lande laver en fællesnordisk "boble". For miljøet er det ligegyldigt om Kyoto-målsætningens reduktionsmål bliver opfyldt ved at de enkelte lande hver især præcis opfylder deres målsætning eller om de omfordeler CO₂-kvoterne. EU-landene har gjort det før. Man kunne også sige, at de får lov til at ombytte videre, det er EU-landene jo allerede nu i færd med, efter at Kyoto-forhandlingerne gav et andet resultat end man først havde troet. For mig er det afgørende, at den samlede CO₂-målsætning opnås og mindre afgørende hvor den opnås.

"Joint implementation" er relativt forskellig om man har bindende målsætninger for grupper af lande eller ikke. Det har vi nu. Pointen er så, at hvis man laver joint implementation internt mellem landene, er det klart, at andre lande skal acceptere at reducere mere, hvis Danmark vil have godskrevet noget mere. Det kunne man sagtens overlade til landene f.eks. på regeringsniveau at lave projekter i de baltiske lande, og så skulle landene selv forhandle sig frem til hvor meget det enkelte land måtte godskrive. Hvad der samlet skal reduceres, er jo det samme. Så det vil jeg ikke være bekymret for, og jeg tror ikke man skulle opstille særlige restriktive betingelser for hvordan man bytter. Det er kun et forhandlingsspørgsmål mellem landene.

Det er mere problematisk med joint implementation, hvis man gennemfører det med lande, der ikke selv

er forpligtet. Det er den diskussion, der hidtil har været i Danmark, hvor Danmark som det eneste land havde en målsætning og de andre ikke rigtig havde det. Men det ændrer sig med Kyoto, så udenfor Annex 1-landene vil jeg være skeptisk over for at plante regnskov og besparelser i eksotiske lande, for der er det sværere at opføre. Men når det er mellem lande, så er det et bytte mellem landene efterfølgende om hvem der skal reducere hvor meget. Hvis de to lande kan blive enige om det, hvorfor må de så ikke det? Det kan jeg ikke se nogen problemer med.

Afgift på brændsel som målsætning er en af mine målsætninger. Hvis vi på nordisk plan i fællesskab kunne lave noget med de lande, der udveksler meget el, kunne vi godt lave en brændselsafgift uden at det vil slå meget i stykker, også selv om mange siger, vi har tyskerne, men deres elpriser er væsentlig højere end de nordiske lande. Så jeg tror, at man i Norden kunne lave nogle fælles brændselsafgifter, hvis man var enige. Det engelske system fungerer sådan set. Der er to målsætninger med det. Den første er at få implementeret en eller anden mængde grøn el, og langt flere har budt på det end der er blevet godkendt. Regeringen har altså haft en masse projekter at vælge i mellem. Det er en politisk beslutning om, hvor meget man vil introducere.

Det andet succeskriterium er også opfyldt, nemlig meromkostningerne. Tilskud til grøn el er faldet drastisk mellem udbudsrunderne. Formålet har været at få noget el, som har været næsten rentabelt, at give noget støtte i en fast årrække, og så er det slut. Det er en form for anlægstilskud. Der skal man skelne i markedet mellem rentabel vedvarende energi, det har vi allerede i dag i hvert fald vandkraft, så det skal behandles på én måde. Så har vi noget der er næsten rentabelt, der kunne man bruge den hollandske model. Til noget nyt, der heller ikke vil kunne klare sig i konkurrencen med øvrige grønne energikilder, kunne man lave den engelske model og sige, det det meget nye skal ind i en særlig ordning, hvor forskellige projekter med ideer til biomasseel eller solel kan byde på det. Så vil man få de mest rentable frem i lyset. Man skal bruge forskellige systemer og reguleringer afhængig af hvilken vedvarende energi, fordi vedvarende energi er meget forskelligt.

Det kan der siges meget om den grønne el, men spørgsmålet er, om det ikke kommer af sig selv på virksomhedsniveau. Jeg læste en artikel af en kæde der hedder Body Shop, der via deres image som grøn virksomhed har lagt meget vægt på oprette lige så meget vindkraft som de kWh el. Det er jo et spørgsmål om at for miljøorganisationerne at få miljøkampen ført ud til forbrugerne og få gjort dem interesserede i den grønne el. Det er det gode ved markedet, at hvis der er efterspørgsel efter det, kommer det også.

Grønne afgifter for lave, frihold eksport, kvoteinddragelse, kæmpe bøder og omkostningshalvering

Gert Tinggaard Svendsen: Henning Gjellerod talte om problemer med forskellige styringsmidler. Med hensyn til afgifter er det meget vanskeligt politisk at sætte afgiften tilstrækkeligt højt til at nå målsætningen. Afgifter vil typisk være sat alt for lavt til at ændre industriens adfærd, og det er af politiske årsager: de truer med at flytte til udlandet, konkurrenceevne o.s.v. Med hensyn til eksport-import: Så længe Danmark går enegang og gør det ambitiøst som nu med hensyn til CO2, vil det være en idé at friholde eksport.

Med hensyn til Kim Behnkes spørgsmål: I USA er der ikke tale om offentlige opkøb. Man har defineret på forhånd, hvad reduktionen skal være, og så har man overført ejendomsretten. Allerede da man satte systemet rigtigt i værk i 1993, fik industrien på forhånd at vide, at kvoten halveres i år 2000. Spørgsmålet er hvad der skal ske, hvis man har brug for yderligere reduktioner ud over de 50 procent. Der vil offentlige indkøb være den bedste måde, når ejendomsretten er overført til virksomhederne, som handler i tillid til den.

Annie Svanholt talte om ejendomsret, offentlige opkøb og demokratisk kontrol. Staten har mulighed for at købe op. Det er meget vigtigt, at virksomhederne ved, at de har ejendomsretten og bevarer, fordi ellers vil de ikke begynde at handle på grund af usikkerhed. Det kan man se i de tidlige amerikanske

programmer, hvor der var stor usikkerhed omkring ejendomsretten, og de har ikke turdet handle. Kontrollen sker via Energistyrelsen eller via Erhvervsministeriet eller hvem der nu bliver sat til at administrere dette marked. De vil så holde øje med, at markedet fungerer og at alle overholder deres kvoter. Hvis man overskrider sin kvote, får man en bøde så stor, at man slet ikke overvejer at snyde i systemet. Ydermere kan man foreslå, at man det efterfølgende år skal reducere med den mængde, man har overskredet sin kvote med, så kvoten forbliver konstant. Derved kan man præcist styre hen mod den reduktionsmålsætning, man har sat sig. Der er ikke noget til hinder for med joint implementation, at man køber ejendomsrettigheder i andre lande. Det kan virksomhederne gøre nu, for de er herrer i eget hus. De kan selv træffe deres egne beslutninger og har selv den information, der skal til med hensyn til at købe eller sælge eller selv foretage nye investeringer.

Det afhænger helt af reduktionsmålets størrelse, hvordan miljøomkostninger bliver indregnet. Jo større reduktionsmålet er, desto flere miljøomkostninger. Man kan sige, at miljøomkostningerne bliver udregnet i forhold til den fastsatte politiske målsætning. Deraf dannes prisen i markedet, den afspejler miljøomkostningerne i forhold til målsætningen. Det vil være oplagt, hvis vi laver en overførelse af ejendomsretten, på et senere tidspunkt at foreslå det i EU-sammenhæng, hvor det vil være ret nemt rent administrativt og politisk at gennemføre det, fordi det kan vedtages ved hjælp af en flertalsbeslutning. Det er netop et ikke-fiskalt styringsmiddel i modsætning til CO₂-afgiften, som ikke har kunnet gennemføres rent politisk i EU, som skulle vedtages med enstemmighed.

Til spørgsmålet om de samlede omkostninger ved CO₂-reduktion i Danmark bliver jeg svar skyldig. Jeg er ikke klar over de præcise tal eller om de overhovedet er blevet opgjort helt præcist. I USA er lavet en del beregninger i forhold til traditionel, gammeldags normstyring, noget lignende det i Danmark med hensyn til CO₂. I USA's ny Acid Rain Program regnes med en halvering af de samlede omkostninger i og med at man har indført et omsætteligt kvotemarked, hvor man giver virksomhederne lov at handle. Andre har sagt en fem gange, men en halvering vil være et realistisk bud i forhold til gammeldags normstyring, hvor der var uomsættelige kvoter.

Afvent pilotforsøg med joint implementation Tarjei Haaland: Med hensyn til joint implementation har man jo i klimakonventionssammenhæng vedtaget en pilotfase, der skal køre indtil år 2000, hvor man ikke kan trække dem fra hjemme. Jeg synes, man skal afvente den for at se, om det overhovedet kan lade sig gøre at lave et ordentligt regnskab for det (CO₂-eksport, red.). Den reference, man skal bruge for at regne ud, hvor meget man skal få ud af joint implementation, kan der være store problemer med at opføre. Man kan sagtens diskutere joint implementation mellem lande, som har forpligtelser, altså mellem i-lande, og en nordisk boble har I selv diskuteret.

Hvis Danmark og Norge tilsammen skulle reducere med 20 pct. i 2005, ville det betyde, at man skulle lave elbesparelser i Norge svarende til 6-7 pct. Det skulle nok være overkommeligt. En af de sjove ting ved Norge er, at det er et af de lande, der først elliberaliserede i Norden. Norge er i den mærkelige situation at bruge fire gange så meget strøm som Danmark pr. indbygger. Ikke meget tyder på, at den norske elliberalisering overhovedet har medført, at man har fået elbesparelser på dagsordenen. Hvis nordmændene bare sørgede for at kunne klare deres tørre år selv, ville de jo have enormt meget vandkraft at sælge af i de andre år, når det ikke er tørår. Det er bare et eksempel på, at vi ikke har noget imod at overveje noget joint implementation eller nogle bobler, hvor man sammen reducerer CO₂, hvis man kan aftale nogle fornuftige systemer.

Omsættelige kvoter skal man til at diskutere og tage hul på i Bonn i dag og prøve at komme lidt nærmere ved klimaforhandlingerne i Buenos Aires til november. Jeg tror ikke, det bliver så nemt som nogen håber. Al den CO₂, som kommer fra dansk eksport og ikke konteres noget sted, er et akut problem, som skal løses, fordi vi undergraver vores troværdighed.

Kim Behnke, du har misforstået mig, hvis du tror jeg er imod eksport af el. Jeg er imod eksport af el, hvis den er CO2-belastet. Jeg har ikke noget imod at eksportere masser af f.eks. vind-el. Den danske målsætning på 20 pct., som jeg går ud fra der stadig er bred enighed om, har været en motiverende faktor for at Danmark på hjemmebane fik omstruktureret sit energisystem så vi er på vej mod noget mere bæredygtigt. Vi har også vedtaget Energi 21, hvor der er en handlingsplan, som på hjemmebane sørger for at vi måske kan halvere CO2-emissionen i 2030. Danmarks CO2-bidrag er meget lille i forhold til hele verdens, men det vigtige er, at Danmark får fremtunget omstillinger og udviklet vedvarende energiteknologier, som kan være til glæde også for andre lande. På den måde er et progressivt land med til at få udviklet de ting, som skal til mere globalt for at vi kommer ud af problemerne.

Kim Behnke spurgte, hvad der overhovedet kan bruges. Det, som i hvert fald ikke kan bruges, er fossilt brændsel ret lang tid ud i fremtiden. Vi (Greenpeace, red.) har lavet nogle beregninger, som siger at vi kun kan tillade os at brænde en fjerdedel af de samlede reserver af kul, olie og gas, før vi kommer og rammer nogle grænser, hvor klimaet går agurk. Derfor handler det om, både i Danmark men også globalt, at få afviklet brugen af fossilt brændsel så hurtigt som muligt. Der vil sådan noget som at pålægge sig selv CO2-mål på hjemmebane være med til at fremtvinge noget, som ellers ikke vil gøre. Ellers høster man bare nogle nemme CO2-reduktioner, i Polen måske. Det kunne være argumentet for at man være betænkelig ved at gå ind på joint implementation uden videre. Man høster alle de nemme CO2-reduktioner. Det kan være vigtigt nok, men man glemmer så at få udviklet de vedvarende energiteknologier, som skal bruges til på længere sigt at få det hele til at ændre sig på en fornuftig måde.

Administrativt kvotesystem først, siden omsættelighed Sigurd Lauge Petrsen: Det er korrekt, at Danmark i de senere år er på vej til at blive nettoeksportør af el. Hvis det er et permanent fænomen, er det et problem for overholdelsen af vores internationale CO2-målsætninger, indtil vi finder et system til at overføre CO2 til de andre lande.

Omkring kvoter tror jeg ikke, der er stor forskel mellem Gert Tinggaard Svendsen og Energistyrelsen, måske med undtagelse af at Gert Tinggaard Svendsen sagde, det var en smal sag. Det er mere kompliceret end som så, men der skal indbygges fleksibilitet i kvoterne, så man sørger for at udnytte fordelene ved elhandlen. Det er ikke helt let at gøre det. Det kan også være svært at finde ud af, hvordan man tager nye ind i et kvotesystem. Ordi det ikke er helt indlysende let at lave sådan et system, kunne det tænkes at man startede med at lave et mere administrativt kvotesystem, og på længere sigt lade det gå over i et omsætteligt system.

Joint implementation skal man også tage højde for i et eventuelt kvotesystem, så man på et tidspunkt kan indbygge bestemmelser om joint implementation. Dem kender vi jo ikke rigtigt i dag, vi kender dem måske i november.

Kim Behnke spørger om, hvad bygningen af den norske gaskraft betyder for elpriserne. Der vil jeg vende det om: hvor høje skal elpriserne være for at nordmændene bygger gaskraft? Det er et spørgsmål om hvornår det kan betale sig, og selvfølgelig også et spørgsmål om hvornår de får lov. Det kan man have mange meninger om, men det begynder at blive attraktivt lidt over 20 øre pr. kWh.

Anni Svanholt spurgte, om der var løbende mulighed for justering i et eventuelt kvotesystem. Der opfatter jeg sådan, at hvilke muligheder er der for at føre energipolitik, hvis man har med et sådant kvotesystem. Det er en af tingene der gør, at det ikke er så nemt at lave kvoter. Der skal indbygges alle mulige fleksibiliteter, både for den sektor, man regulerer, men også for det politiske system. Det har jeg ikke noget entydigt svar på. Horvidt der var typer af virkemidler, der var i modstrid med hinanden? I en vis udstrækning er kvoter og afgifter i modstrid med hinanden, hvis man anvender dem på samme markedssegment. Rent logisk skal man have enten det ene eller det andet, men ikke begge dele. I Danmark man har valgt i at have forskellige virkemidler overfor forskellige markedssegmenter.

Varmesektoren har afgifter, det har elsektoren ikke. Derfor kunne kvoter over for elsektoren være en mulighed.

Hvad koster CO2-politikken? Der findes en slags svar i Energi 21, hvor der er opgjort hvad er ekstraomkostningerne ved den energipolitik, som er diskuteret i "Energi 21", i forhold til en "business as usual". Nu kan jeg ikke huske tallene i hovedet, men med forbehold for at huske forkert er 1-2 milliarder om året i starten og så et højere beløb senere, men det er energipolitikken som sådan.

Ejerskab og brugerindflydelse

Panel: Lektor Henrik Lund, Aalborg Universitet, Dir. Mogens Houe, KOMGAS. Cand. polit. Knud Mosekjær Madsen, Danske Elværkers Forening.

Skæv repræsentation i elselskaber

Henrik Lund: Det hovedspørgsmål, vi er blevet bedt om at forholde os til, er om det er muligt at bevare det nuværende ejerskab og indflydelse under liberaliseringen. Spørgeren må åbenbart kende svaret, fordi det fortsætter: hvad bør komme i stedet? Lad mig indledningsvis kort sige lidt om erfaringen med det nuværende ejersystem og brugerindflydelse, som jo kort fortalt er en kombination af forbrugerejede og kommunalt ejede selskaber, i hvert fald inden for elsektoren. Jeg synes vi har haft gode og dårlige erfaringer.

De gode erfaringer er et omkostningseffektivt system, fordi i den måde, vi har forbrugereje på, har været indbygget både konkurrence og priskontrol. Som min kollega Frede Hvelplund allerede har redegjort for, har vi været i stand til med det system at frembringe elpriser, sådan at de danske forbrugertyper, som er karakteriseret ved relativt små forbrugere i forhold til andre lande, kan ikke købe el billigere andre steder end i Danmark. På den måde har det fungeret godt med hensyn til at være omkostningseffektivt.

Teknologikonservative De dårlige erfaringer med det forbrugerejerselskabet er, at det har været teknologikonservativt. Det er ikke fra de forbrugerejede selskaber, at vi er blevet mødt med initiativer til at lave vindmøller og afregningsregler for vindmøller, kraftvarmeanlæg osv. Tværtimod har det altid været i konflikt med det forbrugerejede system at indføre de teknologier. Det har dog været muligt. En meget aktiv befolkning i kombination med et meget aktivt folketing har kunnet presse de forbrugerejede selskaber til at acceptere de nye teknologier, efterhånden også forholdsvis positivt accepteret nogle af dem.

Ingen går konkurs Der er det igen positivt at have forbrugerejede selskaber, fordi der har ikke været aktionærer, som er kommet i klemme, dvs. det har været muligt at presse de selskaber til at acceptere de nye teknologier uden at nogen er gået konkurs eller man har haft enorme oprør. I Jyllands-Fyn-området er 25 pct. af markedet forsvundet uden at nogen er gået konkurs af den grund. Lidt firkantet sagt er lidt underligt at vi er samlet i dag for at diskutere hvordan vi kan indføre konkurrence, sådan at vi kan løse det problem, vi *ikke* har i Danmark. Så forsvinder opmærksomheden fuldstændigt fra det problem, vi har i Danmark.

Engelsk skræmmebillede Er det muligt at bevare det nuværende ejerskab og indflydelse under liberaliseringen? Hvis vi tager ejerskabet først: Ja, det er muligt at bevare det nuværende ejerskab. Man kan bare henvise til Norge, som vel er det mest liberaliserede elsystem overhovedet i Europa, hvor det i højeste grad er muligt for den enkelte elforbruger at vælge, hvor man vil købe. Der har man lavet en liberalisering uden at ændre ejerskab og har bevaret det offentlige ejerskab med kommunalt ejede selskaber. Om det også er ønskeligt at bevare det nuværende ejerskab? Hvis alternativet er at sætte det

hele på aktier, som de har gjort i England og solgt det meget lavere end værdien og lavet en ordning, så elforbrugerne i England betaler en hel masse penge til profit, som nogen i USA skal hve (det er USA der ejer halvdelen af systemet, så vidt jeg er orienteret) - det vil for mig være et skrækscenarie. Hvis vi kan undgå den løsning ved at bevare forbrugerejet, skal vi gøre det. Så for mig er det også ønskeligt at bevare forbrugerejet.

Elforbrugeren kender ikke sin andels værdi Indflydelsen? Jeg har foretaget et eksperiment, fordi jeg jo selv er elforbruger i Himmerlands Elforsyning og er dermed andelshaver i Himmerlands Elforsyning. Jeg har som forbruger prøvet at finde ud af hvad min indflydelse egentlig. Jeg er stillet op til og blevet valgt som repræsentant sammen med 290 andre i repræsentantskabet i Himmerlands Elforsyning, og der repræsenterer jeg så mig selv og 237 naboer. Jeg har forsøgt på mine egne og på mine naboers vegne at finde ud af, hvor vores penge bliver af, at prøve at se om jeg kan holde øje med dem og sikre, at de ikke forsvinder i alt det der sker i øjeblikket.

Det første problem er, at jeg kunne ikke finde ud af hvor meget, min andel egentlig var værd. Jeg kunne ikke slå op i regnskaberne og se, hvad min andel som forbruger er værd. Det må af forskellige skattetekniske eller selskabstekniske årsager ikke stå i regnskaberne, ikke særligt tydeligt i hvert fald. Ved forskellig hjælp fra regnskabschefer og den slags har jeg fået lavet et skøn over hvad min andel er værd. Den gennemsnitlige elforbruger i Himmerlands Elforsyning, som i gennemsnit bruger 10.000 kWh om året, har indskudt 30.000 kr. i foretagendet. Da jeg repræsenterer 237, er det ca 7 mio. kr., jeg forsøger at holde øje med. Der er min første bøn til jer i Folketinget: kan I ikke lave en lov, så det ikke bare bliver muligt, men også bliver pligtigt, at der i regnskaberne står, hvad min andel er værd, så jeg har en lille chance for at holde øje med den i de omlægninger, der foregår i øjeblikket.

Små valgområder dominerer bestyrelsen Det andet problem jeg oplevede i Himmerlands Elforsyning er, at af historiske årsager er valgreglerne i Himmerlands Elforsyning fuldstændig skæve og helt ude af trit med enhver form for demokrati. Det er inddelt i valgområder, der er 290 repræsentanter, og i de valgområder får man en repræsentant pr. påbegyndt 1000 elforbrugere, men i nogle valgområder er der kun 25, så der får de en pr. 25. I byerne er der 2000-3000, så de får en pr. 1000. Det betyder, at 15 pct. af elforbrugerne - dem i de små områder - sidder på over 50 pct. af repræsentantskabet. Samtidig gør en valgregel, når man vælger fra repræsentantskab til bestyrelse, at et lille flertal i repræsentantskabet sætter sig på hele bestyrelsen. Så 15 pct. af elforbrugerne i Himmerlands Elforsyning dominerer hele bestyrelsen. Så vidt jeg er orienteret, er samtlige 11 medlemmer af bestyrelsen da også medlemmer af det samme politiske parti. Det siger noget om hvor skævt det er.

Jeg har forsøgt internt i selskabet at foreslå at lave om på valgreglerne. Det blev selvfølgelig stemt ned temmelig massivt i sagens natur. Jeg har så fået hjælp udefra. El-prisudvalget har erklæret valgvedtægterne så skæve, at de er ulovlige ifølge Elforsyningsloven og de skal laves om. Problemet ved Elprisudvalgets afgørelse er lidt som med moms: den har lidt svært ved at slå igennem i Himmerland. Vi har lige haft ordinært repræsentantskabsmøde, og der havde bestyrelsen godt nok sat det på dagsordenen, at vi skulle diskutere disse vedtægter, men i sidste øjeblik meddelte de, at de havde kunnet nå siden jul at formulere nogle vedtægtsændringsforslag, så derfor sker der ikke noget på det område.

Travlt med at sælge Nordjyllandsværket Imidlertid har bestyrelsen i Himmerlands Elforsyning godt kunnet nå at være meget aktiv i at forsøge at sætte Nordjyllandsværket, som vi ejer, på aktier. Det er efter min mening det første skridt ud på glidebanen med den form for privatisering, som jeg ikke har lyst til. Den kan føre til, at andre end os selv ejer det, og så skal jeg som elforbruger betale til aktionærudbytter ind. Hvis det går som i England, køber de for meget mindre end det er værd, og jeg kan ikke henvise til regnskaber, der siger at jeg er blevet snydt.

Bevar det private forbrugereje Jeg vil derfor også bede jer om at bevare det private forbrugereje. Kan I ikke lave nogle regler om, hvordan valgvedtægterne skal være i de forbrugerejede selskaber, så man sikrer alle elforbrugere lige indflydelse og ikke kun dem, der af historiske årsager har det.

Bevar det offentlige ejerskab i gassektoren

Mogens Houe: Skal og kan forbrugereje fortsætte i en mere markedsorienteret naturgassektor? For mit vedkommende er svaret klart: der kan svares ja til begge spørgsmål.

Forbrugerejet opfatter jeg i en bredere betydning her, også omfattende det kommunale ejerskab som det er tilfældet for de regionale naturgasselskaber. Inden jeg går nærmere ind i gassektoren vil jeg nævne et par forhold, hvor gassen adskiller sig fra el, som er debatteret mest i dag. Det ene er miljøspørgsmålet. De fleste steder, hvor naturgassen vinder indpas, sker det på bekostning af mere forurenende brændsler, så alt andet lige er en øget naturgasafsalgning en god ting. Det er selvfølgelig ikke det samme, som at vi ikke skal anvende naturgassen mest effektivt. Der er vi i den heldige situation i Danmark, at gassen er indført over de sidste ti år, og kunderne er samtidig blevet rådgivet i at anvende det mest energiøkonomiske udstyr. Således sidder der i langt de fleste parcelhuse temperaturregulerende termostater og hvad ved jeg, som sørger for at vi bruger gassen på bedst mulig vis. Det er den ene store forskel. Vi er ikke på samme måde i konflikt med miljømålsætninger, som der kan være i elsidens.

Gældsbyrde Det andet er, at vi har ikke de samme opbyggede værdier som elsektoren. Man behøver ikke stille spørgsmålet: hvad sker der med de værdier, hvis forbrugerejet skulle ophøre? Tværtimod har vi stadig væk en betydelig gældsbyrde, som der skal findes en løsning på, før vi går ind i de mere markedsorienterede rammer.

Men man kan spørge sig selv: kommer EU's åbne gasmarked overhovedet til at fungere? Bliver det til kundernes og forbrugernes bedste? Det tror jeg, men de udviklingsscenarier, der tegner sig, ser to meget forskellige scenarier for hvad markedsåbningen indebærer. For at kunne forstå det billede skal vi have for øje, at gassektoren er præget af store og meget kapitalstærke aktører. Det er typisk olieselskaberne, deres datterselskaber og store statslige selskaber. Der er monopol på infrastrukturen, og desuden har vi fået vedtaget et gasdirektiv, som er meget bredt og som i høj grad overlader det til medlemslandene at udfylde det. Dvs. vi kan få forskellige grader af konkurrence lagt ind i gassektoren. Vi ser altså et billede, som har nogle store spørgsmålstejn i sig.

Få eller mange gasleverandører om 20 år Jeg vil tegne to yderpunkter op, man kan se for sig. Det ene yderpunkt er, at nordmændene lægger en gasledning til Polen for at sælge mere gas østover. Den krydser Danmark, det er jo herligt. Russerne lægger en gasledning vestover, måske for at sælge noget gas til svenskerne, men i det hele taget også for at ekspandere mere vestover. Det ville også være dejligt set fra Danmarks synspunkt. Jo flere gasproducenter, som lægger deres gasledninger tæt forbi Danmark, desto bedre for Danmark.

Om de ting sker er uklart i dag. Den norske gasproduktion er koncentreret om gasforhandlingsudvalget, som består af 20 producenter, men det styres altså som om der kun var én udbyder i dag. Vi ved ikke, om det får lov til at fortsætte sådan. Den russiske gasproduktion styres i dag af Gazprom. Udenlandske selskaber er på vej ind, endda i ret stor hast. Så om den russiske gasproduktion om fem-syv år sælges af 5-7-10 udbydere i konkurrence med hinanden eller om det stadig styres af Gazprom er også et usikkert spørgsmål.

Så vi står med nogle store spørgsmålstejn, når vi skal se på: hvad betyder gasdirektivet på udbudssiden? Vil vi stadig have udbud koncentreret på meget få hænder eller vil vi se en stærkt diversificeret

udbudsstruktur med 20 udbydere fra Norge, med ti fra Rusland, fem fra Tyskland osv. og med en gasbørs?

Offentligt ejerskab det sikreste indtil videre Der kan laves mange gætterier, men i den situation er det bedst at klappe hesten. Under alle omstændigheder kan man sige, at hvis vi holder fast i det offentlige forbrugerejerskab af distributionsselskaberne, så er vi i hvert fald sikker på at have en ekstra hest at kunne spille på. Hvis markedet åbner fuldt op for konkurrence og der kommer masser af udbydere og en gasbørs, skal udbudssiden nok sørge for at vi i lille Danmark kan få gassen til rigtige og lave priser. Sker det ikke, kan der være meget fornuft i at vi samler vores styrker i dette lille land for at få varetaget vores interesser i det store åbne marked. I forhold til de to ekstremer for markedsåbning er det at fastholde forbrugerejet en fornuftig ting. Vi sætter ikke noget over styr ved at holde fast i det. Tværtimod giver det os ekstra spillemuligheder.

Svært at sælge de kommunale gasselskaber Kan vi fastholde det? Ja, det kan vi. Allerede i dag ligger ejerskabet i distributionsselskaberne hos kommunerne. Faktisk skal der temmelig meget til før kommunerne kan afsætte deres ejerandele af gasselskaberne til anden side. Det er nemlig fastslået i alle vedtægter, at de eneste der kan være ejere af selskaberne, er de gasforsynede kommuner. Vedtægtsændringer kræver to trediedele flertal i et repræsentantskab. Både politisk og geografisk skal der være en meget stor enighed om at sælge ud af forbrugerejet.

Kommercielle aktiviteter og kommunekasser holdes adskilt Ganske kort: skal der slet ikke ske noget? Jo, de kommercielle aktiviteter skal lægges ud i et selskab med selvstændigt regnskab. Der må ikke kunne krydssubsidieres fra de små forbrugere, og der må ikke kunne føres kommunale penge ind i den kommercielle bane uden man kan se hvor pengene kommer fra. Monopolaktiviteterne - drift af nettet og at stå for de offentlige forsyningsforpligtelser - skal også reguleres på en anden måde end i dag, hvor vi kører efter hvile-i-sig-selv princippet. Der skal i langt højere grad en slags benchmarking ind, som sørger for at selskaberne selv har interesse i at gøre det bedst muligt, også på monopolaktiviteterne. Jeg tror, man skal lade det dryppe en smule på degnen, nemlig på ejerne, på kommunerne, så de får de rigtige incitamenter til at holde selskaberne i ørerne og sørge for, at de gør det så godt som overhovedet muligt.

Samarbejde Vi skal selvfølgelig se på vores samarbejdsrelationer i øvrigt. Henrik Lund var lidt inde på, at Dngas og de regionale selskaber skulle vurdere de strategiske samarbejds muligheder. Med den usikkerhed, vi står overfor om hvordan markedsåbningen på gassiden vil forme sig, kan der være god fornuft i, at vi i Danmark ser på, hvordan vi nu tackler bedst vores færd ind i det åbne marked? Til sidst ganske kort om erfaringerne fra udlandet? I USA og England har man fuldt liberaliserede gassektorer, men det har taget ti år fra de første lovgivningsmæssige initiativer til konkurrencen virkede. Det er i begge lande. Det var endda selv om der var mange producenter begge steder.

El- og gasselskaber finder sammen El- og gassektorerne slår sig i højere grad sammen. Der kan man godt se på, hvilke mastodonter der omgiver os og hvor det kan være af betydning, at vi lige klapper hesten og holder fast i det vi har. Vi ser fra Berlin, at Gas de France har været villig til at give en pris for et distributionsselskab, som ligger på det dobbelte af analytikernes værdivurdering. Det gør de ikke for deres blå øjnes skyld, de regner med at få de penge igen på en eller anden led. England viser, at det er ikke bestemte dele af gassektoren eller kunderne, som bliver tabere. Vinderne bliver dem, der forstår at tilpasse sig de nye vilkår og se de opståede muligheder. Fordelen ved dette er mere dynamik i sektoren og flere effektivitetsfremmende foranstaltninger, men det betyder efter min mening ikke, at vi skal smide barnet - nemlig vores alle sammens selskaber - ud med badevandet.

Giv elsektoren gode konkurrencevilkår

Knud Mosekjær: Det er interessant at konstatere, at ligegyldigt hvilket emne vi diskuterer i dag, dukker forbrugerbeskyttelse, forbrugerindflydelse og ejerskab op. Det er der en vældig god grund til, og jeg finder det i øvrigt særdeles rimeligt. For mig er forbrugerbeskyttelse og forbrugerindflydelse begreber, der ligger tæt på hinanden. Det er også min opfattelse, at der er al mulig grund til at styrke forbrugerindflydelsen. Faktisk er en kraftig forbrugerindflydelse forudsætningen for et godt velfungerende marked.

Politisk styring overtrumfer forbrugerdemokratiet Det er kendetegnende ved det system, vi har eller det system vi kommer fra, at forbrugerne træffer flertalsafgørelser om hvad der skal laves, hvis forbrugerne i det hele taget får lov til at bestemme. Der er en stærk tendens til, at alle større beslutninger træffes politisk. Det tror jeg, man må erkende. Under de nuværende politiske forhold er det stærkt begrænset, hvad man i realiteten overlader til elforbrugerne og forbrugerdemokratiet. Det gør jo i realiteten forbrugerdemokratiet temmelig indholdsløst, hvis andre bestemmer. Alligevel synes forbrugerdemokratiet at være sat i centrum på centralt hold.

Under markedsforhold sker der jo noget ganske andet. Der stemmer elforbrugerne jo ikke om noget som helst. Der træffer de deres egne valg. Det er jo den model, vi generelt mener er den bedste her i landet. Men det er helt klart at en markedsorienteret model forudsætter, at forbrugerne har valgmuligheder. De skal kunne vælge mellem producenter og forskellige produkter. Det er også vigtigt, at elforbrugerne holdes indgående informeret om, hvad der foregår på markedet og hvilke valgmuligheder de har. Det må være en meget vigtig del af en elreform, at man lovmæssigt sikrer et gennemsligt elmarked.

Adgang for alle til markedet Målet må være over en årrække at give alle forbrugere adgang til markedet. I Danske Elværkers Forening mener vi, at det fri forbrugsvalg repræsenterer den ultimative forbrugerindflydelse og forbrugerbeskyttelse, nemlig retten til at vælge fra og retten til at vælge til. En anden sag er, at den danske miljøpolitik under markedsforhold må varetages på anden måde end i dag. Ikke via direkte påbud og forbud, men man må finde nogle tekniske, økonomiske styringsinstrumenter, som kan fungere og kan sikre energi- og miljøpolitikken. I den foregående session erfarede vi, at det kan godt lade sig gøre.

Politisk problem at vitalisere kapitalen i elsektoren I den fortsatte diskussion af en energireform skal man tage udgangspunkt i den kendsgerning, at ejerne ejer elforsyningen. Det er efter min opfattelse et politisk trick at tale om forbrugerskabte værdier. Det begreb har ikke noget juridisk indhold. En anden ting er, at det er ganske oplagt et politisk problem at vitalisere kapitalen i elsektoren. Den vil blive meget ujævnt fordelt, hvis man ikke gør noget. Jeg forstår godt, at det er et politisk problem. Faktisk har vi i elværksforeningens sekretariat i masser af år været klar over, at den egentlige forhindring for en effektiv liberalisering af elsektoren ligger her. Det er helt nødvendigt at styrke og tydeliggøre ejerinteresserne, hvis en liberalisering skal lykkes. Der skal findes en løsning. Jeg kender den ikke præcis, men jeg må anbefale at man finder en løsning, der tager udgangspunkt og respekterer de nuværende ejerforhold. Jeg må jo påpege, at der ikke er meget ved et ejerskab, hvis man ikke kan disponere sin ejendom. En ejer skal selvfølgelig have ret til at vurdere, om ejerskabet er værd at opretholde eller om man med fordel kan anbringe sine penge på anden vis.

Forbrugerejerskab står og falder med forbrugerne Derfor kan man også konkludere, at det danske forbrugereje kan og vil kunne bestå, så længe det er attraktivt for forbrugerne at opretholde det. Så enkelt er det. Interessen for at bevare forbrugerejet har regeringen en vældig indflydelse på. Lysten til at bevare forbrugerejet hænger selvfølgelig sammen med de rammebetingelser, som gælder for elsektoren. Det er

vigtigt, at elsektoren får fair play for sine virksomheder og at branchen står stærkt på et marked. Faktisk er det forudsætningen for at forbrugerejdet kan overleve. Regeringen har lovet gasselskaberne, at deres konkurrenceevne vil blive drøftet for at sikre deres fremtid. Jeg håber, at regeringen vil indlede drøftelser af tilsvarende art med elsektoren.

Markedsandel skal opretholdes Hvile-i-sig-selv princippet kan selvfølgelig ikke opretholdes i de dele af elsektoren, som bliver konkurrenceudsat. Elsektoren har hidtil haft mulighed for at indregne en bruttoprofit i elprisen af en størrelse, som netop sætter elsektoren i stand til at finansiere nye forsyningsanlæg. Men heller ikke større. På et marked har man selvfølgelig ingen garanti for nogen profit, der kan bruges som investering i noget som helst. Der skal man tjene sine penge, og når man har tjent pengene, er det ikke engang sikkert, at man har lyst til at investere dem i elproduktion, for det skal jo være rentabelt. Vil man opretholde forbrugerejdet, må man tilvejebringe forhold for den danske elsektor, der gør det muligt at opretholde elsektorens nuværende markedsandele. Forbrugereje og markedsandele er faktisk synonyme. Det kan kun lykkes, hvis man giver elsektoren gode konkurrencemæssige vilkår.

Forbereder sig på liberalisering Struktur er en slags bygning, der skal gøre en stærk på et marked. Den bygning skal ikke bygges, før man ved hvor markedet er henne. Elsektoren forbereder sig i øjeblikket med arme og ben på en liberaliseret fremtid. Vi forbereder os på et marked, og jeg håber at vi får det marked. Under alle omstændigheder vil den struktur, elsektoren ender i, afhænge af den situation, man bliver bragt i.

Spørge- og debatrunde

Folkeaktier, offentlige forbrugeres stemmewægt, gasdemokrati, liberaliseringsform og pamperi

Kim Behnke: Henrik Lund, du taler meget om direkte brugerindflydelse. Mener du ikke, at et system, hvor forbrugerne de har en aktie i hånden, vil styrke forbrugernes interesse? I det daglige, når driften kører uproblematisk, er det sjældent at der i de forsamlinger er den store interesse. Det er når et luxembourgsk selskab vil købe aktier i Ceres, når I har diskussioner hos jer i Himmerland. Mange forbrugere aner ikke engang, om det er dem selv eller den kommune de bor i, der ejer selskabet. Vil et folkeaktiesystem - eventuelt kombineret med en gylden aktie, så man forhindrer at det hele går på amerikanske hænder - ikke være en model, du kunne være tiltrukket af?

Hvordan skal kommunerne, amterne og statens stemmewægt være i disse selskaber, fordi kommune, amt og stat er nogle steder meget store forbrugere? Vil de skulle have en særlig rolle i den forbindelse? Det skal ikke være sådan, at der er alt for mange brugsuddelere med til at tælle stemmer op, for så kommer vi fra asken til ilden.

Mogens Houe, I (gasselskaberne, red.) er rent kommunalt ejet, så I har ikke forbrugere, I til daglig skal forsvare jer overfor, men spørger jeres forbrugere nogen sinde: "Hvorfor bliver vi ikke inviteret på samme måde som vi i elværket", hvis de tidligere har boet hvor der er fjernvarme? Du nævnte udviklingen i England, hvor har taget geografiske områder og liberaliseret efterhånden, hvor vi herhjemme på grund af gasdirektivet kommer til at foretage en volumenmæssig liberalisering. Har I overvejet fordele og ulemper ved de to måder at gøre det på?

Knud Mosekjær, jeg tror I holdt et større arrangement i Århus, hvor Århus' borgmester Flemming Knudsen gik på talerstolen og blev refereret i alle aviser for, at hder var for meget pamperi i den danske elsektor. Jeg har også med interesse fulgt mange af de publikationer I sender ud med helsiders afportrættering af nyvalgte bestyrelsesmedlemmer og nyvalgte repræsentantskabsmedlemmer o.s.v. For at være djævelens advokat i dag, er der ikke en tendens til at I forærer nogle argumenter til

Konkurrencerådet om, at I er overadministreret og der er lidt for mange mennesker. Ville tilsvarende repræsentantskaber og kæmpe bestyrelser gøre sig gældende, hvis I var på et 100 pct. konkurrencemarked?

Folkeaktier, vedtægter lokalt problem, brugerejerskab i gasselskaber og vitalisering af elkapital

Peter Hansen-Nord: Til Henrik Lund omkring ejerskab, hvor du beder os om at sikre, at der i de fremtidige regnskaber vil figurere, hvor meget Henrik Lund ejer af sit forsyningsselskab i Himmerland. Der er forslaget jo, at du får aktien på de 30.000 kr., så behøver vi ikke gøre mere ved det. Hvad vil du sige til det? Var det ikke brugerindflydelse, så det kunne blive til noget? Så spørger du, om vi kan gribe ind omkring de vedtægter, I måtte have i Himmerlands Elforsyningsselskab. Jeg vil meget nødtigt blande mig i, hvordan vedtægterne er i Himmerlands Forsyningsselskab. Vi har rigeligt med de vedtægter, vi har i EU. Vil I ikke godt decentralt klare dem oppe i Himmerland?

Til de regionale naturgasselskaber/Mogens Houe. Nu skal jeg være djævelens advokat, når jeg siger, at jeg har altid efterlyst en slags brugerejerskab. Det er ikke nødvendigvis brugerne, der ejer de regionale gasselskaber, det er kommunerne. Det er ikke sikkert, at alle i kommunen er gasforbrugere. Hvordan vil I sikre at brugerne også får de gevinster, der en dag ligger, for at kunne lave den samme konvertering som inden for elsektoren, hvor vi alle i et eller andet omfang er brugere og har været med til at opbygge de kapitaler, der ligger der? Hvordan skal de regionale gasselskaber spille og hvordan sikrer du, at brugerne også får de gevinster? Nok siger du, at jeres største problem er gælden, men når den er afproblematiseret, mangler jeg den *link* over til forbrugerne, som vi snakker om her. Der er det nemmere i elsektoren.

Knud Mosekjærs udtryk om at vitalisere kapitalen i selskaberne er et godt udtryk. Du kommer selv ind på, at det skal lægges ud i nogle aktier på en eller anden facon, og omsætteligheden kan man så diskutere. Skal der være en begrænsning for omsætteligheden? Skal der være en forkøbsret? Det er mere selskabsretlige problemer. Knud Mosekjær, forstår jeg dig ret, når jeg siger, at det er det det drejer sig om? I formiddag var Frede Hvelplund inde på, at der lå værdier for 60 mia. kr., eller var det 80-100 mia. Hvor stor del af selskabernes værdier skal ud til brugerne som deres del af opbygningen og hvor meget skulle man tænke sig der skulle ligge i selskabet som sådan? Har I gjort nogen overvejelser om hvordan det skulle gøres? Vi har snakket om det i flere år, men jeg kunne godt tænke mig det lidt mere konkret.

Hvordan undgå en Barsebäck-situation? Søren Kolstrup: Det var interessant at høre, at Henrik Lund og Mogens Houe med forskelligartet styrke og ud fra forskellige synspunkter sagde, at forbrugerejet skulle bevares. Der er tidligere blevet nævnt Barsebäck. Der er blevet nævnt det forhold, at uanset hvordan vi vurderer det hele, kan vi konstatere, at der er sket et tab af demokrati derved, at omkring Barsebäck-diskussionen har demokratiet pludselig fået en overdommer. Det kan godt være, at man kan få gennemført beslutningen, men den hænger i en tynd tråd, for instanser uden for det traditionelle demokrati øver indflydelse. Det bekymrer mig. Der er sket en reduktion af demokratiet, af folkestyret. Jeg vil godt have både Henrik Lund og Mogens Houe og også Knud Mosekjær - hvis du har lyst, din indfaldsvinkel er en lidt en anden, fordi der skal vi jo bare have et effektivt marked for at kunne sikre det - kommer med nogle offensive bud på, hvordan vi sikrer bevarelsen af det overordnede demokrati. Barsebäck-diskussionen viser, at der kan ske en reduktion af demokratiet. Hvordan kan vi simpelt hen bevare folkestyret i den sammenhæng og sikre forlods, at vi ikke havner i en Barsebäck-diskussion?

Kan hvile-i-sig-selv opretholdes og ejerskab i distributionen? Anni Svanholt: Det fremgik tydeligt at bl.a. af Henrik Lunds indlæg, at der er et stort demokratisk underskud i elsektoren i særdeleshed. Det ville jo være meget ulykkeligt, at vi som folkevalgte og som folketingsmedlemmer mistede indflydelse i forhold til at bestemme over vitale dele i Danmark, nemlig energisektoren. Henrik Lund, mener du, at vi kan opretholde hvile-i-sig-selv princippet og at det alene er et spørgsmål om politisk beslutning? Du var

inde på Nordjyllandsværket og at sætte det på aktier, og her snakker vi om kraftværker, men distributionen - at have ledninger man kan sende el igennem - ejerskabet til distributionen er det helt centrale for at kunne have samfundsmæssig kontrol. Mener du, at det vil have indflydelse på ejerskabet på distributionen, hvis hvile-i-sig-selv princippet bliver undergravet eller kommer under pres? Hvis andre vil kommentere det, ville jeg meget gerne høre synspunkter på det.

Demokrati kræver mange politikere, el-kapital i arbejde og elselskaber skal være forretninger

Knud Mosekjær: "Pamperi i elsektoren". Et decentralt demokrati med 105-110 distributions- og produktionsselskaber kræver et stort kontingent af politikere. Man kan jo ikke på den ene side sætte pris på decentralt demokrati og på den anden side brokke sig over, at en masse politikere render rundt og styrer demokratiet. Det hænger jo sammen. Jeg kender ikke direkte til pamperi inden for elsektoren. Hvis der er noget, så er det i hvert fald et meget billigt arbejdende pamperi, for der er store penge i det.

Til Peter Hansen-Nord om hvordan man kan vitalisere kapitalen: Det er helt nødvendigt, at elforsyningskapitalen får lov til at arbejde, og det er nødvendigt at sikre, at den kan arbejde effektivt. Vores kapital ville ikke være den eneste kapital på det danske eller europæiske marked. Hvis vi ikke arbejder effektivt, bliver vores kapital slået tilbage, så forsvinder den. Vi skal kunne forsvare vores kapital, hvis vi vil liberalisere. En anden ting er, hvis vi pakker Danmark ind og holder os til de gode gamle dage, fordi de var sådan set ikke så dårlige. Men vil man liberalisere, er det vigtigt, at vi får mulighed for at forsvare vores kapital, ellers løber andre med den.

Til Søren Kolstrup, hvordan man bevarer et overordnet demokrati? Jeg vil godt forstå det meget overordnet, fordi jeg vil gerne se det sådan, at demokratiet er noget, Folketinget og kommunerne tager sig af, mens elsektoren og det øvrige erhvervsliv på områder, hvor det i øvrigt er hensigtsmæssigt, forsvare forretningen. Jeg mener, at vores store demokrati sagtens kan varetage samfundets interesser. De økonomiske analyseinstitutter har alle sammen givet det råd at køre vores energipolitik via markeds kræfterne i stedet for direkte påbud og forbud. Demokratiet har sin plads, og vi får de bedste løsninger, hvis man samtidig giver elsektoren plads til at være forretninger.

Demokrati sikrer effektivitet, moderat overgang til frit forbrugervalg, kommunal gasrisiko og ingen større ændringer i gassektoren

Mogens Houe: Kim Behnke spurgte, om vi spørger nogensinde forbrugerne. Nu har jeg været til en del repræsentantskabsmøder rundt om i selskaberne, og jeg hører på hvert repræsentantskab tre-fire personer, som er henne for at hive enten direktøren eller nogle fra bestyrelsen til side og sige "nu skal du lige høre". Det er selvfølgelig en indirekte måde at høre fra forbrugerne på, men vi hører fra dem.

Selskaberne bliver også dagligt ringet op af forbrugere, der er glade for eller utilfredse med et eller andet, og på den måde er det ikke anderledes end enhver anden virksomhed. Hvis man bliver behandlet skidt, skal man nok lade høre fra sig. For mig at se er det en ekstra sikring af de interesser, man har som forbruger, at ejerskabet ligger hvor det gør. At konkurrencen har nogle gunstige virkninger i bedre effektivitet og mere dynamik, er en anden side af sagen, men man kan få de bedste fra begge verdener. Indtil videre gør vi i hvert fald klogest i at holde fast i, at vi vil have det bedste fra begge verdener. Fordele og ulemper ved markedsåbningen, som vi har tænkt os i Danmark kontra England: Den områdemæssige åbning i England helt ned til småforbrugerne, (forleden åbnede de for, at alle forbrugere i England kan købe gas, hvor de vil), og det viser sig, at de får gassen billigere. De får en bedre service, så det virker, som det skal på den måde. Noget taler for, at vi går forholdsvist hurtigt til værks, fordi vi skal kunne stå os i konkurrencen med de andre. Det gør vi ikke ved at bure os inde og lade som ingenting, men der er nogle men'er og usikkerhedselementer i markedsåbningen på gassiden, så vi gør klogt i at vente og se, hvad de andre gør og hvad der rent faktisk kommer til at ske på markedet, før vi

går for voldsomt til vaflerne. Så klap hesten lidt og lad os se, hvad der rent faktisk sker på udbudssiden og hvordan de andre lande griber det an.

Til Peter Hansen-Nord om brugerejerskaber og hvem der skal have de eventuelle fordele den dag, man måtte finde på at sælge det. For det første er det ikke noget, der ligger i kortene. Kommunerne har sagt, at de vil holde fast i det, også når markedet åbner. Men man kan sige, den enkelte forbruger har i og for sig jo ikke haft noget i klemme i den forstand, at han har betalt det samme for gassen, som han betalte for sit alternativ, nemlig olie. Dem, der har taget risikoen, er kommunerne, som har garanteret for investeringerne. Skulle de finde på at sælge det (hvad jeg selvfølgelig ikke kan give en garanti for, at de ikke vil gøre på et eller andet tidspunkt), er det vel også rimeligt, at kommunen får overskuddet, som har taget risikoen. Her ser jeg ikke på samme måde som i elsiden et problem i at, vi har et kommunalt ejerskab og kontra den enkelte forbruger. Om man ønsker at styrke forbrugersiden fremover i forhold til den kommunale repræsentation, så kan man da sikkert godt finde ud af det. Man kunne jo lade nogle forbrugerrepræsentanter have en mere formel status i forhold til selskabet end i dag, men jeg tror egentlig ikke, at behovet er så stort.

Til Søren Kolstrup, hvordan sikres demokrati og folkestyre i gassektoren? I og for sig synes jeg, at det ligger meget fornuftigt i dag, og for mig at se tyder intet i sol og måne på, at vi laver om på det, heller ikke i forbindelse med en markedsåbning. Nogle aktiviteter skal ud i særskilte aktieselskaber med begrænset ansvar, så vi ikke får eksponeret kommunekroner i kommercielt marked. Det skal i hvert fald være sådan, at man kan se, hvad de kommunekroner går til, om det går godt eller skidt. Jeg synes, at vi er ganske godt hjulpet, hvis vi holder fast i det, vi har.

Lokalsamfund siger nej til folkeaktier Henrik Lund: Jeg vil gerne starte med at sige tak for tilbuddet om folkeaktier. Det lyder vældigt spændende. Jeg kan ikke lade være med at lave en sammenligning. Jeg bor i en andelsboligforening, hvor vi er 16 familier, der tilsammen ejer 16 boliger. Vi har organiseret det så smart, så at vi har en bolig hver, og det er jo sådan set privat ejerskab af vores egen bolig. Hvis I nu tilbød at sætte det hele på aktier, kunne jeg få udleveret en folkeaktie. Så kan jeg ikke lade være med at spørge om, hvorfor det skulle være mere privat end det jeg har nu? Er det ikke meget privat og udmærket, at jeg bare ejer min egen bolig? Hvis I kom og sagde, at nu skulle vi udstykke det i parceller, sådan at jeg specifikt ejede min egen bolig, så kunne jeg se, at det var en lille smule mere privat, men at det skulle være mere privat eller bedre, at nogle aktionærer ejer det, har jeg lidt svært ved at se. Jeg har også svært ved at se det i forhold til elforsyningen, fordi jeg ejer jo helt privat som forbruger mit eget elnet, kraftværk og transmissionsnet. Ved at sætte det på aktier bliver det tværtimod mindre privat af, fordi problemet med aktier er, at de kan sælges og at de vil blive solgt. Jeg går ind for den type liberalisering, hvor forbrugeren får mere magt til at spille producenterne ud mod hinanden, så vi får konkurrence og får produceret elektriciteten billigere. Jeg går ikke ind for den type liberalisering, som går ud på, at man har en hel masse aktieselskaber, som opkøber hinanden og laver et oligopol, så jeg skal betale mere for elektriciteten, som det foregår i øjeblikket.

Den type privatisering, hvor jeg kan blive ved med direkte at eje privat mit eget elnet og mit eget kraftværk, går jeg ind for. Den type privatisering, hvor aktionærer i USA eller Tyskland, ejer mit elnet for mig, kan jeg ikke se, at jeg har nogen glæde af. Tværtimod er jeg overbevist om, at den netop vil føre til et marked, som vil være et oligopolmarked og ikke et liberalt marked, hvor resultatet vil være, at jeg som lille elforbruger skulle betale meget mere for elektriciteten. Derfor alene af markedsmæssige årsager vil jeg gerne bevare mit private ejerskab over mit private elnet i Himmerland sammen med mine naboer. Det er det ene argument.

Det andet argument fører os over til et andet spørgsmål, nemlig om demokratiet. Jeg bor i en landsby, hvor industrien er lukket. Det var savværksindustri. I sådanne lokalsamfund er der jo kommet nyt liv i

vores lokalsamfund, fordi vi nu ejer et kraftvarmeværk og en vindmølle, og landmændene omkring os ejer et biogasanlæg. Der er der kommet meget mere liv og demokrati i lokalsamfundet på grund af de ting, og det er elforsyningsselskaberne en del af - at vi selv ejer vores eget elnet. Det er med til at give os indflydelse over vores dagligdag og dermed styrke det lokale demokrati. Det leder mig så hen til at svare Søren Kolstrup.

Netop ved at sikre et reelt liberaliseret marked og ikke et oligopolmarked er vi med forbrugerejet med til at styrke det lokale demokrati, hvor jeg som beboer i en landsby har indflydelse over min egen dagligdag, og Folketingets indflydelse over udviklingen. Det der skete med Barsebäck var netop, at nogle internationale sammenslutninger og elselskaber pludselig er kommet over Riksdagen i Sverige, og det skal undgå ved at lade være med at begynde at uddele folkeaktier eller sætte det på aktier på anden måde, fordi der er ingen tvivl om, hvem der kommer til at købe de aktier i den sidste ende. Det kan godt være, at man med en eller anden "golden share" kan lave et eller andet, så man måske kan forhindre det, men jeg kan ikke se, hvorfor man skulle begive sig ud i sådanne komplicerede løsninger, når vi har en simpel løsning, der hedder, at vi selv ejer det direkte.

Til sidst om hvile-i-sig-selv: Jeg kan sådan set ikke se noget problem i, at vi bevarer hvile-i-sig-selv. Det er et spørgsmål om politisk vilje, og indtil videre har den jo været der, og det skal blive ved med. Jeg kan ikke se, hvorfor det skal være nødvendigt, at nogen skal tjene penge på elforsyning andet end os elforbrugere, som ejer det og kan få det udbetalt i form af billigere elpriser.

Prisudvikling

Panel: Hans Henrik Østergaard, formand for Elprisudvalget samt Gas- og Varmeprisudvalget. Forskningsleder Anders Larsen, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut. Henrik Lilja, Håndværksrådet. Enerגיעhef Niels O. Gram, Dansk Industri.

Regulering under pres

Hans Henrik Østergaard: Siden slutningen af 1970'erne har vi her i landet haft en ordning, hvor priser og andre vilkår inden for størstedelen af energisektoren er blevet kontrolleret af to permanente udvalg: Elprisudvalget og Gas- og Varmeudvalget. De to udvalgs opgaver er fastsat i elforsyningsloven og varmforsyningsloven, og jeg har siden januar 1997 været formand for disse udvalg og har til min bistand en næstformand med juridisk ekspertise og en næstformand med teknisk ekspertise. Derudover består udvalgene af ligeligt sammensatte repræsentanter for forbrugere og leverandører. Det er miljø- og energiministeren, der udpeger medlemmerne. Konkurrencestyrelsen leverer sekretariatet, og Konkurrenceankenævnet er ankenævn for de afgørelser, vi træffer i Elprisudvalget og Gas- og Varmeudvalget.

Det er vores opgave at regulere monopolerne, og derfor er det os, der i dag er bærere af hvile-i-sig-selv princippet. Det er jo i lovgivningen omsat på den måde, at man siger, at de priser, som leverandørerne i sektoren må tage, skal svare til de nødvendige omkostninger. Det er udvalgenes opgave at efterse, at de anmeldte priser er i overensstemmelse med det og kun afspejler nødvendige omkostninger. Udvalgene give pålæg om at ændre det, hvis en forhandling ikke fører til et resultat.

Hvile-i-sig-selv giver ingen mening ved konkurrence Som det allerede er blevet sagt mange gange i dag, er denne reguleringsform under pres. I det omfang sektoren undergives konkurrencemæssige vilkår, bestemmes priserne i markedet, og det giver ikke længere mening at arbejde med et hvile-i-sig-selv princip for de dele af sektoren, der er konkurrenceudsatte. For så vidt angår denne del af sektoren må de almindelige konkurrenceregulerende regler i Konkurrenceloven finde anvendelse, så vidt jeg kan se det.

På hele det område er der så god mening i at analysere, hvad liberaliseringen betyder for prisudviklingen i sektoren. Det har jeg også bidraget med nogle synspunkter om, og dem skal jeg ikke gå nærmere ind i her. Den klareste konklusion på det er, at det kan ingen med sikkerhed sige noget om på nuværende tidspunkt.

Regulering for mild over for ineffektivitet Der vil naturligvis stadigvæk være monopoler tilbage inden for energisektoren, og spørgsmålet om de fremtidige priser er jo også ganske interessant. Monopolsiden vil gælde på elsidens, i hvert fald for så vidt angår systemsansvaret og netsiden. På varmesiden vil det nok som hovedregel fortsat gælde, at forsyningen med fjernvarme vil have monopolkarakter og er bestemt af en tvangsmæssig tilslutning af forbrugerne. Derfor er der fortsat behov for reguleringsmekanismer omkring prisudviklingen på det monopolbelagte område, og det er nødvendigt at overveje om de gældende mekanismer er tilstrækkelige.

Princippet om nødvendige omkostninger har utvivlsomt medvirket til en afdæmpet prisudvikling op til nu. Det kan det vel også fortsat gøre, men vi kan konstatere, at der er i dag ganske store forskelle fra egn til egn, både når det drejer sig om varmesiden og elsidens. Hvis vi tror på (og det fremgår af en række af indlæggene), at der er et omkostningsbesparingspotentialer i sektoren (så kan vi diskutere, hvor stort det er), som kan udløses gennem konkurrence der hvor der er konkurrence, så gælder det naturligvis tilsvarende, at der er det samme potentialer for omkostningsbesparelser i den monopolagtige del. D.v.s. at skal vi realisere det, må vi konstatere, at vi har brug for yderligere instrumenter end dem, vi hidtil har haft til rådighed og som åbenbart ikke i tilstrækkelig grad har kunnet sikre en omkostningseffektivitet. Så gælder det naturligvis, at når sektoren får både en konkurrencedel og en monopoldel, ja så opstår der til stadighed spørgsmålet om krydssubsidiering mellem disse to dele af sektoren. Det er naturligvis også en opgave at vogte over det.

Naturligt at slå de to udvalg sammen Det gælder i stigende grad, at det er kunstigt at regulere varmesektoren og gassektoren for sig og elsektoren for sig. Båndene, teknologisk og økonomisk mellem disse to dele af sektoren, er så tætte, at det efter min opfattelse ville være naturligt at tage hensyn til det, når man tilrettelægger den fremtidige regulering. Uanset hvordan man vælger at gøre det, skal man gennemføre den forenkling, der består i at lave en enhedsorganisation på dette område.

Konkurrencen ændrer kun lidt for forbrugerne

Anders Larsen: Jeg skal sige lidt om den forventede prisudvikling på gas, fjernvarme og olie set med husholdningsbriller. Min baggrund er forskning i Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF), først og fremmest med energieffektivisering, men også med samfundsøkonomiske vurderinger af vindkraft, bæredygtighed og reorganisering af energisektoren, mest elsektoren og kun en smule har jeg beskæftiget mig med gassektoren. Min konklusion er, at set med husholdningernes øjne sker der meget lidt med priserne på grund af konkurrence. Der sker utroligt meget mere inde i dette hus (Christiansborg, red.) af andre grunde end konkurrence: afgifter.

Det er der flere grunde til. En stor del af husholdningernes energikøb foregår allerede i dag på et konkurrencemarked, som ikke skal ændres, og jeg tænker på fyringsolie og benzin. Så kan man sige, at så er jeg så heldig, at olieprisen formentlig lægger et loft eller en bund over gasprisen, så der kan ikke ske alverden på gasmarkedet, fordi man har oliemarkedet til at holde det i ave.

Afgifter fortynder konkurrencen En anden grund til, at der sker meget lidt med priserne i husholdningsperspektiv, er det meget høje afgiftstryk. Jeg siger ikke noget om, at det er for højt, men jeg siger, at det er meget højt. Over halvdelen af husholdningernes udgift til energi er afgifter, og typisk er

det langt over halvdelen. Det betyder, at den konkurrenceudsatte del - altså der hvor konkurrencen spiller ind - så at sige bliver fortyndet med det høje afgiftstryk, så det bliver nogle små procenter, der bliver ud af det med husholdningernes øjne.

Under 15 pct. af forbrugernes elpris berøres af konkurrence Specielt for el er det kun 10-15 pct. af en husholdnings pris, som er udsat for konkurrence. Med økonomibriller er de 10-15 procent interessante, for det er dem, der siger noget om produktionen, men i husholdningsøjne er det jo ligegyldigt hvad de betaler til, om det er afgifter eller produktion. Resten er som sagt afgifterne, det er transmission og distribution, som Hans Henrik Østergaard stadig vil tage sig af, eller det er prioriteret produktion, som bliver prissat for sig selv. Den konkurrenceudsatte del af elprisen fylder altså ikke meget. I branchen er der vel en fælles opfattelse af, at der er rigeligt med elproduktionskapacitet. Man kan diskutere afgrænsning og det ene og det andet, men jeg tror mange er enige. Der er også mange, der kommer med tal på. Det gør jeg ikke. Der sker simpelt hen det samme, som når der kommer for mange kartofler til grønttorvet: prisen på kartoflerne går ned, og det samme gør det med el, indtil landmændene eller hvem det nu er og elproducenterne har tilpasset sig. Så vender man tilbage til et eller andet normalt prisleje, og det gælder både for el og kartofler.

Fjernvarmekunder bundet teknisk og økonomisk For fjernvarmen er der et problem, som I skal være opmærksomme på, fordi fjernvarmekunderne er mere eller mindre - man kan diskutere hvor meget - bundet både teknisk (det kan ikke lade sig gøre at skifte sine fjernvarmeinstallationer ud) og ind imellem også juridisk ved kontraktlige forpligtigelser til at aftage fjernvarmen. Det er jo *gefundenes Fressen* for en virksomhed at have kunder, som er forpligtigede til at købe ens produkt, koste hvad det vil. Så i kraft- og varmesammenhæng har vi stadigvæk brug for H.H. Østergaard til at passe på, at varmekunderne ikke bliver snydt.

Statens dobbeltrolle som ejer af DONG For gassen er der en helt anden type problem. Guderne skal vide, at dette er lidt af et sceneskift, men staten har både en ejerinteresse som ejer af DONG og en forpligtigelse til at etablere et fungerende marked, og disse to hensyn går ikke altid hånd i hånd. Med hensyn til erhvervslivet mener jeg groft sagt, at erhvervslivet har stor erfaring med at klare sig i konkurrence, hvis de kan få lov til det. Hvis de ikke kan, er jeg sikker på, at Niels O. Gram vil hjælpe.

Små forbrugere betaler storkunders lavere pris

Henrik Lilja: Som repræsentant for en stor forbrugergruppe bestående af små og mellemstore virksomheder er det naturligtvis yderst interessant, hvordan prisudviklingen vil komme til at se ud. Jeg vil først sige noget om elmarkedet. Det har jo ikke skortet på rapporter og avisartikler om, hvordan priserne vil komme til at udvikle sig. Bl.a. har vismændene i deres forrige rapport peget på, at de vil falde. Dagbladet Børsen har givet udtryk for noget tilsvarende. Begge har imidlertid i de to tilfælde taget udgangspunkt i priserne på et isoleret nordisk marked, hvor priserne i de øvrige skandinaviske lande typisk er lavere end Danmark. Tyskland bliver også en del af markedet, og med deres væsentligt højere priser er det mere sandsynligt, at de danske elpriser vil stige. Konkurrencestyrelsens rapport, som kom for et par uger siden, siger også, at priserne lige så godt kan stige som falde.

Fri priskonkurrence kræver omtanke Poul Sachmann fra Elsam nævnte tidligere interessen for det tyske marked, og hvorfor skulle man sælge billigt i Danmark, når man kan sælge dyrt f.eks. i Tyskland? Jeg mener, at det er væsentligt at få nogle kvalificerede bud på den prisudvikling. Hvis priserne kan forudsiges at tendere mod en stigning, burde man måske tænke sig om en ekstra gang, før man lader denne proces løbe af stabelen. Dagen efter, at Børsen i sin tid forudså faldende danske elpriser, var man

fra politisk side af miljøpolitiske årsager ude med, at så må energiafgifterne stige. Det kan i og for sig være relevant og legitimt, men det vil give en situation, hvor man har placeret de stigende afgifter på de mindre kunder, som vi har set det på det hidtidige CO₂-afgiftområde.

Skulle el-priserne imod min forventning falde, får små og mellemstore virksomheder og andre mindre forbrugergrupper næppe megen glæde af. Allerede på nuværende tidspunkt burde man tænke ind, hvordan et eventuelt provenu skal fordeles.

Prisdifferentiering udvides Samtidig med, at vi har lave danske elpriser, er der også relativt små forskelle mellem priserne for de forskellige forbrugsstørrelser, i hvert fald hvis man sammenligner med udlandet. Man kan bare se på Tyskland. Jeg kan meget vel forestille mig stigende gennemsnitspriser og en meget større variation i elpriserne afhængig af forbrugsstørrelsen, lidt à la de tyske forhold. For at være lidt konstruktiv vil jeg foreslå, at man på elområdet kunne gøre som på teleområdet: at operere med prislofter med udgangspunkt i de eksisterende priser.

Vi har allerede set en lille forsmag på, i hvert fald et eksempel som jeg er bekendt med, hvordan en storkunde med et forbrug på mere end 100 GWh og et dansk elselskab har indgået en kontrakt på såkaldte markedsvilkår. Prisen er mig bekendt og indtil videre hemmelig. Tager man udgangspunkt i, at alle hidtil har betalt såkaldt omkostningsbestemte priser, må sådan en aftale betyde, at de kunder, der ikke har markedsadgang, betaler en merpris for at andre kan få en lavere pris. Sådan som tingene ser ud nu, er den væsentligste problemstilling, at nogle få meget store får adgang, mens det store flertal ikke får adgang.

Gasmarkedet skal også åbnes for små energiproducenter På gasmarkedet må det være oplagt, at det ikke kun bliver de 8-10 aller største forbrugere, der får markedsadgang, sådan som jeg i hvert fald er blevet orienteret om at Energistyrelsen påtænker, at gasdirektivet skal implementeres. Direktivet siger, at alle elproducenter skal have adgang, men af hensyn til gasprojektets økonomi vil man udnytte en anden del af direktivets tekst til alene at lade de meget store 8-10 gasfyrede enheder få adgang.

Hvis ikke mindre elproducenter og gasforbrugere får adgang, vil det meget store tilbageværende industrielle kraftvarmepotentiale ikke blive realiseret, og det vil øge presset for at reducere CO₂-emissionerne med andre midler. Der er jeg overbevist om, at vi har ikke set de sidste stigninger på CO₂-afgifterne. Det vil igen blive de mindre forbrugere, de mindre små og mellemstore virksomheder, som kommer til at betale den del af gildet. Den samme mekanisme sætter sig igennem, som vi nu kender på den eksisterende CO₂-afgift: at man ikke vil lade de helt store energiforbrugende virksomheder betale.

Jeg er naturligvis enig i, at gasprojektets økonomi ikke er helt parat til fuld markedsåbning, men de økonomiske byrder må fordeles rimeligt og på en sådan måde, at vi ikke risikerer, at et af de billigste og mest effektive midler til at opnå CO₂-reduktioner - nemlig samproduktion af el og varme - ikke lader sig gennemføre.

100 mio. kWh-grænsen kommer under voldsomt pres

Niels O. Gram: Jeg vil gå tilbage til et spørgsmål, der blev stillet i formiddag om EU-direktivet: Hvad mangler vi at gennemføre af EU-direktivet? Jeg mener, at der var en mangel i det, der er blevet sagt. Det er nemlig sådan, at fra den 19. februar næste år kan udenlandsk ejede datterselskaber, hvis deres moderselskab har egen elproduktion, frit importere el til Danmark uanset forbrugsstørrelse. Det betyder, at grænsen på 100 mio. kWh, som er indbygget i loven, kommer under et voldsomt pres. Man kunne forestille sig en svensk virksomhed eller et datterselskab i Danmark ejet af en svensk virksomhed, der har egen elproduktion i Sverige. Virksomheden i Danmark har måske kun et forbrug på 4 mio. kWh. Den

kan fra 19. februar 1999 frit importere el til Danmark, dog under hensyntagen til PSO-forpligtigelserne. Man kan altså sige, at 100 mio. kWh-grænsen kommer under et voldsomt pres. Derfor skal min anbefaling være, at Folketinget ikke lægger hindringer i vejen for en yderligere liberalisering. Det er der sådan set heller ikke i loven. Elselskaberne i Jylland og på Fyn mener, at man skal gå videre således, at man i år 2000, der kan man rent praktisk også håndtere dem, der har et forbrug på 10 mio. kWh, så sætter man det ned til 2 mio. kWh i år 2002, og så er markedet helt frit i år 2004. Det mener jeg er minimumstakten. Jeg tror i virkeligheden, at markedspresset vil gøre, at vi får en liberalisering hurtigere.

Store forbrugere blev subsidieret via britisk gaspris Hvem bliver det til fordel for? Det er jo svært at sige. Vi plejer vel i den type af økonomier, vi tilhører, at sige, at markedsprisen er den rigtige. Vi hørte også fra Energistyrelsen, at da man liberaliserede markedet i England, var der nogle store forbrugere, der faktisk mærkede prisstigninger. Det er fordi, markedet vil ikke acceptere subsidier. I England havde man af industripolitiske grunde givet de store forbrugere særligt lave elpriser. Det vil markedet ikke acceptere, der finder markedet den rigtige pris.

Hvor kommer prisen så til at ligge i Danmark? Det er jo det, I gerne vil have mig til at sige. Man kan da sige, at lige på nær Miljø- og energiministeriet er der mange institutioner, der har set på det spørgsmål. Vismændene, Erhvervsministeriet, Finansministeriet og Konkurrencestyrelsen har set på, hvad liberaliseringen betyder. Den årlige besparelse, så vidt jeg husker tallene, ligger mellem 2,5 mia. kr. og 7,5 mia. kr. Der er altså en milliardbesparelse for det danske samfund ved at liberalisere. På forhånd kan man jo ikke sige, hvem denne besparelse kommer til gode. Det vil markedet bestemme, men man kan i hvert tilfælde sige, at monopolkunder har en stor risiko for at blive straffet. Derfor er det så væsentligt efter min mening, at alle så hurtigt som muligt får mulighed for frit at vælge.

Ser vi på liberaliseringen i England på gasmarkedet, er gasprisen faldet 40 pct. Det vil den ikke gøre i Danmark, men den er i hvert fald i England faldet med 40 pct. Den største del af besparelsen har de små erhvervs-kunder fået. De private kunder har ikke mærket et prisfald endnu, for de er nemlig stadigvæk monopolkunder. Det Internationale Energiagentur (IEA) vurderer, at når de små kunder er på vej til det, vil de også mærke et prisfald på 10-20 pct.

Norske husholdninger kan skifte elselskab hver uge I Norge har man gjort det særligt let for de små forbrugere at skifte elleverandører. Så vidt jeg forstår, kan de skifte hver uge stort set uden transaktionsomkostninger. 27.000 private kunder i Norge har skiftet elleverandør. Det har betydet, at prisforskellen i Norge, der i året liberaliseringen var ca. 10 øre pr. kWh, nu er halveret. Det har altså også været til fordel for de små forbrugere.

Store prisforskelle i Danmark I Danmark, har vi endnu større prisforskelle, end man har i Norge. Kommer man nord for København og kører ind i København lige omkring Tuborg, er der en usynlig grænse, i hvert fald en elgrænse. Elprisen stiger for erhvervslivet med 20 øre pr. kWh, når man går fra NESAs område ind i Københavns Belysningsvæsenes område. Det har Københavns Belysningsvæsen erkendt, at det er uholdbart har sat prisen ned med 4 øre pr. kilowatt time i år, og at de sætter den yderlige ned med 4 øre pr. kWh til næste år, så vidt jeg forstår. Så liberaliseringen er jo, om man kan lide det eller ej, har markedet besluttet sig for, at liberaliseringen kommer. Jeg skal derfor opfordre Folketinget til ikke at modarbejde denne liberalisering, men gå foran og skabe en liberalisering, der bygger på det bedste i dansk energipolitik.

Spørge- og debatrunde

Fordeling på el og varme samt folkeaktier? Peter Hansen-Nord: Hans Henrik Østergaard, jeg er meget enig i den sammenkobling af el, varme og gasdelen. Det kan man ikke se særskilt på i et fremtidigt marked. Hvad gør I i dag, når I får sådanne sager bragt ind om fordeling af omkostninger på el- og varmedelene? Jeg noterede med stor tilfredshed, at du gav udtryk for, at den monopoldel, der måtte blive tilbage og som I stadigvæk skal overvåge, vil omkostningsudviklingen på den frie del smitte af på jeres vurderinger. Jeg ved ikke, om du har gjort dig tanker om, hvilke størrelsesordener vi snakker om? Til hele panelet: Vi var tidligere inde på problematikken omkring den prioriterede strøm. Hvad er jeres forslag til, hvordan vi får den PSO-del kørt ind, så den ikke drukner det frie udbud og efterspørgsel på el og forvrider markedet i den fremtidige prisudvikling?

Anders Larsen, hvad er din opfattelse, når vi tilbyder forbrugerne en aktie i stedet for og i det hele taget tilbyder forbrugerne en hel masse gode ting, som måtte stå højt på jeres ønskeseddel. Hvordan får vi konverteret både hvile-i-sig-selv og andelsprincippet i elsektoren - også den ejerdel der ligger i gassektoren - over til forbrugerne, så forbrugerne får større direkte indflydelse? Et af forslagene har været, at man kunne give dem en aktie, som man kunne pålægge visse restriktioner i en årrække, og på et tidspunkt må de naturligvis blive frit omsættelige. Vil du komme med en vurdering af alle disse gode tilbud og gaver til forbrugerne?

Skjulte effektiviseringsgevinster, beskyttelse af varmekunder og brændselspriser? Henning

Gjellerod: Hans Henrik Østergaard omtalte, at der sandsynligvis findes et "omkostningsbesparingspotentiale". Hvordan bedømmer de andre i panelet dette potentiale, hvor findes det og hvor stort er det eventuelt? Hans Henrik Østergaard var inde på, at det var kunstigt at regulere sektorerne hver for sig, og det hænger vel sammen med, at varmen udgør et særligt kapitel. I hvert fald var Anders Larsen inde på det senere med, at fjernvarmekunderne er teknisk bundet og juridisk bundet. Hans Henrik Østergaard, hvilke forestillinger har du om, hvordan man beskytter fjernvarmekunderne fremover, fordi der er meget lidt konkurrence her? Vil markedet være meget lidt liberaliseret? Niels O. Gram og Henrik Lilja, hvordan vil udviklingen blive med hensyn til konkurrencepotentialet eller det store liberaliseringspotentiale på brændslerne?

Grænsen for PSO-omkostninger, slankning, konkurrence om ører og fællesindkøb? Kim Behnke:

Hans Henrik Østergaard, når I får prisblade ind fra elværker og distributionsselskaber osv., hvor er grænsen for, hvad I vil acceptere som PSO-omkostninger? Hvis et distributionsselskab har en stigning og siger, at det er fordi man nu serverer økologisk mad i kantinen, hvor er grænsen for for at I siger: "Nej, nu holder det op, I kan ikke blive ved med at sige, at det er fordi, at I har fået malet med økologisk maling eller noget sådant." Der må jo være et eller andet sted, hvor I siger stop, hertil og ikke længere indenfor, selv om det kan være nok så moderne at nævne de ting. Hvilket pres er der fra jeres side (varme- og gas- samt elprisudvalgene, red.) i retning af, at selskaberne begynder at løbe nogle af de 3,5 mia. kr. af, som Konkurrencestyrelsen har hævdet, at sektoren sagtens kan slankes med? I har vel ikke en udfarende mulighed for at sende prisbladet retur med besked om, at Konkurrencestyrelsen synes ærlig talt, at de skulle skamme sig, fordi de kunne godt slanke sig lidt?

Anders Larsen argumenterede for, at med det store udbud af strøm ville prisen falde. De danske elselskaber argumenterer med, at med den sammensætning, prisen har i Danmark, nemlig hvor f.eks. i NESA's område, udgør af en salgspris på 1,20 kr. pr. kWh er kun de 29,5 øre er egentlige produktionsomkostninger. Da man næppe får lov til at slippe for moms og svovlafgifter og sådant noget på f.eks. importeret el eller alternativt produceret el, vil konkurrencen være på de 29,5 øre. Er det nok, er der nok plads? Kan man forestille sig det samme som på telefonsiden, at selv om at Telia skal benytte

TeleDanmarks telefon, kan de tilbyde kunderne nogle marginale besparelser på den store regning, som alligevel summer sig op, eller hvor er det konkurrencen skal opstå, når skattefar er inde og har en så stor andel af elregningen?

Henrik Lilja, jeres medlemmer i Håndværksrådet er normalt kendetegnet ved at være "autonome" i ordets positive forstand. Tømreren skal ikke have snedkeren til at blande sig i noget som helst, men alligevel har vi oplevet de senere år inden for alle brancherne, hvad enten det er indkøb af træ eller stål eller vvs-artikler, at de har fundet ud af at lave grossistaftaler og at det er smart at have edb-systemer, der kan snakke med hinanden og sådan noget, til trods for at de er så autonome. Gøres der tanker i Håndværksrådet om at stimulere eller inspirere håndværksmestrene til at begynde at gå sammen om indkøb af strøm? Lige så vel Dansk Supermarked formåede at få Folketinget på den anden ende bare ved at true med at købe strøm, kunne det også være at håndværkerne havde en fordel i at gøre sig overvejelser om hvordan det skulle fungere, så håndværkerne også var med den at den dag, der måtte komme hul i Berlin-muren?

Niels O. Gram., en overskrift som den i Børsen for et stykke tid siden "Elmonopol koster industrien milliarder". Hvad sker der i bestyrelsen og i direktionen for danske industrivirksomheder, når de læser sådan en overskrift? Udløser det en diskussion om, hvorvidt at man skal til at se på, hvordan man køber strøm hjem, lige så vel som man i alle år har været vant til at hente tilbud hjem om køb af stål og plastic og råvarer? Eller betragtes strøm stadigvæk som "nå ja, det får vi fra ledningen, og så betaler vi, hvad måleren står på"? Har denne debat udløst, at det er blevet sat på dagsordenen i direktions- og bestyrelseslokaler?

Forudsætninger for markedsoptimismen? Søren Kolstrup: Niels O. Gram gav udtryk for en usvigelig markedsoptimisme. Derudover blev også nævnt fra Niels O. Grams side, at det liberaliserede marked kan komme hurtigere og med voldsommere styrke, end man måske tror umiddelbart. I den forbindelse synes jeg, at det er rigtigt som Peter Hansen-Nord peger på, at det er vigtigt at få at vide, hvordan man kan udbygge yderligere PSO, men så kommer spørgsmålet omkring prisen. Jeg forstod, at Niels O. Gram også har en stærk markedsoptimisme, mens Henrik Lilja har en mere følsom, nuanceret vurdering af, hvordan prisen kunne udvikle sig.

Derfor vil jeg især spørge dig Henrik Lilja om, om du kan præcisere under hvilke omstændigheder, at prisen vil løbe op og ned? Du sagde, det kunne gå til alle sider, og du nævnte også, at prislofter kunne blive en nødvendighed at indføre, men under hvilke forudsætninger kan den usvigelige markedsoptimisme nå egne mål?

Opsøgende kontrol, inhabile systemansvarlige og effektivitet? Anni Svanholt: Indlæggene bortset fra Niels O. Grams bekræfter i og for sig det, som Frede Hvelplund sagde, at intet tydede på, at det skulle betyde den store fordel for forbrugerne, at man får åbnet markedet fuldstændigt frit. Det begynder jo at nå sammen.

Hans Henrik Østergaard, hvordan vil man kunne sikre forbrugerne tilstrækkelig indsigt i et mere broget og mere uoverskueligt marked? Er der ikke et behov for nye instrumenter: et opsøgende priskontrolorgan, som ikke bare skal vente på at få leveret oplysningerne, og at man også får meget større gennemsigtighed i de forskellige transaktioner? Nu går jeg ikke ud fra, at den midlertidige systemansvarlige også bliver den fremtidige systemansvarlige, for de midlertidigt systemansvarlige sidder jo med en dobbeltrolle og har jo sådan set et produktionsapparat, som de jo gerne vil have skal køre godt. De kan være inhabile - for at sige det direkte - i den nuværende situation. Med den sammensætning, der i øvrigt er i Elprisudvalget og Varmepreisudvalget, er det jo nogle af de samme aktører, der sidder der. Så kan man godt stille spørgsmål ved den meget store interesse for at sørge for, at der virkelig er kontrol, og om det

er i samfundets interesse og forbrugernes interesser.

Anders Larsen tror heller ikke meget på forbrugernes fordele her, men spørgsmålet er om effektivitet. Nogle siger jo, at vi bliver nødt til at have helt frit marked for at det kan blive effektivt. Behøver vi det? Hvilke andre mekanismer kan man sætte ind for at få effektivitet?

Sjovere at være elforbruger med valgfrihed, elliberalisering svarer til pinsepakkeafgift Niels O.

Gram: Ja, nu var der jo mange spørgsmål, men PSO, der forestiller jeg mig, at man skal prøve at arbejde videre efter en hollandsk model med de grønne certifikater. Det er da en mærkelig ting i Danmark. Man kan kun få 40 pct. PSO. Jeg kan ikke købe 100 procent PSO, hvis jeg nu havde lyst, men alle skal købe 40 pct., hvis de bor i Jylland og på Fyn. Med de grønne certifikater giver man jo en mulighed for, at den, der har lyst til at købe 100 pct. PSO, f.eks. 100 pct. vindmøllestrøm, kan købe 100 pct. Hvorfor ikke udnytte det ligesom med æggene, som er blevet nævnt tidligere? Det er da mærkeligt, at alle lige præcis skal købe det samme, og det er jo i virkeligheden denne valgfrihed, man skal have ind i systemet, så får man nogle mere glade elforbrugere. De bliver mere interesserede i el.

Jeg er så glad for telefonen. Tidligere interesserede jeg mig slet ikke for det. Nu får jeg set flot blad fra TeleDanmark og læser det med stor interesse. Der er nyt tilbud hver gang, som jeg skal tage stilling til. Sådan forestiller jeg mig, at el kommer til at køre i fremtiden. Det bliver langt sjovere at være elforbruger, for øvrigt også at være elproducent. Så er der det med aktierne. Det er da en mulighed at konvertere forbrugere til et reelt forbrugereje og få disse aktier ud til forbrugerne. Hvis elpriserne stiger, som Henrik Lilja siger, så stiger værdien jo på aktierne, fordi elselskaberne tjener mere, og så får forbrugeren fordelene via deres aktiebesiddelse. Der er simpelt hen ingen anden vej tilbage end den liberalisering. Nu ved jeg godt, at I sidder og griner. Det økonomiske indgreb (regeringen fremlagde pinsepakken samme dag den 2. juni 1998, red.) hæver elprisen med 6 øre pr. kWh eller energiafgiften på el med 6 øre pr. kWh. Hvad er det, vi sidder og taler om? Liberaliseringen er noget med en prisvirkning på 5-10 øre pr. kWh. Det bruger vi dag ud og dage ind på at diskutere, hvad det betyder for den lille forbruger, mellemforbrugeren og den store forbruger. Det helt sikre er, at det betyder en omkostningsbesparelse i milliardklassen i den danske energiforsyning. Den seneste rapport fra Konkurrencestyrelsen siger uden at tage hensyn til brændselsvirkningen, at der er en besparelse i den samlede danske energisektor ved liberalisering på 3,5 mia. kr. De samlede omkostninger ligger på 35 mia. kr.: 10 procent! Hertil kommer eventuelle gevinster ved en større konkurrence på naturgasmarkedet i Europa.

Sådan hænger det sammen, og derfor er så vigtigt med de aktier. Stiger priserne, så får man et større udbytte. Man har set det oppe i Frederiksværk. Når 17.000 forbrugere ud af 22.500 gerne vil sælge deres elforsyning og få gevinsten - 5000 kr. - her og nu, er det da fint. Der kan betales nogen kWh i de 5000 kr., hvis elprisen stiger 1-2 øre.

Aktiesalg kortvarig fornøjelse, indkøbsforeninger på bedding og skepticisme over for prisfald

Henrik Lilja: Lige kort til det med aktier. Jeg har den frygt, at det bliver ligesom at tisse i bukserne. Efter ganske kort tid bliver det ret koldt. Det er lidt den samme problemstilling som med hvorvidt kommunerne skal kunne sælge deres elselskaber. Hvor havner aktierne i sidste ende og hvilke resulterende elpriser kommer der ud af det?

Til Kim Behnke, som spurgte til mine "autonome" medlemmer: Jo, vi har gjort os overvejelser om dannelse af indkøbsforeninger eller lignende. Det er om ikke på trapperne, så på bedding.

Søren Kolstrup spurgte under hvilke forudsætninger, jeg gjorde mig mine forudsigelser om elprisernes udvikling. Mig bekendt er de vandbaserede elsystemer i nord og til dels a-kraftbaserede på det sidste løbet ind i kapacitetsproblemer, som ikke taler til fordel for, at priserne der kulle falde. Man er i

øjeblikket ved at bygge tre ledninger ned igennem Nordsøen til Holland, Tyskland og Belgien. Det vil også påvirke prisniveauet. Syd for grænsen er priserne noget højere end i Danmark. Ser vi på Tyskland alene, oplever man for små og mellemstore virksomheder - sammenlignelige med mine "autonome" medlemmer - priser, der er både tre og fire gange så høje som i Danmark. Som jeg sagde i mit indlæg, hvorfor skulle danske eludbydere sælge billigt i Danmark, hvis de kan få væsentlig højere priser sydpå? Der er et utal af modsatte faktorer, som spiller ind. Som Anders Larsen var inde på før, vil den store overskydende kapacitet, der er til stede i dag, selvfølgelig trække den anden vej, men jeg køber ikke ukritisk argumentationen om, at priserne vil falde.

Aktier logisk, besparelser i distributionen, stort besvær for små beløb, liberalisering stopper projekter Anders Larsen: Peter Hansen-Nord, Torben Synnest kommer efter os, og han har en grydeklar model til PSO og markedet. Jeg synes også, at aktier lyder som en logisk løsning. Det er ikke noget, jeg har forsket i eller lavet analyser af, hvad der så sker på kapitalmarkedet. Personligt har jeg ingen interesse i at eje NESA. Det er en højst mærkværdig ting, at Folketinget vil bestemme hvilke besiddelser, danske borgere skal have.

Noget af det der virkelig betyder noget, det har vi jo erfaret på det sidste, for tre uger siden, det er jo transport. Ingen her i salen kan formentlig forklare præcist, hvem der ejer de danske olieraffinerier og hvilke ejerforhold der er. Det er simpelt hen ikke noget *issue*. Hvis noget er vigtigt i dette land, er det benzin og dieselolie til transporten. Jeg synes, at politisk skal I overveje, hvad der er vigtigt og ikke vigtigt, at vi som danskere ejer.

AKF har lavet en analyse af hvor besparelspotentialet er, det er en type benchmarking-analyse, og der er et besparelspotentiale i distributionen. Spørgsmålet er, hvor stort det er. Det vil jeg nødig komme ind i, det er to cifrede procenter. Det er spørgsmålet om, hvor hård man laver sin benchmarking. Tager man det aller bedste selskab i Danmark og sammenligner resten med - er det nu fair? Der er fire forskellige modeller i en analyse, vi lavede for nogle år siden i AKF.

Kim Behnke, det er rigtigt at for forbrugerne er der ikke ret meget sjov ved konkurrence, fordi det er små beløbsstørrelser. Man skal passe på med erfaringer, men jeg mener det var nogle tidlige erfaringer i Norge, at de små beløbsstørrelser betød, at der var en grænse for hvad folk ville have af besvær for at skifte. De nye erfaringer i Californien: så er det små beløb. Parallellen til telefonselskaberne er rigtig; det er ikke de store gevinster. Man får meget papir ind af døren. Det er så muligt, at forbrugerne slutter sig sammen i indkøbsforeninger, og så er det ganske andre volumener, man kommer op på.

Anni Svanholt, liberaliseringen lagt fornuftigt til rette - det er jeg sikker på I kan - kan være en stor fordel for miljøet på flere måder, frem for alt ved at den norske vandkraft bliver udnyttet bedre i Europa end i dag, hvor nordmændene jo anvender et kostbart produkt til det rene griseri. Det kan vi hjælpe dem med. Liberaliseringen vil også være en fordel ved at komme overkapaciteten til livs. Det kan ikke være progressivt at etablere overkapacitet. Det kan ikke være progressivt at rejse overflødige bygningsværker i det danske landskab. Liberaliseringen har kvalt nogle norske elprojekter (kilden til denne oplysning er kun en ansat i det norske energiministerium), men liberaliseringen har kvalt mange amerikanske atomkraftværksplaner.

Jeg så et tal fra Tennessee Valley Authority: man havde skrottet investeringer svarende til Storebæltsbroen, fordi man sagde at *enough is enough*. Så helt frit marked for at være effektivt, der vil jeg hellere bruge et citat som vi bruger i branchen, så at sige, markedet er en god slave, en dårlig herre. Der er andre muligheder. En markedsøkonomi kan aldrig lave en bedre optimering end den "perfekte" plan.

Elastik i prioriteret el, arsenal af reguleringsmetoder og beskyttelse af varmekunder Hans Henrik

Østergaard: 1) Det er naturligvis rigtigt, at spørgsmålet om, hvor stor en del af sektoren, der vil blive omfattet af en konkurrence - altså bliver markedsstyret beror bl.a. på, hvor stor en del af elproduktionen, man vil betegne som prioriteret strøm. Der er en ganske stor elastik, hvor man godt kan klemme eller udvide markedsandelen, hvis man vil det. Det må i sidste ende være en politisk afgørelse, hvor man vil lægge det snit.

2) Indenfor den del, der fortsat er monopolagtig og derfor må styres og reguleres, er jeg også enig i, at de muligheder, den regulerende myndighed har for at kontrollere hvad der er nødvendige omkostninger, er relativt begrænsede. Det er et elastisk begreb, vi opererer med. Skal man indhøste det potentiale for besparelser, som der formodentlig er (og nu har mine kolleger nævnt forskellige beløb, og det er nok nogenlunde så tæt man kan komme på det), er det nok nødvendigt med instrumenter, der er mere fintmærkende end "de nødvendige omkostninger". Nogle af dem har været nævnt. Man kan lave prislofter, plus/minus X procent, benchmarking i forskellige udgaver. Man kan også kigge på andre modeller, som har været brugt af andre regulerende myndigheder; der er et arsenal til rådighed.

3) Det er særligt vigtigt at sørge for, at prisreguleringen virker i forhold til de enkelte produkter, hvor risikoen for at skævddele mellem typisk varme og el naturligvis er til stede. Det rejser i særlig grad spørgsmålet om beskyttelse af fjernvarmekunderne, som i en liberaliseret elsektor nemt kan komme i klemme, fordi det er fristende at hælde omkostningerne over på varmen i stedet for på elsiden. Der kan i særlig grad være grund til at gå ind og sikre, at varmekunderne ikke bliver behandlet urimeligt i denne sammenhæng. Igen kan nogle af de samme mekanismer - benchmarking, prislofter - blive aktuelle. Derudover kan man overveje, om man i et eller andet omfang under bestemte forudsætninger skal stille varmekunderne mere frit og reelt give dem en valgmulighed og på den måde presse også fjernvarme- eller varmeleverandøren.

På vej mod en dansk model

Panel: Vicedirektør Knud Pedersen, Energistyrelsen. Adm. dir. Torben Synnest, Dansk Kraftmægling. Dir. Birger T. Madsen, BTM Consult ApS. Forstander Preben Maegaard, Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi. Kontorchef Bo Kragelund, Konkurrencestyrelsen.

De offentlige forpligtelser

Knud Pedersen: Jeg har det en smule dårligt ved, efter en lang dag med mange eksperter der har udtalt sig foran et politikerpanel, at sidde som en teknokrat eller bureaukrat og fortælle politikerne, hvilken dansk model vi er på vej til. Det troede jeg, vi havde politikerne til. Derfor burde det være os, der tog over og stillede spørgsmålene til politikerne. Men sådan er det ikke. Det, jeg vil prøve på at gøre, er at sige: "Hvis man politisk vil det, hvad kan man så gøre?"

Udgangspunktet er en avanceret og et moderne infrastruktur på el-, varme- og gasområdet. Den er højt udviklet og vidt forgrenet og veludviklet. Størstedelen har vi finansieret i fællesskab, enten lokalt, regionalt eller nationalt. Problemstillingen handler nu om, hvor meget vi nu skal betale i fællesskab og hvor meget hver især skal betale via markedet. Vi skal finde en afgrænsning mellem hvad der er individuel markedsbetaling og hvad der er fælles betaling over kommunekassen eller statskassen eller fælles brugerfinansiering. Derfor handler spørgsmålet først og fremmest om det, vi vil have finansieret fælles. Der må vi have præciseret, hvad vi vil have leveret fælles.

Betaling for brug af rør og ledninger Vi har arbejdet med at få defineret nogle nye offentlige leveringsydelser, som skulle præciseres overfor distributionsselskaberne, fordi det er distributionsselskaberne, som sidder med nøglen. De har ejerskabet til infrastrukturen, og infrastrukturen

kommer vi ikke udenom. Selv om vi kalder det nok så meget marked, skal det hele igennem en infrastruktur. Uanset en liberalisering i Norge er der ingen fælles pris. Man skal betale forskellige transportudgifter, fordi man skal ud i de forskellige dele af landet.

Der er altså et spørgsmål om, hvordan vi kommer igennem infrastrukturen. Der skal betales nogle fælles ydelser. Er der en forsyningspligt, skal der være en fælles betaling for en forsyningspligt? Er der en transportpligt, skal der være en fælles betaling for en transportpligt, og hvori består den? Det er det, man politisk skal fastlægge. Det er teknokratisk overskueligt at finde en model til at præcisere det i lovgivningen.

Friværdi i elsektoren Et andet hovedspørgsmål er værdierne, som har svævet rundt i lokalet på mange leder og kanter. Elproduktionssektoren tror vi har værdier, som overstiger det som er bogført. Der er indre værdier, der kan kapitaliseres. Det tror vi, fordi at produktionsselskaberne sandsynligvis kan sælge til en markedspris, hvis der var en "markedspris", som var højere end de omkostningsbestemte priser, ellers er der jo ikke nogen værdier at gøre godt med.

Hvis omkostningerne i produktionsselskaberne var højere end markedsprisen, var der negative værdier, og så var der ikke stor rift om disse værdier. Hele humlen omkring dette spørgsmål er hvordan vi fordeler dem. De forbrugere der bor i Jylland og Fyn har jo været fælles om at finansiere udbygningen af produktionsapparatet. Det seneste skud på stammen er på vej til at blive opført i Ålborg, det ligger i et produktionsselskab. De værdier, den indtjeningsevne der er i det produktionsselskab, skal de fordeles lige ud på alle de jysk-fynske elforbrugere eller hvordan skal det udnyttes? Det er humlen i det spørgsmål.

Asymmetrisk forpligtelse I den nuværende lovgivning er der en forsyningspligt for produktionsselskabet, der er altså en leveringsret for forbrugerne, de har en ret til at få leveret fra de produktionsselskaber. Der er i den nye elforsyningslov et asymmetrisk forhold, fordi der er et ensidigt leveringsforpligtelse på produktionsselskabet, men der er ikke en forpligtelse hos forbrugeren til at aftage den. Spørgsmålet er, hvordan man kommer fra det system over i et nyt system. Det skal vel løses i fællesskab mellem Folketinget og de involverede selskaber. Det er et politisk spørgsmål, der må afklares.

CO2-kvoter Så er det endelig miljøreguleringen. Mange har i dag peget på en løsning omkring at bruge CO2-kvoter. Det har regeringen også sagt, man vil, og det er jo kvoter, som begrænser emissionen fra den eksisterende elproduktion. Det er sandsynligvis en administrativt overskuelig løsning. Det er et politisk spørgsmål at tage stilling til, hvor stram og henholdsvis fleksibel sådan en regulering skal være.

Grønt marked for vedvarende energi Med hensyn til VE-udbygning har mange peget på, at der er mulighed for at lave et særligt grønt marked for VE-udbygningen. Problemet med VE-udbygning er, hvis vi tager en vindmølle, at når først vindmøllen er opført og etableret, kan den sagtens klare sig. Den har meget lave produktionsomkostninger, så finansieringsproblemet er det afgørende.

Hvordan skaber vi finansiering for udbygning med vedvarende energi? Hvis vi vil have en målsat udbygning, så bliver vi nødt til at tilvejebringe en finansiering enten via statskassen eller via nogle forpligtelser, som ligger ude i aktørerne på markedet, altså hos elforbrugerne.

Hollandsk model for grøn kvote Den hollandske model er jo ikke frit grønt marked, det er et krav til at alle elforbrugere skal aftage en bestemt mængde af elproduktionen, og det genererer så efterspørgslen og danner finansieringsgrundlaget for udbygningen. Det er en model, som sandsynligvis kan implementeres. Det svære ved VE og også for kraftvarme er, at der er ikke en direkte sammenhæng mellem produktionen og forbruget. Der skal være en balancering. Teknisk er det ikke helt lige til at finde ud af, hvor meget af det der er VE og hvor meget der er anden produktion, når vi kommer ud til forbrugeren.

Opgørelsessystemet skal være entydigt for at danne troværdighed omkring den grønne produktion. Det kan lade sig gøre, men det er afgørende, hvordan vi lægger hele balanceringsystemet til rette omkring at få VE ført ud til forbrugerne. Der kommer vi så ind på systemansvaret.

National eller lokal opgørelse af grøn strøm Systemansvaret har en vigtig rolle i forhold til at etablere en balance mellem forbrug og produktion og i opgørelsen af den grønne strøm. I L 486 sker opgørelsen centralt ved at man gør det op på national basis, hvor meget er prioriteret og hvor meget er ikke-prioriteret.

Man kunne godt forestille sig, man gjorde det op noget mere decentralt, dvs. at man sagde at distributionsselskaberne havde en forpligtelse til at sørge for en bestemt mængde grøn strøm, og så havde de også forpligtelsen til at sikre balanceringen mellem produktion og forbrug. Så var der måske et residuelt balanceringsproblem, som skulle løses på centralt niveau af systemoperatøren. Afhængigt af hvordan vi organiserer det er helt bestemmende for hvilke opgaver, som systemansvaret har. Jeg synes man skal starte med at finde ud af hvordan vi organiserer systemet og til slut tage stilling til, hvad den overordnede systemoperatør skal løse og hvor den fælles udligning af omkostninger ligger. Det er også et politisk spørgsmål.

Sådan handler man med elektricitet

Torben Synnest: Jeg er meget beskæftiget med hvordan markedet virker. Jeg synes det er vigtigt at få et effektivt fungerende frit marked og at tage hensyn til de forpligtelser, der er af politisk art omkring vedvarende energi. Derfor har jeg lavet en fremstilling der måske er lidt skolemester- eller lærebogsagtig, men det er vigtigt, at man erkender de fysiske omstændigheder omkring elsystemet og hvordan elhandelen virker i praksis. Der har man, som Knud Pedersen siger, et naturligt monopol, altså netdelen kan sammenlignes med et vejdirektorat, og det skal fungere til rimelige omkostninger. Det er der ikke mange problemer i, når man har lavet en punktafgiftssystem som i Norge, Sverige og som man også får herhjemme.

Detail- og engrosmarkeder Det interessante er selve kraftmarkedet, hvor man handler med elektricitet. Det kan deles op i to markeder: (1) Et detailmarked hvor man handler fra distributionsselskaberne til slutbrugerne. Det kan sammenlignes med, at man handler i et supermarked. (2) Et engrosmarked, der er det man taler om at liberalisere, og det er det der er liberaliseret i en række lande.

Engrosmarkedet kan man igen dele op i to markeder: et fysisk korttidsmarked, hvor man får balance mellem udbud og efterspørgsel, og et finansielt marked, hvor man skaber en prisstabilisering på længere sigt. Det er det fysiske marked, der sørger for balancen mellem udbud og efterspørgsel. En producent kan selvfølgelig handle med et distributionsselskab direkte og man måler strømmen. Men der er en stigende tendens til, at man sælger på et spotmarked fysisk, og der er selvfølgelig store prisudsving for at sørge for at udbuddet er lig med efterspørgselen. Dvs. at markedet sørger for udglatning, døgntilpasning og tilpasning af grøn el o.s.v.

Ohms lov og futures Det er samtidig en reference for det finansielle marked, altså det marked hvor man har en stabil pris. Det fungerer på den måde, at man har prissikringsaftaler, dvs. køber og sælger aftaler, at prisen skal være et bestemt beløb. Når spotprisen er lavere end den pris, betaler køberen til sælgeren, og omvendt betaler sælgeren til køberen når spotprisen er høj. Det er den måde man handler elektricitet på.

Man behøver ikke engang at måle elektriciteten på den måde, man skal bare være enige om et kvantum. Det hænger sammen med Ohms lov, strømmen bliver brugt det nærmeste sted i forhold til producenten

uanset hvad der står i de indgåede kontrakter. Det har man erkendt de steder, hvor markedet fungerer.

Vindkraft har lave variable omkostninger Sådanne prissikringsaftaler kan man også bruge til miljøvenlig elproduktion, for det er aldrig et problem at få afsat miljøvenlig el. Tværtimod er de variable omkostninger ved vindkraftanlæg ekstremt lave, så man kan altid få det afsat. Problemet er af finansiell karakter. Det er en dårlig idé at sætte ingeniører til at løse finansielle problemer. Det er bedre at tackle dem ved finansielle metoder. Derfor kunne man foreslå at lave prissikringsaftaler på grøn energi på nøjagtig samme måde.

Tag for eksempel en vindmøllepark, der skal opføres. Der kunne sendes i licitation: hvilken pris vil forskellige tilbydere bygge den for? Så laver vi en prissikringsaftale, hvor de får forskellen mellem spotprisen og den pris, der er sikret. Eventuelt kunne man på forhånd sige, at man udbetalte forskellen mellem en kommerciel aftale med den løbetid og så den aftale, man skal indgå, og så kapitalisere det. Så var man ud over alle de problemer, og den vedvarende producent kunne sælge sin energi på markedet som al anden el. Den pris, man fastlagde på den måde, vil i princippet være *break even*-prisen for anlægget.

PSO er et finansielt problem Man kunne så lave en særlig PSO-virksomhed, der sørgede for den finansiering og kunne kræve beløbene op via nettarifferne. Det kunne i princippet også være statstilskud - det er måske ikke så sandsynligt - eller man kunne sørge for egne indtægter i den virksomhed. Den kunne f.eks. sælge det grønne el, og igen behøver man ikke gøre det fysisk. Man kunne sælge nogle finansielle aftaler til distributionsselskaber eller slutbrugere. Man kunne også lave handel med forureningstilladelser. Jeg synes, at man ikke skulle blande det sammen med systemansvar. Den systemansvarlige bør fritages for disse politiske opgaver og koncentrere sig om at skabe balance i systemet og at betjene elmarkedet. Det er et forslag til tackling af PSO-forpligtelserne som det finansielle problem, de er, ved hjælp af finansielle metoder. Man har talt om åbne engrosmarkeder, og i den bestående lov siger man til en forbruger: "hvis du er så vanskelig og du ikke er tilfreds med din bestående leverandør, må du gå ud i engrosmarkedet".

Lad distributionsselskaber konkurrere om slutbrugere Det er egentligt urimeligt, for man har ikke forudsætninger for at handle der som almindelig kunde. Det er et meget vanskeligt finansielt marked, der kræver stor kompetence. Det var da bedre om distributionsselskaberne kunne kappes om kunderne i det marked. Hvis man ikke åbner det marked, vil distributionsselskabernes marked fjernes gradvist. Der vil dels komme producenter ind, der vil tage deres kunder uden at man kan finde grundlag et andet sted, det vil være Elsam f.eks. der dygtigt og professionelt går ind og kaprer slutbrugere, og det gør udlandske udbydere. De har fri adgang. Det kan være koncerner med produktion i andre lande, der går ind og vil forsyne deres egne virksomheder i Danmark.

Distributionsselskaber opkøbes Man fremmer lysten til at overtage distributionsselskaber i Danmark, når man ikke kan overtage kunderne ved at konkurrere om dem. Så kan man måske nemmere købe et elselskab. Der kunne jeg også godt tænke mig at sige: hvorfor skal en forbruger eller et elselskab ikke have lov til at sælge sin andel i det selskab?

Store beløb på spil i distributionsselskaber Det er som sagt et meget vanskeligt marked, man kommer ind i med finansielle kontrakter. Man skal være sikker på, at man har en meget kompetent bestyrelse, der ikke sætter pengene over styr. Man kan sammenligne med, at jeg havde en bil sammen med nogle andre personer i fællesskab, og de i flertal fandt ud af, at de ville køre speedway med den bil. Så ville jeg nok kræve min andel tilbage. De kunne sige, for at bruge en parallel fra i formiddag, at den er jo betalt, så der

er ingen risiko ved den. I et distributionsselskab er der værdier, som kan sættes over styr. Det er ikke småbeløb, hvis det går galt.

Danske el-priser 5-10 øre for høj Der er snakket meget om priser og hvor meget kan man spare ved liberaliseringen. Enhver kan slå engrosprisen på det nordiske marked op på internettet. Den er for resten af 1998 12 øre pr. kWh. Det skal sammenlignes med de 28 eller 23 øre i Danmark, afhængig af om man tager PSO. Hvis man går lidt længere frem og rækker horisonten fem år ud, stiger den gradvist til op i nærheden af 17 øre. Så elpriserne ligger 5-10 øre højere i Danmark end hvad markedet siger. Når man så snakker om besparelspotentialet, vil jeg sige, at i et frit marked kan man kun tage markedsprisen. Der er man nødt til at komme ned på det niveau og man er nødt til at finde de besparelser, ellers må man ud af markedet.

Gode muligheder for en dansk model

Birger T. Madsen: Jeg er ikke specialist i liberalisering og jeg er tilhører hverken energisektoren eller de regulerende myndigheder, men baggrunden for de tanker jeg har fremsendt er et udredningsarbejde i Ingeniørforeningen, hvor jeg har haft lejlighed til at komme rundt omkring de forskellige ting. Min egentlige inspiration og indgang har været, at jeg har arbejdet med den vedvarende energis placering i mange år, specielt omkring vindkraft. Det er på den baggrund, I skal se mine forslag.

Jeg har forsøgt at holde mig nogenlunde til oplægget fra Teknologirådet med hensyn til hvad man gerne vil have svar på, og jeg har koncentreret mig om at foreslå nogle virkemidler. Der skal man mere se på kvaliteten af virkemidlerne end på kvantiteten. Hvis jeg skriver 50 pct. et sted, kan det være 40 pct. eller hvad ved jeg, men det er egentlig for at vise nogle modeller. Det overordnede krav til reformarbejdet har vi fået gennemgået, så det vil jeg ikke gøre meget ved. Det er selvfølgelig at få "Energi 21" til at spille sammen med en åbning af markedet, sådan at vi også opfylder vores del af direktiverne. Det bliver ikke nødvendigvis nemt, men det kan lade sig gøre.

Energi 21 kan nås Jeg kan i parentes bemærke, at arbejdet i udredningen, vi lavede i Ingeniørforeningen, gik specifikt på at se, om vi kunne gennemføre "Energi 21"s miljøpolitik under et liberaliseret marked og hvilke erhvervsmæssige konsekvenser det ville have. Så bestemte vi, hvordan liberaliseringsgraden var i tre forskellige scenarier. Vi kom frem til, at i alle scenarierne - det var lige fra at kunderne kunne handle frit til scenarier hvor kunderne var bundet snævert til deres distributionsselskaber og kun store industrikunder var frie kunder - kunne "Energi 21"s målsætninger nås, men der var meget stor forskel på virkemidlerne, der skulle bruges for at få det til at fungere. Der kunne også blive meget stor forskel på prisen.

CO2-kvoter til kraftværkerne Nu prøver jeg at tage de forskellige led i kæden. Elproduktion fra de centrale værker, elproduktion fra decentrale og VE-anlæg og endelig hvad man kan gøre i distributionsselskaberne, også med hensyn til besparelser ude hos forbrugerne. Min forudsætning for de forslag omkring elproduktion på centrale værker er, at jeg går ikke ud fra, at vi i det lange løb på grund af vores internationale forpligtelser kan overskride de CO2-kvoter, som Danmark skal opfylde i henhold til klimaaftalerne. Derfor er det uholdbart at producere og eksportere store mængder af strøm fra olie og kulraft. Man kunne give kraftværkerne en CO2-emissionskvote, som man nedskrev over et åremål, sådan at der lå et incitament til hele tiden at gøre det mere miljøvenligt, når man forbedrede sine produktionsanlæg. I formiddag har jeg lyttet til et andet forslag, der lignede det lidt.

Som vi hørte i morges, at det der egentlig mangler - udover lov L 486 - i at vi opfylder kravet, er at tage stilling til bevillingerne. Når bevillingerne skal fornyes, og det skal de for de fleste af kraftværkerne i år

2000, kunne man opstille krav til det bedste teknologi og miljøvenlige brændsler o.s.v.

Varme meget vanskeligt område Varmekunderne er et område for sig, som er meget vanskeligt. Jeg har et lidt tyndt forslag, som kræver en dybere bearbejdning, men det gik i retning af, at varmekunderne kunne måske sikres ved, at de direkte ejede en part i de værker, de får deres varme fra. Frem for at der skulle blive væltet udgifter over på dem, var de samtidig med på en profit af det, man kunne tjene ind på elsidens. Det er nok vanskeligt, for der er stor forskel på om man er på et stort centralt værk eller på et lille decentralt værk.

Uafhængige egenproducenter Omkring de uafhængige egenproducenter er jeg mere på hjemmebane. Jeg har jo oplevet igennem mange år, hvordan vindkraften har haft forskellige muligheder hen ad vejen, og den bliver stærkt reguleret. Jeg tror, at i løbet af nogle få år forsvinder den specielle præmiering på kWh-prisen, som vindkraft får udover CO₂-tjøren (de 17 øre). Det har allerede været oppe til diskussion, at efterhånden vil kost-ydelses-forholdet blive således, at det efterhånden forsvinder. Men det gør det ikke i morgen og der bliver en skelnen til gamle og til nye vindmøller. Her har jeg også peget på i mit skriftlige indlæg, at man kunne overveje CO₂-certifikater til alle VE-producenter à la den hollandske model, der har været nævnt et par gange i dag.

Der er en ting man skal være meget opmærksom på. Hvis man vil fremme nogle nye VE-teknologier, nytter det ikke at sælge en CO₂-værdi for en CO₂-værdi ens for alle, for nogle anlæg er langt mere konkurrencedygtige end andre. Derfor kunne der være en elitegruppe, altså dem tæt på at være fuldt og helt konkurrencedygtige, der kunne have en værdi for deres CO₂, og så kunne andre have nogle særlige beskyttelser. Det kan PSO-systemet bruges til. Vindkraft er selvfølgelig også en PSO-omkostning, så længe den behøver at være det, og det er ikke sikkert det varer så længe.

Distributionsselskaber centrale i miljøpolitikken Det er min fornemmelse, at det er omkring distributionsselskaberne, at energipolitikken skal udspilles med hensyn til miljøperspektiverne. Derfor er det vigtigt med et langt tættere samarbejde mellem forbrugerne og deres distributionsselskaber end nu. Brugerindflydelse er meget godt, men det ville være fint, hvis der samtidig kunne blive et meget kraftigere interessesammenfald mellem distributionsselskabernes muligheder for forretninger og forbrugerne.

En af modellerne kunne være en horisontal integration af forsyningsvirksomheder, for et af problemerne, der har været nævnt et par gange i dag, er hvor meget fem øre på betyder for forbrugeren, når der i forvejen ligger 70 øre ovenpå i afgifter. Det er svært at få adfærdsregulering ud af det, fordi det drukner i afgifter. Der har jeg peget på, at en elforbruger har en elregning på ca. 4.-5.000 kr. inkl. afgifter om året. Hvis han i stedet i et horisontalt integreret selskab købte el, gas og vand fra et fælles selskab, arbejdede de pludselig med 15.-20.000 kr. pr. år pr. kunde i stedet for 5000 kr. kunde pr. år. Det gav måske en større interesse i at gøre noget ved sin regning, både for den der sælger ydelsen og for den kunde, der køber sin energi ydelser. Der skal være et meget dynamisk økonomisk incitamentstruktur for at få noget ud af det. Det er helt givet, at prissignalerne skal være kraftigere, hvis man skal bruge dem til at adfærdsregulere med.

Progressiv elafgiftskala Et andet forslag kunne være at lave en progressiv elafgiftskala, shvor man definerer et normforbrug for en almindelig husstand, og hvis man overskrider det, koster det altså 50 øre ekstra pr. kWh i afgift. Det skal være noget i den størrelsesorden, før det overhovedet flytter noget. Hvis man derimod går under sit normforbrug, får man en reduktion i afgiften, ikke bare på de kWh man går under, men hele vejen ned i systemet, altså virkelig et dynamisk prissignal.

Del gevinsten ved elbesparelser Distributionsselskaberne kunne kædes sammen med forbrugernes interesse i langt højere grad end i dag ved f.eks. at sikre en model, hvor et distributionsselskab tjener mindst lige så meget på at skære 1 kWh ned som på at sælge 1 kWh. Der er afgiftsprovenu nok. Det kunne man så bruge afgiftsprovenuet til. Der er sikkert elkunder, der ikke vil spekulere så meget på deres elregning, men så kunne der blive et incitament for distributionsselskabet til virkelig at gå ud og fortælle de elkunder, at hvis de gør sådan og sådan, kan regningen komme 600 kr. ned, ja men så skal distributionsselskabet måske have det halve af det for at iværksætte det.

Betragt kabler til havvindmøller som PSO Jeg vil slutte af med et helt konkret forslag på offshore. Offshore-vindkraft er som bekendt ikke kommercielt konkurrencedygtig med almindelig el endnu, men det er ikke langt fra. Et godt forslag ville være, at man simpelt hen lod søkabelinstallationerne og installationen i land være en ren PSO-omkostning. Det udgør i dag 20-25 pct. af et anlægsomkostning, men det smarte ville være, at de, der bygger offshore-vindkraftanlæg i den anden ende, kunne stort set gøre det på kommercielle betingelser inklusive CO₂-tjøren. Det begrundes jeg med, at elværkerne har regnet ud, at det vil koste 34-38 øre, og mit bedste bud er, at det er 10 pct. billigere inden de første anlæg bliver stillet op. Når man så lægger en CO₂-tjøre til og ser på markedsprisen, så det virkelig balancerer, er offshore-vindkraft helt uden for PSO, bortset fra at ledningerne er en PSO-omkostning. Men jeg tror at ledningerne som en PSO-omkostning vil være lettere at forsvare i EU, fordi de ledninger er lavet for at tage strøm fra havmøllerne, og de kan ikke bruges til at sende noget strøm den anden vej, fordi der er ingen forbrugere derude. Jeg vil slutte med at sige jeg tror der er absolut gode muligheder for at lave en dansk model, simpelt hen fordi vi er så tilpas små og liden, og det giver os en masse fordele og så har vi nogen meget gode erfaringer, vi har høstet gennem 20 år på en hel masse ting. Selv om noget af det har kostet penge, har vi nok vundet mere på det end vi har sat til på det.

Minikraftvarmeanlæg på naturgas

Preben Maegaard: Nu er man ved at slippe liberaliseringen af elsektoren ud af buret, og man kan godt få den tanke, om der ikke skulle laves en tilsvarende høring omkring vedvarende energi, så også det kunne blive sluppet ud af buret. Hvis vi skal nå målene i "Energi 21" med en stor andel af vedvarende energi i år 2030, så nytter det ikke at lave alt for gunstige vilkår for nogle energiteknologier - kulteknologier og atomkraft - som bliver cementeret i unødigt grad.

Jeg vil nok vælge nogle andre forudsætninger i debatten end der har været brugt i almindelighed. Jeg ser ikke så sort på mange dele af udviklingen, som der er kommet udtryk for, fordi der faktisk er sket en meget stor omstilling i løbet af 1990'erne. Vi sidder og snakker som om al strømmen kommer fra elværkerne, kom fra kulkraftværker, og det var elsektoren der styrede det hele, vi havde de gamle monopoler. Men situationen er, og de tal har jeg fra Elsams område, at 40 pct. af elektriciteten i Elsams område nu kommer fra uafhængige producenter, dvs. fra decentrale kraftvarmeværker og fra vindmøller. Det er den nye store omstilling, dvs. en udpræget grad af decentralisering, men også en demokratisering.

Demokratitab genvundet i ny sektor Det kan godt være vi har haft et demokratitab i den gamle sektor, men vi har vi fået det tilbage i rigeligt omfang i den ny sektor. Det er en stor landvinding, at 125.000 familier er medejere af vindmøller. Hvis vi fik lidt justering af ordningerne på vindmølleområdet, så det ikke alt sammen blev enkeltmandsejede vindmøller, ville vi kunne udvide den andel meget stærkere, fordi interessen og engagementet i befolkningen er for at være medejere af elsystemet.

Prisfald på VE-teknikker Når vi er nået til den andel, jeg nævner, er det jo kun begyndelsen af en udvikling. Der er nogle få af fremtidens energiteknikker, vi har bragt frem til et sådant

teknologisk-økonomisk niveau, at de er interessante. Vi har også set nogle kraftige prisfald inden for de nye vedvarende energiteknikker, når de først har nået et ordentligt kommercielt niveau. Den vigtigste opgave, vi står overfor, er ikke bare at liberalisere for at spare fem øre her og nu, men at vi tilrettelægger vores ordninger og systemer til en fremtidssikret strukturomstilling af vores samlede energisystem. I den omstilling indgår, at vi må nok se frem til en ressourceudtømming eller en ressourceknaphed i løbet af 30-50 år. Det er lang tid set i forhold til det perspektiv, vi ser det i som enkeltpersoner.

Knaphed på konventionel energi inden for investeringshorisont Når vi ser på de investeringer, man foretager i energisektoren, olieraffinaderier, kraftværker, naturgasnet osv., er netop levetiden af de investeringer vi beslutter os til i dag af en sådan rækkevidde, at vi når ud på det tidspunkt, hvor vi kan forudse knaphed på en række af de konventionelle energiformer, hvor der bliver uro omkring fremskaffelsen af dem og hvor de bliver knappe og dyre. Derfor skal vi passe meget godt på, at der her er nogle kortsigtede og nogle langsigtede interesser, der skal varetages. Jeg vil også sige her - hvor der har været en slags jubelfest for nogens vedkommende omkring liberalisering og at købe sin strøm billigst muligt her og nu - at den forestilling om det fuldstændige liberale samfund og at energisektoren skulle være et eksempel på det, det eksisterer jo slet ikke.

Organisatoriske og økonomiske forskelle på konventionelle og decentrale energiformer Derfor er vi nødt til at forholde os til grundlæggende forskelle mellem de konventionelle energiformer, altså kul, atomkraft, naturgas osv., og de energiformer, der er decentrale af natur og kræver dandre virkemidler fra samfundets side. De konventionelle energiformer, specielt kul, er i voldsom grad subsidieret fra deres udspring til deres anvendelse. Kulminerne i Australien er subsidieret, transporten ned til Brisbane er subsidieret, hvis de er sejlet på europæisk byggede skibe fra Brisbane til Åbenrå, er al arbejdskraften betalt af skatteyderne i Europa. Så bliver de afbrændt på kulværker, der er finansieret eller kan finansieres i hvert fald til 2 pct. rente, hvis man henter pengene i Japan. Så sender man det op i luften forholdsvis omkostningsfrit. Overfor det står vedvarende energi, som er en landmand i Jylland eller et decentralt kraftvarmeværk et sted i Danmark, en solfangerinstallation eller et gårdbiogasanlæg, hvor ejeren jo ikke kan arbejde som et stort kraftværk med en 30-årig tilbagebetalingstid. Han kan ikke hente pengene til 2 pct., men må i sparekassen og betale 8 pct., han arbejder med en tilbagebetalingshorisont på 5-7 år. Så det er vidt forskellige faktorer, der spiller ind på grund af teknikkernes og operatøernes forskellighed.

Strøm er ikke bare strøm Der må samfundet selvfølgelig ind, for det er to forskellige produkter der bliver leveret, og vi kan ikke bare sige, at strøm er strøm, og strøm skal underkastes de samme vilkår i det samme marked, for det er forskellige produkter, vi har med at gøre. Det har man så også gjort så udmærket fra den danske stats side. Jeg synes det har været en meget flot politik, man specielt her i 1990'erne har gennemført med de 10+17 øre, hvor man har lagt afgifterne på de mere forurenende energiformer og givet til de mindre forurenende energiformer og dermed sparet samfundet for omkostninger et andet sted. Det cigarkasseprincip, hvor man sparer på strømmen med forureningsomkostninger, er netop det, vi skal væk fra, og det kommer vi væk fra, hvis vi i stærkere grad fremover satser på vedvarende energi.

Det som meget uheldigt i finansloven og budgetredegeørelserne kaldes for tilskud til vedvarende energi og tilskud til decentral kraftvarme, er jo en udligningsomkostning, en udligningsudgift, en udligningsrefusion, som ligestiller de forskellige energiformer, når vi også tager miljøaspektet med ind i billedet.

Tap el fra naturgas i mikrokraftvarmeanlæg En ting, jeg vil slå til tromme for, er at vi har nye potentialer inden for vedvarende energi, som endnu ikke rigtigt er udnyttet. En af dem, som jeg har nævnt i mit papir, er mikrokraftvarme. Den teknik er hurtigt på vej frem i Tyskland og i andre lande. Her kunne vi starte et nyt eventyr, ligesom vi har gjort inden for vindmøllerne. Ikke at det kommer i løbet af to-tre år, det gør det bestemt ikke, men det kan nok komme i løbet af 5-10 år. Det er det vi har set når vi indretter de fornødne styringsredskaber fra statens side til at udnytte nye fremtidige energiformer. Mikrokraftvarme er at flytte elværket ind i den enkelte villa. Det naturgasnet, som ofte er blevet beskyldt for at udnytte gassen på en energiøkonomisk uheldig måde, ved at man ikke først tapper elektricitet fra den, kan vi begynde at udnytte nu. Lige så vel som folk kan have en knallert eller en bil i garagen, kan de nu have deres lille elværk i fyrrummet. Dermed har vi foretaget en kraftig effektivisering af det danske energisystem, der på afgørende måde forbedrer virkningsgraderne i det samlede system og dermed strækker de knappe ressourcer længere end ellers. Vi vil kunne få et system, som vil muliggøre omstilling til fremtidens energiformer, en større fleksibilitet og en større valgfrihed ude hos forbrugerne.

Immunisering mod opkøb Vi opnår i tilgift noget som er interessant for det, som har været meget oppe på debatten her i dag. Vi får et energisystem, der er mere immunt over for opkøb udefra. Preussen Elektra kan altså ikke købe alle privatejede kraftvarmeværker, de kan heller ikke opkøbe de der laugsejede vindmøller, der står i tusindvis rundt omkring i det danske landskab, lige så vel som de ikke kan opkøbe de forbrugerejede decentrale kraftvarmeværker rundt omkring i Danmark. Det er en meget vigtig del af den politik, vi er i gang med at tilrettelægge: at vi indbygger den immunisering i vores energisystem. Jeg tror, vi alle sammen er enige om, at vi ønsker at holde det i højst mulig grad på danske hænder. Det er i hvert fald noget som kan opnås ved at fortsætte decentraliseringspolitikken på dette felt. Jeg slår også til lyd for en energipolitik med et industripolitisk aspekt, det kan vel ikke genere nogen. Vi har også brug for at se på energipolitik i et bredere perspektiv: det er miljøpolitik, det er ny beskæftigelse, det er nye industrielle sektorer. I dag har det ikke været nævnt, at vindmølleindustrien er den næststørste eksportsektor i Danmark. Jeg synes ikke vi har råd til at se bort fra den slags ting. Vi er nødt til at have det med også, derfor indgår det at favorisere nogen nye energiformer med et fremtidigt eksportpotentiale også i en bredere sammenhæng.

Billige vindertechnologier Når vi snakker om kraftvarmetyper, vil vindertechnologierne fremover vel blive det, som er billigt at fremstille. De små kraftvarmeværker vil kunne fremstilles pr. kilo Watt til samme pris som man vil kunne fremstille biler. En bil koster omkring 1500 kr. pr. kilo Watt før skat. Kraftværker koster 5-10 gange mere pr. kilo Watt at installere. Desuden vil de udnytte brændslet bedre end eksisterende teknikker. Det er selvfølgelig en forudsætning at de har adgang til brændslet på samme vilkår som de store værker. Derudover er der i den decentrale sektor en samproduktion af el og varme. D.v.s. at man samlet har en højere nyttevirkning af det indfyrede brændsel og det vil også føre til gunstigere økonomi på den slags værker, som der altså ikke må stilles hindringer for fra statens side.

On-line handel med energi Til sidst lidt om styring. Jeg har undret mig over det med systemoperatøren. Det er en dansk udgave af det forhadte begreb man har i Tyskland som kaldes Generalinspektor für Strom, Wasser und Gas. Jeg tror at med internethandel med strøm og vedvarende energi fremover vil vi få et helt nyt styringsbegreb, som man kan spille på. Derfor er mit sidste ord: vi skal passe på ikke at forhaste os med at lave ordninger, som tilhører fortiden. Vi skal se på hvad installationsteknologien kan bruges til fremover med hensyn til at få et hensigtsmæssigt system.

Energisektorens undereffektivitet koster 3,5 mia. kr.

Bo Kragelund: I sidste uge udsendte Konkurrencestyrelsen redegørelsen om konkurrence i energisektoren. Denne rapport indeholder en række anbefalinger og henstillinger, som man kan følge, hvis man synes det er opportunt. Den skal opfattes som et input i den diskussion, der i øjeblikket foregår om en reform af energipolitikken i Danmark. Indgangsvinklen for os som konkurrencestyrelse er ikke underligt konkurrence. Konkurrence er for os ikke et mål i sig selv, det er alene et middel til at opnå størst mulig effektivitet. Det er redegørelsens baggrund.

Når man så ser på, hvor man kan opnå den effektivitet, den skal man selvfølgelig opnå for at få nogle samfundsgevinster hjem, der skal være til gavn for os alle sammen. Når man ser på energisektoren og ser hvor man kan opnå disse effektivitetsgevinster ved hjælp af konkurrence, kan man for el og gas se at det kan man opnå på produktionssektoren og det kan man opnå ved det slutsal, der skal ske til en forbruger.

Distribution opdeles i net og salg Diskussionen i dag har koncentreret sig en del om distributionsselskaber, og man ikke har fået skelnet mellem at et distributionsselskab rent faktisk består af to dele, nemlig et netaktivitet og en salgsaktivitet. Det er to forskellige dele og de skal også reguleres forskelligt, når vi kommer så langt. Derimod kan konkurrencen jo ikke skabes på netaktiviteterne. Vi er ikke så store barfodliberalister, at vi siger, at man bare skal bygge flere net; det lader vi tyskerne om. Netaktiviteter er fortsat monopolaktiviteter, og der er ikke noget imod at man fortsætter med at regulere dem som man hidtil har gjort, hvis man synes det var den bedste måde at gøre det på. Denne rapport peger på andre måder, der måske er mere effektive.

Som sagt, på produktions- og salgssiden skaber konkurrencen effektivitet. Der er det vidunderlige ved konkurrence, at når den virker, så sker det helt automatisk. Det koster ingenting. Effektiviteten kommer helt af sig selv, bare man har konkurrencen. Så det er helt gratis.

Organisatorisk tilpasning nødvendig Rapporten peger på, at når man får sådan en gratis effektivitetsgevinst på ca. 3,5 mia. kr., er det med at skubbe det hjem hurtigst muligt. Jo hurtigere man får konkurrencen, jo hurtigere får man effektiviteten. Der er dog nogle tekniske og administrative vanskeligheder, der lige skal overvindes, og rapporten peger da også på at organisationen i sektorerne er ikke helt tilpasset til at holde til det her og det ville være synd for sektorerne hvis man ikke fik det ordnet hurtigst muligt.

Jeg synes, der er et problem, som heller ikke har været rejst i dag, nemlig at man ikke indfører konkurrence på samme tid i forskellige energisektorer. Det er sådan at elsektoren står først for skud og så kommer gassektoren og hvis der så er noget på varme, kan det så følges op. Det er rent faktisk et problem, når man ser på det, at det kommer i forskellige tempi. Det synes jeg også man skal overveje i forbindelse med den her reform.

Hvile-i-sig-selv borger ikke for effektivitet Hvis man skal se på andre styringsmuligheder end man hidtil har haft, det såkaldt hvile-i-sig-selv princip (indregning af nødvendige omkostninger i priserne), har det i sig selv ikke været særligt effektivitetsskabende. Virksomhederne har jo kunnet indregne omkostninger i priserne, og det har de gjort frit og frejdigt. Derimod vil der nok kunne opbygges andre effektivitetsskabende styringssystemer, benchmark-systemet har været nævnt, price cap-systemet har været nævnt, og der findes en række andre, som man kan putte på netaktiviteterne i den kommende regulering, alt sammen noget der er omtalt i rapporten og som vil være med til at skabe denne effektivitet. De 3,5 mia. kr. vi har regnet ud, baserer sig på, at der både sker konkurrence i produktion og salg og sker en omformning af regulering på netaktiviteten til mere effektivitetsbaserede reguleringer.

Net vil fortsat være monopolaktivitet Når jeg har sagt, at det med nettene fortsat er monopolaktiviteter,

er der heller ikke noget i vejen for at de ejes af de samme mennesker, som de hidtil har været ejet af. Jeg synes også ejerdiskussionen har været lidt mærkværdig. De værdier, man snakker om, er først og fremmest netværdierne. Det er stadig monopolaktivitet. Der er ikke spor i vejen for, at de bliver på de hænder, de i øjeblikket er, nemlig forbrugernes i det omfang de er på forbrugernes. Der er jo en lille kommunal sektor, man også skal huske på. Ejerdiskussionen bør også adskilles i konkurrencedelen og i netdelen, som jo er stadig væk monopol. Det er to vidt forskellige dele, man snakker om.

PSO er vedtaget Konkurrencesynspunkter skulle gerne spille sammen med miljøsynspunktet. Det er vel den største udfordring, man overhovedet kan have på dette område, at få de to ting til at gå op i en højere enhed. Der har jeg også peget på, at miljødelen kan klares på en lang række modeller. Foreløbig har man politisk valgt PSO (Public Service Obligation, red.) i forbindelse med lov 486. Den er vedtaget i Folketinget i forvejen. Det er den ene model man hidtil har valgt. Nu har man så fået præsenteret en lang række andre modeller, grønne certifikater og med udbudsmodeller, som man ser i England, tilskudsmodeller som der bliver peget på fra vindmølleside. Der er en lang række andre modeller.

Også grøn el skal udsættes for effektivitetspres For konkurrencen er det vigtigt at få den elektricitet, man producerer på disse anlæg der laver miljøstrøm af en eller anden art, ud i konkurrencen og så bruge andre instrumenter til at sørge for, at der kommer tilstrækkelig af den, så meget man politisk vil have. Men det er vigtigt at få den elektricitet ud i konkurrencen, sådan at man også der skaber et effektivitetspres på denne form for energi. Dermed også kan opnå yderligere effektivitetsgevinster.

Muligheder for øget konkurrence på dele af varmemarkedet Størstedelen af varmedelen er og vil fortsat være en monopolaktivitet. Det vil den ikke så meget fordi der ikke er mulighed for konkurrence, men fordi man har skabt nogle systemer, der gør den monopoliseret. De tvangsbindinger man har givet forbrugerne og andre, også dem der producerer her i det sidste stykke tid, kan man jo ikke bare ophæve. Plus der er nogle transaktionsomkostninger ved at skifte fra det ene til det andet, som er ret voldsomme på varmesiden. Muligheden på varmesiden for at skabe en konkurrence og dermed også en effektivitet, i hvert fald når man snakker om nye kunder, er produktkonkurrence, der går på alle energiformer. Der kan også skabes producentkonkurrence, i hvert fald i de sammenhængende transmissionsnet omkring de store byer, hvor der er flere producenter, og dermed kan der skabes trediepartsadgang til varmenettet, ligesom der kan skabes til elnettet. Så der er visse muligheder, også på varmesiden. Der er en stor monopolfaktor i varmesiden og derfor kræver varmesiden en vis form for beskyttelse, også når den har en sammenhæng med en liberaliseret elsektor. Der peger rapporten på en række beskyttelsesmuligheder over for varmesektoren.

Spørge- og debatrunde

Grønt tilvalg, leveringstryghed, afgiftsillusion og backup Kim Behnke: Knud Pedersen, vi har i dag fået to konkrete ønsker om at kunne købe 100 pct. grøn strøm, dels Niels O. Gram, der gerne vil have muligheden for ikke kun at kunne købe 40 pct. af sit elforbrug, men 100 pct., og så var der en der tidligere i dag fortalte, at den forretningskæden "Body Shop" som en del af sit koncept med at være miljørigtige gerne vil kunne sige til deres kunder: "Vi har 100 pct. grøn strøm". Er det praktisk muligt? Jeg ved, at det er det ikke i dag, men med de ting I arbejder med, som vi skal have glæden af her til efteråret, vil den 100 pct. mulighed bliver åbnet?

Torben Synnest, en af de ting I har beskæftiget jer meget med de senere år, er at finde ud af at få koblet eventuelle private elkunder til eventuelle udbydere. Hvordan ligger det med særlige virksomheders behov for tryghed? Hvis en virksomhed for eksempel køber for mange andre råvarer hjem, hvad enten

det nu er træ, stål eller aluminium, kan man lade det ligge på lageret et stykke tid. Men strøm er jo en meget letfordærvelig vare. Strømmen skal jo leveres lige præcis når den skal bruges. Muligheden for at eksperimentere på et spotmarked kan måske godt afholde nogen fra at gøre det, for hvis man nu køber for meget strøm, hvad skal man så gøre? Man kan selvfølgelig have et handelselskab ved siden af, der sælger det videre, men er den tryghed et element, som folk spørger til?

Så kunne jeg forstå, at Birger T. Madsen ville have nogle systemer hvor en ægte miljøadfærd bliver belønnet. Hvis man virkelig gik hen og sparede på strøm og varme osv., fik man også noget ud af det på bundlinjen. Der har vi bare det problem, at hver gang, der indføres noget af dette, har Finansministeriet et fiskalt ønske lagt med. Jeg kan garantere dig for, at inden ugen er omme har vi forhøjet olieafgiften med 34 øre pr. liter, naturgassen med 38 øre pr kubikmeter, kul med 10 kr. pr. giga Joule, affald så kommer der en ny afgift på 12 kr. pr. GJ, elvarmen stiger med 6 øre og den almindelige el med 6 øre pr. kWh. Alle disse ting har intet med miljø at gøre, det er et spørgsmål om, at finansministeren har en debit- og en kreditkolonne, der skal passe sammen. Derfor går det ønske ikke, du og sikkert med dig mange andre har om at man kunne spare sig til en miljørigtig adfærd, for så kan finansministeren ikke få finansloven til at hænge sammen. Så det er forklaringen, men var det rigtigt forstået, at du gerne vil have, at man kan spare sig til en lavere regning, for så bliver det nok ikke tilfældet.

Preben Maegaard, folk der ejer vindmøller, decentrale små værker og gårdbiogasanlæg osv. har det ultimative forbrugereje. Spørgsmålet er: er de ikke også medejere af et backup system? Jeg går ud fra, at vindmøllejeeren eller gårdbiogasejeeren gerne vil have en opkobling på det centrale anlæg og forventer, at der både kommer 380 og 220 volt ud i rigelige mængder, når man tænder for stikkontakten. Derfor kan man vel ikke bare lade folk være deres egen lykkes smed på en vindmølle. Der er vel krav om, at de store elselskaber hele tiden, 24 timer i døgnet, har en backupkapacitet stående klar, som med mikrosekunder kan være til stede for de mennesker. I den forbindelse kan jeg ikke forstå dit ønske om at disse mikroanlæg, hvordan vil du dog udligne forskelle i el og varmeforbrug? Hvis nu folk skal bruge meget strøm midt om sommeren, hvor gør de af den overskydende varme? Hælder de den i åen eller hvad? Derudover kan jeg forestille mig visse problemer i og med at hovedparten af alle ejendomme i Danmark er lejemål eller tæt lavt bebyggelse, hvis vi skal have biogasanlæg og biomasseanlæg placeret rundt på lejlighederne. Det er nemt at sidde her og sige at vi skal have hver vores eget lille anlægderhjemme, men Preben Maegaard, er det ikke stort set umuligt i praksis med den struktur, Danmark har?

Hvornår kommer et konkret oplæg om energireformen? Peter Hansen-Nord: Knud Pedersen, jeg forstod på Birthe Philip i formiddags, at det var på høje tid at komme i gang og derfor kunne man godt foranlediges til at spørge: Hvornår kommer der noget konkret, som aktørerne kan diskutere sommeren igennem på baggrund af alle de elementer, vi har snakket om i dag? Hvis debatten ikke er kommet i gang omkring disse problemstillinger, er jeg meget enig med Birthe Philip i, at det er på høje tid at de kommer i gang. Tør du afsløre noget om, hvad der måtte ligge og hvor hurtigt det skal gå til efteråret? Til Bo Kragelund for at vi ikke kører forbi hinanden: i den diskussion om ejerskab o.s.v. lå implicit som forudsætning.

Kan hvile-i-sig-selv opretholdes og A/S'er hindres? Anni Svanholt: Til Knud Pedersen, noget af det helt centrale er jo om vi kan fastholde hvile-i-sig-selv princippet, at man skal ikke kunne tjene penge på strøm. Er det alene spørgsmålet om en politisk beslutning om man vil fastholde princippet? Kan jeg sige nej til de selskaber, som vil ændre sig til et aktieselskab? Hvis jeg ikke kan sige nej, er "NESA"-loven tilstrækkelig til at forhindre et opkøb og et udenlandsalg, altså den skræksituation, som svenskerne er i og som vi var ved at komme i med hensyn til NESA?

Mobber EU kul-Danmark, besparelser og varmeaktier? Henning Gjellerod: Knud Pedersen, bliver vi

mobbet af EU, fordi man synes vi bruger så meget kul? For nogle år siden deltog jeg i en konference og en fra EU-kommissionen rejste sig op og sagde, at "al det snak om VE og alt det der, jeres elsektor bruger jo over 90 pct. kul". Kommissionen udsendte sidste år en rapport med nøjagtig de samme tal. Danmark er så slem, fordi vi bruger mere end 90 pct. kul til vores elproduktion. Bliver vi mobbet af EU? Et par spørgsmål til Birger T. Madsen. Hvordan vil du i praksis få strikket det sammen, at distributionsselskaberne bliver godskrevet for besparelser? Du var inde på at, varmekunderne skulle eje en aktie i deres værk. De ejer jo sådan set deres værk, men hvis der skulle udstedes aktier sådan at den enkelte var ansvarlig.... nu var jeg selv en af hovedmændene for at lave Måbjergværket ved Holstebro, og jeg kan godt love jer, at hvis vi var kommet ud med: "Nu skal I se, I skylder så og så meget hver enkelt borger her", var vi ikke kommet igennem med det. Det var hårdt nok at vi skulle lave tilsynspligt. Hvis vi også havde sagt hver enkelt husstand skylder så meget, og dem skal I låne i banken, så var vi ikke kommet igennem.

Grøn el tager tid, værdier til forbrugerne, nordisk mobning og reformskitse efter sommerferien

Knud Pedersen: Kim Behnke spurgte om man kunne købe 100 pct. grøn strøm under nye forhold. Hvis vi nu siger, at grøn strøm ligesættes med prioriteret strøm under den nuværende lovgivning, så er svaret til Niels O. Gram, at det kan du gøre allerede i dag. Hvis Niels O. Grams kunder er villige til at købe 100 pct. af deres strøm på prioriterede vilkår, kunne de gøre det i dag. Lov 486 giver den mulighed, at man kan videresælge den prioriterede strøm, bare man ikke stiller den fælles betaling af det ringere. Det er humlen. Der er et ønske om udligning af meromkostningerne ved den prioriterede strøm. Hvis den udligning er tilgodeset, er der sådan set frit slag. Det system kan man sagtens bygge videre på, men det er jo mere det tekniske besværlige i selve opgørelsen, håndteringen, målingen og registreringen, så man er helt sikker på at det er grøn strøm. Det er ikke bare lige at organisere det, men det kan lade sig gøre, men det tager tid at organisere det.

Peter Hansen-Nord spurgte, hvornår der kommer noget. Det er et spørgsmål, som helst skal rettes videre til regeringen. Som tidsplanen ligger, er målsætningen at kunne være klar til at lægge lovforslag frem i starten af folketingssamlingen (oktober 1998, red.), men inden da at der ligger nogle skitser til nogle udspil, så man får en høring om udkast til lovforslag ud i offentlig debat, men også nogle skitser inden da, men det vil først ske efter sommerferien.

Anni Svanholt spørger, om man kan fastholde hvile-i-sig-selv princippet. Vi har jo fastholdt princippet med L 486. Det er jo ikke ophævet, selv om nogen mener, det er nonsens; det er mere et politisk spørgsmål. Problemet med hvile-i-sig-selv princippet i forhold til produktionsselskaberne er det vi snakker om, fordi den fælles prisregulering eller hvile-i-sig-selv regulering, måske mere effektiviseret hvile-i-sig-selv regulering af netdelen, monopoldelen og public service-delen, er ganske enkel i hvert fald reguleringsteknisk at videreføre. Spørgsmålet er, hvordan vi skal forstå hvile-i-sig-selv princippet i forhold til de centrale produktionsselskaber, og der er det mere et spørgsmål om den indtjeningssevne, de produktionsselskaber måtte repræsentere, hvordan den kommer ud til de danske forbrugere, hvis den skal ud til de danske forbrugere på en reguleret måde. Hvile-i-sig-selv princippet sikrer, at produktionsselskaberne sammen med en forsyningspligt har en pligt til at levere til danske forbrugere, i hvert fald at tilbyde en levering til omkostningsbestemte priser. Hvis der er nogle værdier i selskabet, må det være fordi de omkostningsbestemte priser er lavere end den "nordeuropæiske markedspris", hvad den så måtte vise sig at være. Hele spørgsmålet handler jo lidt om kort og lang sigt, for nogen løber ud nu og køber kortsigtet ind, fordi prisen er lav, og der siger Torben Synnest at han kan tilbyde mange finansieringskontrakter og også til 12 øre resten af året, men jeg tror opfattelsen er den at de danske centrale produktionsanlæg kan producere til en pris, lad os sige 15-18 øre, til at få dækket deres omkostninger, fordi de skal ikke investere særlig meget. Jeg tror mange vil være villige til at indgå en

langsigtet levering til en sådan pris. Man kan sandsynligvis også få en højere pris.

Det hele er et spørgsmål om, hvordan de værdier, der måtte være, kommer ud til forbrugerne. Der er teknisk juridisk mulighed for at sikre, at de kan komme ud på en ensartet måde, men det bedste er at finde en politisk løsning i organiseringen af det. Forhindrer NESA-loven opkøb? Nej, det gør den ikke. Den er neutral overfor opkøb, men den fjerner måske incitamenterne, og hele prisreguleringen handler jo om, at der har været en forventning om at man slipper prisreguleringen fri, at der ikke længere er en prisregulering, heller ikke for monopoldelen. Det der er afgørende er, at hvis man politisk ønsker at nogle ydelser skal leveres til en omkostningsbestemt pris, så bliver den del af forsyningen ikke særlig attraktiv for opkøb.

Henning Gjellerod spurgte, om vi bliver mobbet i EU på grund af kul. Jeg tror i mindre grad i EU, fordi EU er endnu ikke helt så progressiv grøn, men vi bliver mobbet i højere grad i Norden. De svenske elproducenter synes, der er urimeligt gode betingelser for at producere i Danmark sammenlignet med Sverige. Det er mere den side fra at mobningen sker.

Elgrossister og stor risiko på spotmarked Torben Synnest: Det drejer sig om tryghed, når private brugere og industrikunder køber. Det er ikke vores primære kundegrupper, det er distributionselskaber og producenter, altså folk der handler i engrosmarkedet. Der er sket det, at hvis man vil uden om sin monopolleverandør, er man nødt til at gå ud i engrosmarkedet i dag, men det skal man forhindre efter min opfattelse. Det kan ikke være meningen, at slutbrugere skal gå ud og løbe de risici, der er i et sådant marked. Det er distributionselskabet, der skal tage sig af det. De skal så tilbyde en kontrakt, hvor man får et forbrug, hvor man tillader et udsving inden for en bestemt grænse. Det får de deres avance for, og det må de tage på deres skuldre, og det får de forhåbentlig opbygget kompetence til.

Omkring trygheden for at få leveret strømmen, er det sådan, at man kan altid få strøm og man kan altid komme af med den. Hvis man har købt for meget, er det ikke noget problem. Problemet er det økonomiske. Det kan være at spotprisen på det tidspunkt, man har købt for meget, er så lav, at man får et tab ved det. Det er det, man skal bære, og det lærer elselskaberne. Der er meget store risici i det, og det er en af de ting, der gør mig lidt ængstelig for, at man vil tvinge forbrugerne til at blive hos det selskab, der måske får et tab på 60 mio. kr. Det er en anden situation. Man snakker altid om at der er penge i det, men hvad med tabet? Skal man bindes til at være med til at dække det?

Spareråd lige så lukrative som at sælge el Birger T. Madsen: Henning Gjellerod spurgte, om jeg kunne præcisere, hvordan jeg forestiller mig modellen fungerede. Modellen kunne f.eks. fungere sådan, at reduktionen af CO₂, som jeg nævnte i mit indlæg, var et brugerkrav. Forbrugeren skulle simpelt hen nedsætte sit CO₂-forbrug efter en model eller plan. Så kunne distributionselskabet hjælpe forbrugeren med at gøre det. Man kunne vælge selv at lægge sig i selen eller bede distributionen om at hjælpe en med det. Det, distributionselskabet fik for den ydelse (kunne være alt fra rådgivning til trediepartsfinansiering af bedre udstyr), skulle være lige så lukrativt som at sælge 1 kWh. Det kunne der sikkert laves mange modeller på.

Til det samme spørgsmål sagde Kim Behnke, at han godt forstod, hvad jeg mente med det, men så var der noget med en rød bygning derovre (Finansministeriet). I den tid jeg har bevæget mig i energisektoren, bliver finansministeriet altid brugt som bussemand. Uh, det går de aldrig med til derovre. Det er vel jer i folketinget, der bestemmer hvad finansministeren skal. Det med varmekunderne, Gjellerup, kan vi tage bilateralt.

Større forsyningsikkerhed og optimering af husanlæg Preben Maegaard: Kim Behnke, med mange små anlæg - jeg tænker ikke på vindmøller, men netop de små kraftvarmeanlæg - er udfaldssandsynligheden lavere end når forsyningen er baseret på få store anlæg. Var det ét

atomkraftværk, der leverede til hele Danmark, skulle man have en *spinning reserve* af en tilsvarende størrelse. Har vi mange tusind og måske en halv million små anlæg, er udfaldssandsynligheden langt mindre, så vi får en øget forsyningssikkerhed, når vi får en decentral struktur.

Det andet punkt om, hvad vi skulle gøre med den strøm, når vi havde brug for mere varme end strøm. Der er et dilemmaproblem i driften af den slags anlæg, men det vil der altid være. I Tyskland og Schweiz er der anlæg fremme, som er optimeret så de til en hver tid er tilpasset en højst mulig selvforsyningsgrad. Det være sig af enten varme eller strøm. Man kan også optimere dem til at sælge til nettet, hvis det er til gavn for den enkelte forbruger, anlægsejeren.

Det er en teknik der er til rådighed nu. I det sydlige udland er der nok 20-25 producenter af den slags og nogle temmelig store tyske koncerner, der går ind i det her nu. Jeg slår til tromme for det, fordi vi kan komme med på vognen i Danmark, også fordi vi har nogle holdninger i befolkningen, der gør at befolkningen gerne vil købe den slags anlæg. Der skal banes vej for det med hensyn til de fornødne ordninger.

100 pct. skat frem for hvile-i-sig-selv Bo Kragelund: En kommentar. Jeg vil godt lige spørge Anni Svanholt: hvis nu et produktionsselskab i Jylland næste år får underskud, hvem skal så betale det? Bare for at illustrere at hvile-i-sig-selv går begge veje, det er både med overskud og underskud. De går nu ud på et marked og sælger deres strøm. Det viser sig, at de får større omkostninger end de sælger til, og så de får underskud. Hvem skal betale? Hvile-i-sig-selv sagde, at det skulle føres over i priserne næste år. De priser næste år er også markedsbestemt. Det er en af grundene til, at hvile-i-sig-selv i dette tilfælde er nonsens. Det hænger ikke sammen på den måde. Men hvis man snakker om, at vi har et non-profit system og siger, at hvis de tjener penge, så beskatter vi 100 pct., kan man bevare det alt det man vil.

PROGRAM

ENERGISEKTOREN UNDER FORANDRING - trusler og muligheder

Høring den 2. juni 1998 i Fællessalen, Christiansborg. Høringen afholdes af Teknologirådet for Folketingets Energipolitiske Udvalg.

Høringen har et dobbelt formål:- At bibringe Det Energipolitiske Udvalg et overblik over og et realistisk billede af trusler og muligheder ved reformering af energisektoren. - At give Det Energipolitiske Udvalg mulighed for at undersøge og debattere de energipolitiske strategier og værktøjer, som kan komme på tale.

Kl. 9.30 Velkomst ved Martin Glerup. Formand for Folketingets Energi politiske Udvalg. DEN NUVÆRENDE STRUKTUR OG LIBERALISERING kl. 9.35 Baggrunden for reformerne i energisektoren Den danske energisektor er under påvirkning af både EU-regulering, vores nabolande og forbrugerne.

- •Hvorfor skal Danmark reformere energisektoren og hvad er det udefrakommende pres for forandringer?
- •Hvad ligger der i EU-direktiverne om el- og gasområdet?
- •Lever den nye ellov op til intentionerne i EU-direktiverne?
- •Hvad betyder nabolandene for liberaliseringen af den danske energisektor?
- •Hvilken rolle spiller forbrugerne, særligt erhvervskunderne?
- •Hvad er Danmarks handlerum i energipolitikken?

Inga Thorup Madsen, Energistyrelsen Bent Agerholm, Elkraft

kl. 10.10 Den nuværende struktur Hvilke værdier ved den nuværende energisektor er det ønskeligt så vidt muligt at bevare under en liberalisering?

- •Hvor liberal og konkurrencepræget er den nuværende energisektor?
- •Hvor demokratisk er den? Hvor stor er forbrugerindflydelsen?
- •Hvor effektiv? Miljømæssigt, økonomisk?
- •Hvilke fordele og ulemper er der ved den statslige planlægningsstrategi?

Frede Hvelplund, Aalborg Universitet Gert Braae, Energiselskabet ARKE Poul Sachmann, ELSAM Uffe Bro, Dansk Fjernvarmeværkers Forening **kl. 11.00 Pause kl. 11.30 Trusler og muligheder ved en liberalisering** Overblik over udviklingstendenserne ved liberaliseringen. Hvad er de største udfordringer ved en liberalisering af energisektoren?

Niels I. Meyer, Danmarks Tekniske Universitet Birthe Philip, NESAs, Elkraft, ESK Holger Lavesen, Dansk Olie og Naturgas A/S Erling Bjerre, ELTRA **kl. 12.30 Frokostpause**

TRE TEMAER OM LIBERALISERING

kl. 13.30 Miljøkonsekvenser Kan der skabes harmoni mellem Energi 21's CO₂-mål og kravet om en liberalisering? Hvad er de politiske værktøjer og hvad er forventningen til deres effekt?

- •Vil en liberalisering fremme eller hæmme energibesparelser?
- •Vil målsætningerne om indfasning af vedvarende energi kunne holdes?
- •Vil konkurrencen fremme produktionen fra de ikke miljøhensigtsmæssige kilder?
- •Hvordan opfyldes CO₂ målene i et konkurrencepræget marked?

Sigurd Lauge Petersen, Energistyrelsen Tarjei Haaland, Greenpeace Gert Tinggaard Svendsen, Handelshøjskolen i Århus Frans Clemmesen, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

kl. 14.15 Ejerskab og brugerindflydelse Er det muligt at bevare det nuværende ejerskab og indflydelse under liberaliseringen og hvad bør komme i stedet?

- •Hvilke scenarier findes der for handel, overtagelse og fusioner i energisektoren?
- •Hvordan vil det gå med offentlighedens indsigt?
- •Bør fremtidens ejerforhold ændres og skal brugerindflydelsen fastholdes?
- •Hvad skal der ske med hvile-i-sig-selv princippet?
- •Hvem ejer energiselskabernes aktiver?

Henrik Lund, Aalborg Universitet Mogens Houe, KOMGAS, Foreningen af regionale Naturgasselskaber Knud Mosekjær, Danske Elværkers Forening **kl. 15.00 Pause kl. 15.30 Prisudvikling** Hvad er forventningerne til prisudviklingen på forskellige former for energiservice: gas, el, fjernvarme og olie?

- •Er de danske energiselskaber konkurrencedygtige?
- •Hvordan vil udviklingen være på detail- og engrospriser?
- •Hvordan er det internationale finansielle styrkeforhold?

Hans Henrik Østergaard, Elprisudvalget og Gas- og Varme- udvalget Anders Larsen, Amternes og Kommunernes Forsknings- institut Henrik Lilja, Håndværksrådet Niels O. Gram, Dansk Industri **DE DANSKE REGULERINGSMULIGHEDER kl. 16.15 På vej mod en dansk model** Som led i overvejelserne om liberalisering og den fremtidige styring af energiområdet findes forskellige bud på hvordan sektoren kan se ud i fremtiden.

- •Hvilke tanker er der gjort om det danske reformarbejde?
- •Hvilke virkemidler og strategier kan myndighederne tage i brug i forbindelse med implementeringen af et konkurrencepræget energimarked?
- •Omsættelige forureningstilladelser? Kvoteordninger? Joint implementation? Grønne afgifter?
- •Hvad skal de "offentlige forpligtelser" (eller PSO: Public Service Obligations) rumme og hvilke tanker er der gjort om systemansvar?

Knud Pedersen, Energistyrelsen Torben Synnest, Dansk Kraftmægling A/S Birger T. Madsen, BTM-Consult ApS Preben Maegaard, Nordjysk Folkecenter for Vedvarende Energi Bo Kragelund, Konkurrencestyrelsen

Kl. 17.15 Afrunding ved Martin Glerup Formand for Folketingets Energipolitiske Udvalg

Folketingets spørgepanel

Martin Glerup (S)
Henning Gjellerup (S)
Anni Svanholt (SF)
Søren Kolstrup (EL)
Peter Hansen-Nord (V)
Frank Dahlgaard (KF)
Aase D. Madsen (DF)
Kim Behnke (FP)
Jann Sjursen (KRF)
Ebbe Kalnæs (CD)

Stedfortræder

Erik Mortensen (S)

Præsentation af oplægsholdere

Inga Thorup Madsen

Kontorchef i Energistyrelsens elforsyningskontor. Uddannet cand. scient fra Københavns Universitet 1980. Har tidligere arbejdet bl.a. i Rambøll og i Elkraft

Bent Agerholm

Uddannelse: Civilingeniør. Erhverv: Direktør for Elkraft siden 01.01.93. Tidligere ansættelse hos Vendsysselværket og Sønderjyllands Højspændingsværk. Tillidshverv: Bisidder i Danske Elværkers Forenings forretningsudvalg og bestyrelse. Medlem af Nordels ledelse.

Frede Hvelplund

Nuværende stilling: Lektor i økonomi på Århus Universitet. Arbejds-mæssig baggrund: Underviser på de samfundsvidenskabelige uddannelser, samt på civilingeniørstudiet i energiplanlægning. Projektleder og/eller deltaget i en række forskningsprojekter om energisystemanalyse og energiplanlægning i de sidste 15-20 år. Forfatter og medforfatter til en række bøger og artikler om energiplanlægning. Udvikler for tiden energiplanlægnings kursus for energiplanlæggere i de Baltiske lande. Forskningsmæssige interesser: At analysere, hvorledes forskellige politiske konstruktioner af markedet påvirker

teknologivalget, især på energiområdet. Formålet med sådanne analyser er at udvikle forslag til fremtidige styringsmidler på energiområdet. Har i forbindelse med "liberaliserings" temaet bl.a. skrevet om de danske energiselskabers organisering og om den internationale udvikling på energiområdet. I sidstnævnte forbindelse har især udviklingen i Tyskland været temaet.

Gert Braae

Født oktober 1943 i Århus. 1964 uddannet elektromekaniker. 1969 stærkstrømsingeniør. 1980 civiløkonom fra Handelshøjskolen i Århus med H.D. i regnskab. I 1981 og 1982 enkeltfag fra cand.merc.-studiet i international markedsføring og afsætning. 1969 - 1987 hos Århus Kommunale Værker. Sluttende med stillingen som overingeniør for el- og vandforsyningen. 1987 ansat som administrerende direktør for Energiselskabet ARKE A.m.b.a., Århus. 1996 tillige direktør for Aktieselskabet DISAM stiftet i 1993. Dette selskab med hjemsted i Århus ejes af distributionsselskaberne HEF, Ålborg - ARKE-, Energi Horsens, Horsens - KOE, Kolding - Sydvest Energi, Agerskov - ESS, Sønderborg og EFFO, Frederiksværk. Det samlede elsalg for disse selskaber svarer til 15% af det danske elmarked. Slaget sker til 360.000 forbrugere. 1990 - 1996 formand for Foreningen af Danske Elværksledere. Medlem af chefudvalget i ELFOR I/S fra 1996. Medlem af DEF's Internationale udvalg m.v.i mange år.

Poul Sachmann

Født: 22.december 1941. Uddannelse: Civilingeniør (stærkstrøm) fra Danmarks Tekniske Universitet 1966/67. Karriereforløb: 1998- Adm. direktør for det nye kommercielle Elsam. 1989-1998 Kommerciel direktør, Elsam Ansvarlig for: -Indkøb af 6½ million tons kul og olier pr.år såvel som gas, salg af flyveaske, lastfordeling af kraftværkerne, køb og salg af elektricitet fra og til Norge, Sverige og Tyskland. 1975-1989 Underdirektør, Elsam. 1970-1975 Chef, Brændsel, Elsam. 1967-1970 Planlægning, Elsam. Andet: - Medlem af repræsentantskabet i Dansk Olie & Naturgas. - Formand for Elmuseet. - Medlem af World Energy Council. - Tidligere deltager i World Coal Study. - En af grundlæggerne af Coal Industry Advisory Board (CIAB), medlem indtil 1988 og igen fra 1998.

Uffe Bro

Født den 14.september 1945. Uddannet jurist i 1975. Egen advokatvirksomhed siden 1979. Bestyrelsesformand i forskellige virksomheder. Formand for Løgstør Fjernvarmeværk siden 1982. Formand for Danske Fjernvarmeværkers Forening siden 1992.

Erling Bjerre

Født 25. februar 1935. Bogtrykker. 1949-53 Typografuddannelse i Ringkøbing. 1953-55 Typograf i Møllers Bogtrykkeri, Skærbæk. 1956 Købt eget bogtrykkeri og bladvirksomhed i Skærbæk Tillidsposter: 1991 Bestyrelsesmedlem i Energiselskabet EASV 1994 Formand for energiselskabet EASV 1994- Bestyrelsesmedlem i Sønderjyllands Højspændingsværk 1995-98 Formand for Sønderjyllands Højspændingsværk 1997- Bestyrelsesmedlem i Eltra 1998- Formand for Sydvest Energi (fusionen mellem MSE og EASV) 1998- Næstformand i Eltra Har indtil valget til Eltras bestyrelse haft bestyrelsesposter i Elfor og Elsam.

Niels I. Meyer

Født 1930. Civilingeniør 1954, Ph.D. 1955, dr.Techn. 1960. Professor i fysik ved DTU 1961-. Institutleder ved Fysisk Laboratorium III, DTU 1962-93. Prorektor ved DTU 1969-74. Præsident for Akademiet for det Tekniske Videnskaber (ATV) 1971-77. Formand for Styregruppen for Vedvarende Energi og for VE-Rådet 1980-1996. Medl. af forretningsudvalget for Energimiljørådet 1996-.

Stedfortrædende institutleder ved Institut for Bygninger og Energi, DTU 1996-. Formand for Regeringens rådgivende Bølgekraftudvalg 1997-. Har desuden været medlem af et større antal danske og internationale forskningsråd.

Holger Lavesen

Født 9.8. 1935. Student 1955, Odense. Cand.jur. 1961; sekretær i Indenrigsministeriet 1961, fuldmægtig 1970; departementschef i Min. for Forureningsbekæmpelse 1971, i Miljømin. 1973-83; formand for bestyrelsen for Dansk Olie og Naturgas A/S 1983-95, adm.direktør smst. fra 1995. Formand for Dansk Olie og Naturgas A/S til 1995, for Dansk Olieforsyning A/S, for Dansk Olierør A/S, for Dansk Olie- og Gasproduktion A/S fra 1983, Dansk Naturgas A/S fra 1984. Medl. af formandskabet for Dansk Operatørselskab I/S fra 1985, af repræsentantskabet for Ruhrgas AG 1984 og for Realkredit Danmark fra 1985. Medl. af Akademiet for de Tekniske Videnskaber fra 1975.

Birthe Phillip

f. 1933. Cand.jur. Københavns Universitet 1962. Ansat i Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorg, senere Socialstyrelsen 1968-84, medlem af Gentofte Kommunalbestyrelse 1976-1993, borgmester i Gentofte Kommune 1984-1993, formand for bestyrelsen for NESA A/S, I/S Sjællandske Kraftværker og Elkraft A.m.b.A. fra 1990, medlem af forretningsudvalget for Danske Elværkers Forening fra 1994, medlem af repræsentantskabet for DONG A/S fra 1994.

Tarjei Haaland

Bachelor i geologi/geografi. Aktiv i Energibevægelsen OOA 1974-92. Skolelære 1968-71 (Bernadotteskolen) og 1975-87 (Byens Skole). Medlem af Danmarks Naturfredningsforenings Energiudvalg 1987-92. Researcher i det videnskabsjournalistiske værksted Chaos 1987-90, medforfatter af "Miljøets energi", udarbejdet af Chaos for Danmarks Naturfredningsforening 1989.- Udarbejdet rapporten "Emission af drivhusgasser i Danmark 1975-90 - med særlig henblik på energisektorens bidrag" 1992 (under projektet "Udredning af drivhuseffekten" financeret af Energistyrelsens Styregruppe for Udvikling af Vedvarende Energi). Medlem af Energimiljørådet siden 1996

Sigurd Lauge Petersen

Siden 1987 ansat i Energistyrelsen. Stillingsbetegnelse: konsulent. Hovedarbejdsområder: Energiplanlægning, udredningsarbejde og udvalgsarbejde inden for el- og kraftvarmeforsyning, sagsbehandling efter elforsyningsloven, internationalt samarbejde inden for elforsyning og energiplanlægning. Deltog i udarbejdelsen af Energi 2000 og Energi 21. Fra 1982-1987 ansat som forsker på Danmarks Tekniske Universitet. Hovedemner: Varme- og elplanlægning, decentral kraftvarme og vindkraft. Ph.D. i energiplanlægning. 1981 Cand.Scient. fra Københavns Universitet (fysik og matematik)

Gert Tinggaard Svendsen

1996- Forskningsadjunkt, PhD, ved Nationaløkonomisk Institut, Handelshøjskolen i Århus 1996 PhD fra Nationaløkonomiske Institut: 'Public Choice and Environmental Regulation: Tradeable Permit Systems in United States and CO2 Taxation in Europe'. 1994 Ophold ved University of Maryland i USA 1991 Cand. scient.pol, Århus Universitet 1982 Student - Struer Gymnasium 1963 Født i Holstebro

Frans Clemmesen

Født 24. januar 1962. Cand. polit. Københavns Universitet 1990. Ansættelse: 1983 studentermedarbejder Administrationsdepartementet, Finansministeriet 1983-90 studentermedarbejder Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 1990 økonom i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 1990-94 underviser i nationaløkonomi,

Handelshøjskolen i København Råd, nævn og udvalg: Konkurrencerådet, Elprisudvalget, Gas- og varmeprisudvalget, DONGs repræsentantskab, Den rådgivende Komité for Miljøbistand til Østeuropa, Energi- og miljørådet

Henrik Lund

Nuværende stilling: Industrileder og Lektor i Energiplanlægning ved Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitet. Uddannelse: Civilingeniør i Planlægning (1985) og PhD på afhandling "Implementering af bæredygtige energisystemer" (1990). Arbejds-mæssig baggrund: Underviser på civilingeniørstudiet i energiplanlægning. Projektleder og/eller deltager på en række forskningsprojekter om energisystemanalyse og vurdering (miljø, samfundsøkonomi og beskæftigelse) gennem de sidste 10-15 år. Forfatter eller medforfatter til mere end 60 bøger og artikler om energi og energiplanlægning. Øvrig relevant baggrund: Bestyrelsesmedlem i Vaarst og Omegns vindmøllelaug siden 1988. Initivtager til og beboer i Vaarst Vestervang andelsboligprojekt (etableret 1991) med energi- og vandbesparelser, vedvarende energi og affaldssortering mv. Bestyrelsesmedlem i Himmerlands Energi og Miljøkontor siden 1993. En blandt 290 repræsentanter i Himmerlands Elforsyning siden 1995.

Knud Mosekjær

Specialer: Nationaløkonomi, offentlige finanser, dansk energipolitisk, skatter og tariffer, teoretisk statistik. Født: 23. december 1941. Uddannelse: Cand polit fra Københavns Universitet. Supplerende udd.: Kurser i demografi, energiprognosemodeller, energiøkonomi. Erhvervs erfaring: 9 års beskæftigelse i Økonomiministeriet, Det Økonomiske Sekretariat og 2 års beskæftigelse i Hørsholm Kommune. Hertil kommer 17 års ansættelse i Danske Elværkers Forening med deltagelse i debatten om dansk energipolitik, tarifpolitik, skatte- og afgiftspolitik m.v.

Mogens Houe

1977: Cand.polit, Københavns Universitet. 1977-78: Undervisningsassistent, Sønderborg Handelsskole. 1978-79: Europa Parlamentets generalsekretariat, Luxembourg. 1979-82: Monopoltilsynet - i dag Konkurrencestyrelsen. 1982-88: Energiministeriets departement. 1989- : KOMGAS - Foreningen af regionale natrugasselskaber. Først afdelingsleder, siden 1994 direktør. Medlem af: Eurogas - de europæiske gasselskabers organisation. Gas- og Varmeprisudvalget. Formand for et uformelt europæisk netværk for gasdistributionsselskaber med deltagelse fra: England, Tyskland, Holland, Frankrig, Spanien, Sverige og Danmark.

Hans Henrik Østergaard

Cand.scient.pol. Formand for Elprisudvalget og Gas- og Varmeprisudvalget fra december 1996. Adm. direktør for Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning siden 1. januar 1996. Tidligere administrerende direktør for Datacentralen A/S 1988-1995, direktør for Danmarks Forvaltningshøjskole 1982-1988 og ansættelser i Finansministeriet 1969-1982.

Henrik Lilja

Jan. 1991 Ansat som energipolitisk medarbejder i Håndværksrådet Juni 1990 Opnåelse af graden cand.tech.soch. fra Roskilde Universitetscenter Speciale: 'Energiplanlægning og den naturgasbaserede decentrale kraftvarme'. Født 13.3.1958 Uddannelse: Cand.tech.soch. Arbejdsområder i nuværende stilling: Sekretariatsfunktion for Brancheforeningen for Decentral Kraftvarme Sekretariatsfunktion for Solfangerfabrikantforeningen Sekretariatsfunktion for Brancheforeningen for Små Vindmøller Generel energipolitik - konkurrencesituationen på de danske energimarkeder Generel miljøpolitik

Niels O.Gram

Civilingeniør 1968, teknisk licentiat 1971, seniorstipendiat ved Danmarks Tekniske Højskole 1971-1973, ansat i Undervisningsministeriets forskningssekretariat med internationalt forskningssamarbejde som arbejdsområde 1973-77, ansat i Handelsministeriet og siden Energiministeriet med ansvar for planlægning og styring af ministeriets aktiviteter vedrørende forskning og teknologisk udvikling på energiområdet 1977-80, fra 1980-92 ansat i Industrirådet som leder af Rådets energipolitiske aktiviteter. Fra 1992 energichef i Dansk Industri.

Anders Larsen

Født den 8. marts 1947. Uddannelse: Cand.polit. ved Københavns Universitet i 1973 Nuværende stilling: Forskningsleder og souschef, AKF, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut Erhvervs erfaring: 1981- AKF, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, fra 1989 som souschef. Gæsteforsker ved Vanderbilt Institute for Public Policy Studies (Styring og regulering og vindkraft). Konsulent for Det Internationale Energiagentur (IEA) m.h.t. polsk energipolitik (energieffektivitet, fjernvarme og kraft/varme). Konsulent for EU Kommissionen (evaluering af projektbeskrivelser). Konsulent for Energistyrelsen (evaluering af projektbeskrivelser). Lektor ved Handelshøjskolen i København (samfundsøkonomisk projektvurdering) 1979-1980: Fuldmægtig i budget- og planlægningskontoret i Gladsaxe Kommune. Arbejdsområder: Planlægning og budgetlægning inden for sektorerne teknik og miljø, skole og kultur. 1973-1978 Fuldmægtig i Undervisningsministeriet. Arbejdsområder: Planlægning - budgetlægning med hensyn til forskning og videregående uddannelse.

Knud Pedersen

1974 Studentereksamen fra Ribe Katedralskole 1976-1983 Studerende ved Københavns Universitet. Afslutter statsvidenskabelig kandidatexamen januar 1983 1980-1985 Hjælpelærer/undervisningsassistent i nationaløkonomi på polit, HD og jura. 1983-1985 Fuldmægtig i Miljøministeriet med placering 1 år i Miljøstyrelsens vandressourcekontor og 1 år i Planstyrelsens zonelovskontor 1985-1988 Fuldmægtig i Energiministeriet placeret i 2 forskellige kontorer med arbejdsopgaver vedr. energiplanlægning, energipolitisk redegørelse, energiafgifter, miljøspørgsmål, sekretær for Energi-Spareudvalget, olieberedskab m.m. 1988-1990 Energiattaché ved OECD-delegationen i Paris 1990-1991 Økonom i DANGAS' økonomifunktion med opgaver vedr. økonomianalyser af gasprojektet, beregningsmodeller for naturgasfyret kraftvarme, budget og budgetopfølgning samt tarif- og prismodeller. 1991-1998 Kontorchef i Energiministeriet og Energistyrelsen. Indtil september 1996 chef for det internationale kontor i Energiministeriets 5. kontor og Energistyrelsens 14. kontor. Fra september 1996 leder af Energistyrelsens reformarbejde og herudover fra august 1997 chef for 12. kontor. 1998- Vicedirektør i Energistyrelsen.

Birger T. Madsen

51 år. Direktør BTM Consult ApS. Maskiningeniør fra Ålborg Teknikum 1970. Beskæftigelse: Ansat i vindmølleindustrien (VESTAS) indtil 1986. Siden 1986 partner i konsulentvirksomheden BTM Consult ApS som er rådgivere i vindkraftsektoren. Andre hverv: Formand for Vindmølleindustrien 1981-1986. Konsulent for branchen fra 1987-94. Deltager i en række udvalg i en årrække. Udviklingsprogrammet og Forskningsdelen under EFP. Siden sommeren 1995 medlem af REFU (Det rådgivende Energiforsknings Udvalg). Tidligere Vicepresident i EWEA (European Wind Energy Association). **Torben Synnest** Født 18. september 1946. Uddannelse: cand.polit fra Københavns Universitet (1974) Beskæftigelse: 1974-79 Monopoltilsynet: Fuldmægtig 1979-83 SEAS A/S: Økonom 1983-95 SEAS A/S: Underdirektør 1995- Dansk Kraftmægling A/S: Adm direktør.

Preben Maegaard

1983- Forstander, Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi 1975-1983 Konsulent, Vedvarende Energi 1998 Medlem af det faglige udvalg for Brint til energiformål, Energistyrelsen 1997 Medlem af Bølgekraftudvalget, Energistyrelsen 1996 Medlem af EUROSUNs rådgivende komite, Europaparlamentet 1995- Medlem af Solenergiudvalget 1991-1996 Medlem af VE-Rådet 1981-1991 Medlem af Teknologirådets Styregruppe for Vedvarende Energi 1985-1989 Medlem af udvalget for Biomasse til energiformål, Energistyrelsen 1995- Medlem af senatet, UTER, fakultetet for Vedvarende Energi, Det Tekniske Universitet, Havana, Cuba. 1994- Formand, GRECA, Global Renewable Energy and Ecology Centres for Action. 1991- Vicepræsident, EUROSOLAR, European Solar Energy Association. 1979-1984 Formand, Organisationen for Vedvarende Energi. 1978-1984 Formand, Samvirkende Energikontorer.

Udgivelser fra Teknologirådet

Mange af Teknologirådets udgivelser kan ses - og hentes gratis fra - Rådets hjemmeside www.tekno.dk.

Arbejdsliv Nær eller fjern.

Slutdokument og ekspertoplæg fra konsensuskonferencen om telearbejde 2. - 5. maj 1997. 1997. 95 kr. Best.nr. 182.

Debatpakke: Helhed i liv og arbejde i en teknologisk hverdag. Indeholder pjece med visioner og ønsker om fremtidens arbejde og det hele liv, ideer til debattemner, litteraturliste, forslag til oplægsholdere samt ansøgningskema og information om Teknologirådets tilskudsordning.

Som tiden går - hverdag og værdier. Et debatoplæg om fremtidens liv og arbejde. Video. 1993. 33 min. 100 kr. Med debathæfte. Best.nr. 447

Bioteknologi

Kloning af dyr. Resumé og udskrift af høring i Folketinget den 9. april 1997. 150 sider. 95 kr. Best. nr. 181

Gensplejsede planter - regulering og anvendelse. Rapport fra ekspertseminar marts 1995. 1996. 90 sider. 80 kr. Best.nr. 171

Debatten om genteknologi. En dansk bibliografi for 1971 -1990. Ole Borre, Annie G. Frandsen og Peter Ørberg. 1992. 134 sider. 80 kr. Best. nr. 148

Bioteknologi og etik i den offentlige debat - i USA, Tyskland og England. Svend Andersen, Jørgen Husted og Viggo Mortensen. 1992. 90 sider. 80 kr. Best. nr. 147 Bioteknologi og samfund - en udvalgt bibliografi. 1991. 93 sider. 80 kr. Best. nr. 138

Forskning og udvikling i dansk bioteknologi. Annegrethe Hansen, Niels Hansen og Jørgen Lindgaard Petersen. 1991. 241 sider. 95 kr. Best. nr. 136

Befolkningens holdning til genteknologi II. Kommunikation og tillid. Ole Borre. 1990. 73 sider. 70 kr. Best. nr. 133

Brug bioteknologien. Om anvendelse af bioteknologi i mindre virksomheder. Bodil Harder og Morten Kvistgaard. 1990. 40 sider/ill. Best. nr. 418

Spredning af bioteknologi til dansk erhvervsliv. Morten Kvistgaard. 1990. 110 kr. Best. nr. 132

Undervisning i bioteknologi. Status over muligheder og problemer. 1990. 98 sider. 70 kr. Best. nr. 131

Økologiske forskningsbehov i lyset af den bioteknologiske udvikling. 1990. 85 sider. 70 kr. Best. nr. 129

Grundvand/drikkevand

Drikkevand - rent vand, men hvordan? redigeret af Anne Funch Rohmann. 1997. 60 sider/ill. 40 kr. Rabat ved køb over 10 eks. Best.nr. 455

Danmarks grundvandsressource - et oplæg til handlingsplan. 1992. 92 sider/ill. 60 kr. Best. nr. 144

Fødevarer

Borgernes madpolitik - en undersøgelse af forbrugernes bud på fremtidens fødevarepolitik. Af Ida-Elisabeth Andersen og Trine Iversen. 1998. 150 sider.

Bioteknologi i levnedsmiddelsektoren. Konsekvenser for ansatte og forbrugere. Erling Jelsø m.fl. 1990. 196 sider. 80 kr. Best.nr.134

Konsensuskonference om bestråling af madvarer. Slutdokument fra konsensuskonferencen 22.-24. maj 1989. 26 sider. 50 kr. Best. nr. 126

Informationsteknologi

- Info-samfundet - direkte demokrati og overvågning. Steffen Stripp (red.). 1998. 58 sider. Informationsteknologi og folkeskolen - en udfordring! Bente Schwartz. 1997. 35 sider. 30 kr. Best.nr. 456
- Fremtidens bibliotek - scenarieværkstedspakke. Teknologirådet tilbyder en scenarieværkstedspakke til alle folkebiblioteker. Pakken gør det muligt at holde værksted i den enkelte kommune om handlingsplaner for bibliotekets udvikling. Teknologirådet bidrager med blandt andet værkstedsledelse og en del af materialet til deltagerne. Hør nærmere om værkstedspakken og pris i Teknologirådets sekretariat.
- Ballerup og Cyberspace. Conferenceoplæg med visioner og handlingsforslag til fremtidens bibliotek 2005 fra konferencen 3. juni 1996. 23 sider. Bibliotek 2005 - 4 scenarier. Scenarier for fremtidens bibliotek og anvendelse af informationsteknologi. 23 sider. Bibliotek 2005 - Introduktion til scenarieværksted. 16 sider.
- Fremtidens bibliotek - Ballerup og Cyberspace. Rapport fra projektet Fremtidens bibliotek, med scenarier, Delfi-undersøgelse, visioner og handlingsforslag, sluddokument fra et elektronisk forsamlingshus. 1996. 87 sider. 85 kr. Best.nr. 176
- Universel adgang - et spørgsmål om demokrati. Rapport fra Teknologirådets elektroniske forsamlingshus 11. sept. - 2. okt. 1995. Lars Qvortrup. 53 sider. 80 kr. Best. nr. 169
- Magt og modeller. Om den stigende anvendelse af edb-modeller i de politiske beslutninger. 1995. 101 sider. 95 kr inkl. oplæg til konferencen 14/9-95. Best.nr. 164
- Plastkort som borgerkort. Anvendelse af ic-kort teknologien til borgerkort. Steffen Stripp. 160 sider. 85 kr. Best.nr. 156
- Dansk sprogteknologi - status, perspektiver og handlemuligheder. 1994. 141 sider. 70 kr. Best.nr. 154
- Sprogteknologi. Udarbejdet på baggrund af rapporten Dansk sprogteknologi. 1994. 16 sider/ill. Best.nr. 154
- Virtual Reality. Et ungdomspanels status over vr's muligheder og konsekvenser. 1994. 66 sider/ill. 139 kr. Købes i boghandlen.
- Det er kort, men er det godt? Skal vi danskere have et privatkort? Claus Englund. 1994. 20 sider/ill. Oplæg til konferencen 12. - 14. april 1994.
- Forbrugerne og den informationsteknologiske udvikling. Michael Krambeck Nielsen og Michael Søgaard Jørgensen. 1993. 167 sider. 110 kr. Best. nr. 151
- Er undervisningsteknologi værd at investere i? Sluddokument fra konferencen den 21. - 22. februar 1991. 42 sider. 50 kr. Best. nr. 137

Landbrug/fiskeri

- Udledning af næringsstoffer til vandmiljøet. Resumé og udskrift af høring i Folketinget den 29. oktober 1997. 1997. 35 kr. Best. nr. 184.
- Fremtidens fiskeri. Sluddokumenter og ekspertindlæg fra konsensuskonferencen 22.-25. november 1996. 1997. 167 sider. 95 kr. Best.nr. 177
- Debatpakke: Fremtidens fiskeri - Teknologirådet støtter debatten. Med lister over oplægsholdere og litteratur, rapport fra konferencen Fremtidens fiskeri samt ansøgningskema.
- Det lysegrønne landbrug. Sluddokument og ekspertoplæg fra konsensuskonferencen 23.-25. november 1994. 142 sider. 80 kr. Best.nr. 159
- Bæredygtigt landbrug. Hamish Stewart og Carsten Houmark. 1992. 103 sider/ill. Best. nr. 426

Miljø, industri og energi

- Energisektoren under forandring - trusler og muligheder. Resumé og redigeret udskrift fra høring i Folketinget den 2. juni 1998. 1998. 150 sider.
- Fremtidens forbrug og miljø. Sluddokument og ekspertindlæg fra konsensuskonferencen 1.-4. november 1996. 1997. 98 sider. 95 kr. Best.nr. 178
- Hvilket forbrug vil vi ha'? - tre scenarier for fremtidens forbrug og miljø. Ida-Elisabeth Andersen, Thomas Breck og Peter Hesseldahl. Forbrugerrådet og Teknologirådet. 1996. 32 sider. 20 kr. Best.nr. 437
- Debatpakke: Fremtidens forbrug og miljø - Teknologirådet støtter debatten. Med lister over oplægsholdere, litteratur m.m. samt ansøgningskema.
- The non-assessed chemicals in EU. Presentations from the conference 30. oktober 1996. 1997. pris ca. 95 kr.
- The non-assessed chemicals in EU. Report and recommendations from an interdisciplinary group of Danish experts. 1996. 120 sider. 95 kr. Best.nr. 173
- Uvurderede kemiske stoffer. Rapport og anbefalinger fra en tværfaglig arbejdsgruppe. 1996. 113 sider. 95 kr. Best.nr. 172
- Ecological tax reform. Contributions and debate from the conference june 22, 1995. 1996. 114 sider. 95 kr. Best.nr. 174
- Ecological tax-reform. 16-siders introduktion, udgivet som oplæg til conference om grønne skatter, juni 1995.
- Hvor går grænsen. Kemiske stoffer i mad og miljø. Sluddokument og ekspertoplæg fra konsensuskonferencen 9.-12. juni

1995. 140 sider. 85 kr. Best.nr. 163

Fremtidens vedvarende energisystem - et lysegrønt og et mørkegrønt scenarie. 1994. 68 sider. 70 kr. Best.nr. 158

Biomasse til energiformål - et strategisk oplæg. 1994. 115 sider. 70 kr. Best.nr. 157

Bæredygtigt materialevalg. Bjørn Bauer. 76 sider. 1994. 75 kr. Best. nr. 160

Forgrøn din by. Video. Produceret af Københavns Kommune, Miljøkontrollen og Københavns Miljø- og Energikontor. 1993. Lånes på folkebiblioteket.

Biotechnologi i miljøsektoren. Morten Kvistgaard og Lisbeth Madsen. 1992. 118 sider. 85 kr. Best. nr. 145

Drivhusdilemmaet: CO2 og drivhuseffekten mellem tvivl og handling. Thomas Breck. 1992. 20 sider/ill. Best. nr. 430

Bedre luft. Hvordan skal vi i Danmark prioritere indsatsen for et bedre luftmiljø? Slutdokument og ekspertoplæg fra konsensuskonferencen 22.-24. oktober 1990. 116 sider. 65 kr. Best.nr. 143

Registre og datasikkerhed

Debatpakke: Registre og borgerkort - Teknologirådet støtter debatten. Med ansøgningskema, artikler og pjecer om registre/ borgerkort, oplægsholdere, litteraturlister mm.

En dansk krypto-politik. Hvordan skal digitale informationer hemmeligholdes? Steffen Stripp (red.). 1995. 76 sider. 95 kr. Best.nr. 165

Elektroniske spor. Rapport fra et forprojekt. 1995. 32 sider. 70 kr. Best.nr. 162

Hvem ved hvad - og bør de det? Rapport om personer, data og kontrol fra Teknologinævnets Registergruppe. 1993. 20 sider. Best. nr. 9072

Sundhedsvæsen

Telemedicin - En vej til et bedre sundhedsvæsen. Udarbejdet af en tværfaglig arbejdsgruppe. 1997. 56 sider. 85 kr. Best. nr. 183.

Genterapi. Hvad kan man, hvad vil vi? Slutdokument og ekspertoplæg fra konsensuskonferencen 21.-25. september 1995. 144 sider. 90 kr. Best.nr 167

Barnløshed. Slutdokument og ekspertoplæg fra konsensuskonferencen 29. oktober - 1. november 1993 på Christiansborg, arrangeret af Teknologinævnet i samarbejde med Folketingets Forskningsudvalg og Det Etsiske Råd. 1994. 153 sider. 75 kr. Best. nr. 153

Hvordan skal vi anvende den øgede viden om menneskets gener? Slutdokument fra konsensuskonferencen 1.-3. november 1989. 28 sider. 40 kr. Best. nr. 128

Teknologivurdering og samfund

Samfund for alle - også for handicappede. Indlæg og debat fra Teknologirådets konference 5.-6. september 1995. 1996. 51 sider. 85 kr. Best.nr. 175

Femern og fremtiden. Oplæg og diskussion fra konferencen 23. maj 1995 om inddragelse af offentlighed og borgere i beslutningsprocessen. 1995. 69 sider. 85 kr. Best. nr. 168

Sport og teknologi. Cykling, sejlads, windsurfing, tennis, atletik. 1994. Teknologinævnet og Forlaget Thorup. 126 sider/ill. 198 kr. Købes i boghandlen

Trafik

På vej mod intelligent trafik. Slutdokument og ekspertoplæg fra Teknologinævnets konsensuskonference 28. - 31. oktober 1994. 121 sider. 75 kr. Best. nr. 161

Bilismens fremtid. Slutdokument og scenarier fra konsensuskonferencen 11. - 14. juni 1993 på Christiansborg. 1993. 89 sider. 70 kr. Best.nr. 152

Andet

Teknologirådet 1997. En årsberetning. 1998. 36 sider.

Oplægsguide. En guide over oplægsholdere inden for aktuelle emner. 1997.

Teknologirådet 1996. En årsberetning. 1997. 32 sider.

Ti år med Teknologinævnet. Samlet oversigt over Teknologinævnets virksomhed 1986-1995. Anne Funch Rohmann. 1996. 95 sider.

TeknologiDebat. TeknologiDebat er Teknologirådets blad. Det kommer seks gange om året, med nyhedshistorier, baggrund, reportage og debat, særlig i forbindelse med Rådets projekter. Pris 85 kr pr. år.